

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM REHBERLİĞİ ANA BİLİM DALI

**İŞİTME ENGELLİLERİN TURİSTİK DENEYİMLERİNE
İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: KONYA ÖRNEĞİ**

Filiz ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi İBRAHİM HAKKI KAYNAK

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Filiz Arslan		
	Numarası	23813401002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İşitme Engellilerin Turistik Deneyimlerine İlişkin Bir Araştırma: Konya Örneği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu ve ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu araştırmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Filiz ARSLAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Filiz ARSLAN		
	Numarası	23813401002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı KAYNAK		
Tezin Adı	İşitme Engellilerin Turistik Deneyimlerine İlişkin Bir Araştırma: Konya Örneği			

Bu araştırma, Konya’da turistik deneyim yaşayan işitme engelli bireylerin erişilebilirlik bağlamındaki deneyimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada işitme engelli bireylerin seyahat süreçlerinde karşılaştıkları engeller, erişilebilirlik hizmetlerine dair algıları ve beklentileri ortaya konulmuştur. Nitel araştırma yaklaşımıyla yürütülen araştırmada, Konya’ya farklı şehirlerden gelen 12 işitme engelli birey ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmış ve veriler MAXQDA 24 yazılımı kullanılarak içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Bulgular, işitme engelli bireylerin turistik deneyimlerinde en önemli sorunların işaret dili bilen personel eksikliği, yazılı ve görsel bilgilendirme materyallerinin yetersizliği, rehberlik hizmetlerinin sınırlı olması ve dijital erişim imkânlarının kısıtlılığı olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, Konya’nın tarihî ve kültürel cazibesini vurgulamakla birlikte, erişilebilirlik eksikliklerinin turistik deneyimlerin kalitesini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Sonuçlar, erişilebilir turizmin geliştirilmesi için personel eğitimi, dijital çözümlerin artırılması, yazılı-görsel materyallerin zenginleştirilmesi ve işaret dili desteğinin yaygınlaştırılması gerektiğine işaret etmektedir. Araştırma, işitme engellilerin turizmdeki deneyimlerini anlamaya yönelik sınırlı literatüre katkı sağlamakta ve gelecekteki araştırmalar için temel bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşitme Engelli Turizmi, İşitme Engelli Turizm Deneyimi, İşitme Engelli Bireyler, Erişilebilir Turizm

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Filiz ARSLAN		
	Student Number	23813401002		
	Department	Department of Tourism Guidance		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı KAYNAK		
Title of the Thesis/Dissertation	A Study on the Tourist Experiences of the Hearing Impaired: The Konya Example			

This research aims to examine the experiences of hearing-impaired individuals in the context of accessibility during their touristic activities in Konya. The research reveals the barriers encountered by hearing-impaired individuals throughout their travel processes, as well as their perceptions and expectations regarding accessibility services. Conducted within a qualitative research framework, the study involved semi-structured interviews with 12 hearing-impaired individuals who visited Konya from different cities, and the data were analyzed through content analysis using MAXQDA 24 software. The findings indicate that the most significant challenges faced by hearing-impaired individuals in their touristic experiences are the lack of personnel proficient in sign language, the insufficiency of written and visual informational materials, the limited availability of guiding services, and restricted digital accessibility opportunities. While participants emphasized the historical and cultural appeal of Konya, they also noted that shortcomings in accessibility negatively affected the quality of their touristic experiences. The results highlight the need for staff training, the enhancement of digital solutions, the enrichment of written and visual materials, and the wider implementation of sign language support to improve accessible tourism. This study contributes to the limited body of literature on the tourism experiences of hearing-impaired individuals and provides a fundamental framework for future research.

Keywords: Accessible tourism, hearing-impaired individuals, Konya, touristic experience.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1.1. Engellilik Tanımı.....	5
1.1.2. Engellilerin Sınıflandırılması.....	8
1.1.2.1. Zihinsel Engellilik.....	8
1.1.2.2. Görme Engellilik.....	9
1.1.2.3. İşitme Engellilik.....	10
1.1.2.4. Ortopedik Engelliler.....	11
1.1.2.5. Süreğen hastalıklar.....	12
1.1.3. Dünyada ve Türkiye de Engelli Nüfusu ve Oranları.....	12
1.1.4. Erişilebilir Turizm.....	15
1.1.4.1 Erişilebilir Turizmde Karşılaşılan Problemlere Yönelik Yapılan Çalışmalardan Sonuç ve Öneriler.....	16
1.1.5. Engelli Turizmi.....	20
1.1.6. Engelli Turizmiyle İlgili Dünya’da ve Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler.....	23

İKİNCİ BÖLÜM ENGELLİ TURİSTLER VE DENEYİM

2.1. Turizmde Deneyim.....	30
2.2. Erişilebilir Turizm Deneyimi.....	31
2.3. Engelli Bireylerin Seyahat Tercihlerini Etkileyen Faktörler.....	34
2.4. Erişilebilir Turizm Kapsamında İşitme Engelliler ve İşitme Engellilere Yönelik Uygulamalar.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İŞİTME ENGELLİLERİN TURİSTİK DENEYİMLERİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: KONYA ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	40
3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları.....	41
3.3. Araştırma Alanı: Konya.....	41
3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	46
3.5. Veri Toplama Aracı ve Süreci.....	47
3.6. Veri Analizi.....	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Demografik özellikler	51
4.2. Mülakat Bulguları	52
4.2.1. Kodlama Süreci ve Temaların Oluşturulması	52
4.2.2. Ana kodlara İlişkin Bulgular	55
SONUÇ ve ÖNERİLER	65
KAYNAKÇA	68
EK-1 Gönüllü Katılım Formu	131
EK-2 Görüşme formu	133

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Erişilebilir Turizmde Karşılaşılan Problemlere Yönelik Yapılan Çalışmalardan Sonuç ve Öneriler.....	17
Tablo 2. BM ve AB Engelli Bireylere Yönelik Yasal ve Yönetmel Düzenlemeler.....	23
Tablo 3. Demografik Özellikler	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ana ve Alt Kodlar Tablosu.....	53
Şekil 2. İşitme Engellilerin Turistik Deneyimine Ait Hiyerarşik Kod Modeli	54
Şekil 3. İşitme Engelli ve Günlük Yaşam.....	55
Şekil 4. Konya'nın Turistik Çekiciliği ve Erişilebilirlik.....	56
Şekil 5. Turistik Mekânlarda Erişilebilirlik Sorunları	57
Şekil 6. Turistik Mekân Deneyimi.....	58
Şekil 7. Konaklama Deneyimi.....	59
Şekil 8. Gastronomi Deneyimi	61
Şekil 9. Çözüm Önerileri ve Beklentiler	62
Şekil 10. Kelime Bulutu.....	63

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın her aşamasında değerli insanların katkılarını ve desteğini yanımda buldum. Öncelikle, bilimselliğin ne demek olduğunu, arkasındaki felsefeyi ve mantığını kısıtlı bir zaman diliminde dahi vizyonu ile aktarmaya çalışan, akademik yolculuğuma ışık tutan kıymetli hocam Prof. Dr. Yasin Bilim'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Tecrübeleri, destekleri ve sağladığı öğrenme ortamıyla bana değerli katkılar sunan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı Kaynak hocama da en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim süresince mesaimi Konya Büyükşehir Belediyesi Müzeler Müdürlüğü'nde geçirdim. Bu süreçte bana destek olan tüm personeline ve idari birimine teşekkür ederim.

Sürecin her aşamasında manevi desteklerini hissettiren ve katkılarıyla araştırmamı zenginleştiren kıymetli arkadaşlarım Öğr. Gör. Dr. Refika Atalay'a, Dr. Öğr. Gör. Bengü Su Karagöz'e, mesleki paylaşım ve rehberliğiyle yanımda olan değerli meslektaşım Profesyonel Turist Rehberi Mehmet Fatih Göksel'e gönülden teşekkür ederim.

Mücadeleci ruhumu besleyen, bana inanan ve her daim arkamda duran annem Hamiyet Arslan'a ve ablam Elif Arslan'a, destekleri ve varlığıyla bana güç veren sevgili babam Ruhi Arslan'a şükranlarımı sunarım.

Bu araştırmaya katılarak içtenlikle deneyimlerini paylaşan işitme engelli bireylere en derin teşekkürlerimi iletmek isterim. Katkıları sayesinde bu araştırma, erişilebilir turizme yönelik farkındalık oluşturma açısından daha güçlü bir nitelik kazanmıştır. Araştırmamın erişilebilir turizm alanına katkı sağlamasını ve işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerine yönelik farkındalık oluşturmalarını temenni ederim.

GİRİŞ

Turizm, yalnızca ülkelerin ekonomisine katkı sağlayan bir sektör değil, aynı zamanda farklı kültürlerin buluşmasına aracılık eden, toplumların sosyal bağlarını güçlendiren ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunan önemli bir alandır. İnsanların yeni deneyimler yaşamasına, sosyalleşmesine ve dünyayı farklı pencerelerden görmesine imkân tanıyan turizm, günümüz toplumlarında toplumsal katılımın güçlü bir aracıdır. Ancak bu imkânların herkes için aynı ölçüde erişilebilir olmadığı da açıktır. Özellikle engelli bireyler, turizm faaliyetlerine katılırken gerek fiziksel gerekse iletişimsel engeller nedeniyle birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu durum, turizmin kapsayıcı yönünü zayıflatmakta ve bireylerin en temel haklarından biri olan eşit katılımın önünde engel oluşturmaktadır.

Bugün dünya nüfusunun yaklaşık %15'i, yani 1 milyardan fazla insan, farklı derecelerde engellilikle yaşamaktadır. Türkiye'de ise bu oran %12'nin üzerindedir. Demografik göstergeler, nüfusun giderek yaşlanması, kronik hastalıkların artışı ve yaşam koşullarındaki değişimlerle birlikte engelli birey sayısının önümüzdeki yıllarda daha da artacağını göstermektedir. Engelli bireylerin yanı sıra onların aileleri de turizmin doğrudan bir parçası olduğunda, bu tablo yalnızca sosyal bir sorumluluk meselesini değil, aynı zamanda hızla büyüyen özel bir tüketici grubunu işaret etmektedir. Bu nedenle erişilebilir turizm hem sosyal adaletin bir gereği hem de turizm sektörünün geleceği açısından önemli bir fırsat alanıdır. Bu araştırmanın çıkış noktası da tam olarak bu gerçekliktir: artan engelli nüfusun ihtiyaçlarının turizm alanında karşılık bulamaması.

Engelli bireylerin turizme katılımı, yalnızca onların kişisel deneyimlerini zenginleştirmekle sınırlı değildir. Aynı zamanda toplumların sosyal bütünleşmesine, eşitlik ve adalet ilkelerinin hayata geçirilmesine de katkı sağlamaktadır. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi de bu gerçeği açıkça vurgulayarak engelli bireylerin toplumsal yaşamın her alanına eşit şekilde katılımını güvence altına almakta, erişilebilirliği temel bir insan hakkı olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla erişilebilir turizm, yalnızca fiziksel düzenlemeleri değil, bilgiye erişim, iletişim,

hizmetlerin kapsayıcılığı ve toplumsal farkındalık gibi çok boyutlu unsurları içeren bütüncül bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

İşitme engelli bireyler, bu çerçevede en çok göz ardı edilen gruplardan birini oluşturmaktadır. Çünkü turizm hizmetlerinin büyük çoğunluğu sözlü iletişime dayalıdır. Bir rehberin anlatımı, otel personeliyle iletişim, restoranda sipariş verme ya da müze ziyaretinde bilgi edinme gibi günlük deneyimler, işitme engelliler için ciddi zorluklar yaratabilmektedir. Literatürde yapılan araştırmalar, bu bireylerin en sık karşılaştıkları sorunların işaret dili bilen personel eksikliği, yazılı ve görsel bilgilendirme materyallerinin yetersizliği ve altyazı ya da işaret dili destekli dijital içeriklerin sınırlılığı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerini odağa almak, erişilebilir turizmin gelişimi açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Erişilebilir turizmin güçlendirilmesi, yalnızca engelli bireylerin eşit katılımını mümkün kılmakla kalmaz, aynı zamanda şehirlerin ve destinasyonların rekabet gücünü de artırır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2021) erişilebilirliğin yalnızca engelli bireylere değil, yaşlılara, dil engeli yaşayanlara ve farklı iletişim ihtiyaçları olan birçok gruba da fayda sağladığını vurgulamaktadır. Bu yönüyle erişilebilirlik hem toplumsal fayda hem de ekonomik katkı üreten belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Konya, sahip olduğu tarihî, kültürel ve manevi değerleriyle Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biridir. Mevlâna Müzesi, Selçuklu medreseleri, türbeler, camiler, sema törenleri ve geleneksel el sanatlarıyla şehir hem yerli hem de yabancı turistler için büyük bir cazibe merkezidir. Ancak bu zenginliğin işitme engelli bireyler için ne ölçüde erişilebilir olduğu bugüne kadar yeterince incelenmemiştir. Konya özelinde işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerine odaklanan bir araştırmanın bulunmaması, bu araştırmanın özgün değerini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, Konya'ya gelen işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerini analiz ederek seyahat süreçlerinde karşılaştıkları engelleri, erişilebilirlik hizmetlerine dair algılarını ve beklentilerini ortaya koymaktır. Araştırma, yalnızca

işitme engelli bireylerin yaşadığı güçlükleri görünür kılmayı değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin erişilebilirlik politikalarının geliştirilmesine, turizm işletmelerinin hizmet kalitesini artırmasına ve ulusal ölçekte kapsayıcı turizm stratejilerinin oluşturulmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Araştırmadan elde edilen bulguların hem işitme engelliler hem de yerel yönetimler açısından somut faydalar sağlayacağı, yol gösterici bir nitelik taşıyacağı ve gelecekte gerçekleştirilecek daha kapsamlı araştırmalara zemin oluşturacağı öngörülmektedir.

Bu amaç doğrultusunda araştırma, nitel yöntemle yürütölmüş, yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla işitme engelli bireylerin deneyimlerini kendi ifadeleriyle aktarmalarına olanak tanınmıştır. Elde edilen veriler, içerik çözümleme yöntemiyle sistematik olarak değerlendirilmiş, böylece yalnızca bireysel yaşantılar değil, aynı zamanda erişilebilir turizmin geliştirilmesine yönelik stratejilere dair bütüncöl çıkarımlar ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Bu bölümde engellilik kavramı ve farklı tanımları verilmiş, engel türleri açıklanmış, dünyada ve Türkiye’de engelli nüfusuna ilişkin veriler sunulmuştur. Ayrıca erişilebilir turizm kavramı ele alınmış, karşılaşılan temel sorunlar, literatürde önerilen çözüm yaklaşımları ve yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

1.1.Engellilik Tanımı

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), engelliliği yalnızca hastalık ya da sakatlığın olmaması değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımlamaktadır (Turancı & Eşiyok, 2021). Engellilik, bireyin normal yaşam gereksinimlerini yerine getirebilmesini engelleyen, fiziksel, zihinsel veya ruhsal özelliklerdeki bazı kalıcı işlev kayıplarını ifade eder (Mackelprang, Salsgiver, & Parrey, 2021). Bu özelliklerden dolayı bireyin toplumsal yaşama katılımı sınırlanabilir ve bu kişilere “engelli” denir (Akyıldız, 2024).

Bir diğer tanımlama ise Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (CRPD) tarafından yapılmıştır (Çılğın, 2023). Bu sözleşme, 2000-2006 yılları arasında hazırlanmış, 2007’de imzaya açılmıştır ve engelliliği, topluma eşit ve etkin katılmayan uzun süreli fiziksel, zihinsel veya bilişsel engellere sahip bireyler olarak tanımlar (Bratan, Fischer, Maia, & Aschmann, 2020).

Türkiye’de 5378 sayılı Engelliler Kanunu, 2005’te yürürlüğe girmiş ve engelli bireyleri bedensel, zihinsel veya duyuşsal kayıplar yaşayan ve bu nedenle toplumsal yaşama eşit koşullarda katılmayan kişiler olarak tanımlamıştır (Bahriddinovich, Sayrikhonovnaa, & Bakhromovna, 2025). Bu bireylerin topluma tam ve etkili katılımı, fiziksel, sosyal ve çevresel engellerle sınırlandırılabilir (Altınova Hancı, 2020). Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı verilerine göre 1.414.643 erkek ve 1.097.307 kadın olmak üzere toplam 2.511.950 engelli kişi bulunmaktadır (Kalaycı & Çetin, 2021). Ağır engellilik statüsüne sahip birey sayısı ise 775.012’dir (Saygılı, Yalçın, & Özseri, 2021).'

Dünyada ve Türkiye’de en yaygın engel türleri ortopedik, görme, işitme ve konuşma, otistik ve süreğen hastalık engelleridir (Yavuz, 2019). Engellilik, bireylerin fiziksel, zihinsel veya duyuşsal yetilerindeki sınırlamaların, onların günlük yaşamlarını ve toplumsal yaşama katılımlarını ne şekilde etkilediğini anlatan bir kavramdır (Bianquin & Bulgarelli, 2017). Bu kavram, engelliliği sadece bireysel bir durum olarak değil, çevresel ve toplumsal faktörlerin etkisiyle şekillenen çok boyutlu bir olgu olarak ele alır (Güloğlu, 2022). Günümüzde, engelliliğin toplumsal engellerle birleşmesi bireylerin karşılaştığı zorlukları ve toplumsal eşitsizlikleri de gündeme getirmektedir (Mithen, Aitken, Ziersch, & Kavanagh, 2015).

Engellilik kavramı, tarih boyunca farklı bakış açılarından ele alınmıştır ve iki ana modelle incelenir (Çamur, 2023): Tıbbi model, engelliliği bireysel bir eksiklik veya kusur olarak görerek tedavi edilmesi gereken bir sorun olarak değerlendirmiştir (Ak & Alpar, 2020). Bu yaklaşıma göre engelli bireyler normal işlevselliğe geri döndürülmesi gereken kişiler olarak görülmüş, ancak toplumsal faktörler göz ardı edilmiştir (Shakespeare, 2006). 20. yüzyılın sonlarında geliştirilen sosyal model ise engelliliği, bireysel değil toplumsal bir sorun olarak tanımlar ve bireylerin yaşadığı zorlukların, fiziksel çevre ve sosyal yapıların yetersizliğinden kaynaklandığını savunur (Aykurt, 2020). Bu modele göre, engellilik, toplumsal ve çevresel engellerin sonucu olarak ortaya çıkar (Çelen, 2023).

Engelli bireylerin toplumsal hayata eşit katılımı açısından “erişilebilirlik” kavramı büyük önem taşır (İsbir, 2018). Erişilebilirlik, bireylerin herhangi bir engelle karşılaşmadan haklarına ve hizmetlere ulaşabilmelerini ifade eder (Tannenbaum-Baruchi, Feder-Bubis, & Aharonson-Daniel, 2025). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD), engelli bireylerin haklarını güvence altına alarak onların topluma tam katılımını sağlamak için gerekli yasal çerçeveyi sunar (Gül, 2015). Bu çerçevede, engellilerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşama eşit erişimi önemle vurgulanmaktadır (Arap, Yücebaş, & Arap, 2021).

Bu bağlamda, erişilebilirlik kavramı yalnızca fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasıyla sınırlandırılmayıp, bireylerin sosyal ve kültürel etkileşimlerine katılımının önündeki bariyerlerin aşılmasını kapsamalıdır (Persson, Åhman, Yngling,

& & Gulliksen, 2015). Bu bağlamda, işitme engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik ele alınan çözümlerin ve erişilebilirliğin çok boyutlu bir kavram olarak alınması elzemdir (Nasabeh & Meliá, 2024). Özellikle iletişim ve bilgiye erişim konusundaki engellerin ortadan kaldırılması, bu bireylerin topluma adapte olması ve bütünleşmesi adına önemli bir adım olacaktır (Tabanlı & Sunay, 2025).

Bu noktada, işitme engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımı ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi üzerine yoğunlaşmak gerekmektedir (Çankaya, 2013). İşitme engellilik, duyma yetisinin kaybı olarak tanımlanabilir, ancak bunun yalnızca bireysel bir eksiklik olarak görülmesi yanlıştır (Zmit & Lesbat, 2025). İşitme engelli bireyler, çevrelerinin onları anlamalarına ve ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayan uygun sosyal yapılar ve desteklerle tam anlamıyla toplumsal yaşama katılabilirler (Wanasooriya, Thilakawardhana, De Silva, Menikhitiya, & Rathnayake, 2023).

Dünya Sağlık Örgütü, işitme kaybını dört grupta sınıflandırır: İşitme problemi olmayanlar, hafif işitme zorluğu, orta derecede işitme kaybı ve şiddetli işitme kaybı (Karakaş, 2021). Bu sınıflandırmalar, işitme engelli bireylerin iletişim gereksinimlerine göre desteklenmelerine rehberlik eder (Kılıç M. , 2020). İşitme engellilerin sosyal hayata katılımlarının sağlanması, onların ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin ve desteklerin sağlanmasıyla mümkün olmaktadır (Arif, Rani, & Siddique, 2024).

Bu gereksinimler çerçevesinde, işaret dili gibi iletişim araçları işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerini geliştirmek ve zorlukların üstesinden gelmek için gereklidir (Topsakal, 2018). İşitme engellilerin turizm sektöründe yer alabilmesi, bu bireylerin yalnızca tüketici değil aynı zamanda hizmet sağlayıcı olarak da yer almasını sağlar (Burak, 2018). İşaret dili bilen turizm personeli, işitme engelli bireylerin turistik faaliyetlerden daha fazla faydalanmasını sağlar (Umarella, Listiani, Mulyana, & Endri, 2022). Bu, işitme engelli bireylerin deneyimlerini zenginleştirirken turizm sektörüne de katkıda bulunur (Richards, Pritchard, & Morgan, 2010).

İşitme engelli bireylerin turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması, onların toplumsal yaşama katılımını artırır ve engelli turizminin gelişmesine destek olur (Chan, Wong, Tam, & Agapito, 2025). İşitme engelli bireyler başta olmak üzere tüm engelli bireyler, dünya genelinde dikkate değer bir toplumsal ve ekonomik potansiyele sahiptir (Genç, Çavuşoğlu, & Çöpoğlu, 2020). Bu potansiyelin hayata geçirilmesi, yalnızca engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun genel refahına olumlu yansımalarda bulunur (Burchardt, 2004). Engellilik, bireysel bir durum olmaktan çok, toplumsal yapılar ve politikaların bir sonucudur (Grue, 2016). Bu nedenle engelli bireylerin sosyal hayata tam katılımını sağlayacak adımların atılması toplumsal eşitlik açısından önem taşımaktadır (Güloğlu, 2019).

1.1.2. Engellilerin Sınıflandırılması

Engellilik, farklı bireylerde farklı şekillerde ortaya çıkan çok boyutlu bir olgudur (Güloğlu, 2022). Tarih boyunca engelliliği anlamaya ve tanımlamaya yönelik birçok yaklaşım geliştirilmiş, bu süreçte bireylerin yaşadıkları güçlükler farklı kategoriler altında sınıflandırılmıştır (Eyüpoğlu, 2023). Engellilerin sınıflandırılması, yalnızca sağlık açısından değil, aynı zamanda eğitim, sosyal katılım ve turizm hizmetleri gibi alanlarda da doğru planlamalar yapılabilmesi için önemlidir (Eusébio, Alves, Carneiro, & Teixeira, 2024). Bu bölümde zihinsel, görme, işitme, ortopedik ve süregelen hastalıklara bağlı engellilik türleri ele alınarak, her bir engel grubunun temel özellikleri ve toplumsal yaşama etkileri kısaca açıklanacaktır.

1.1.2.1. Zihinsel Engellilik

Zihinsel engellilik, bitkisel tedavi seçeneklerinde ve öğrenme kapasitelerinde belirgin bir sınırlılık yaşaması durumudur (Hoytema van Konijnenburg, ve diğerleri, 2021). Bu durum, düşünme, öğrenme, yargılama ve problem çözme gibi zihinsel süreçlerin etkileridir (Reyna & Brainerd, 2023). Zihinsel engellilik, akıl hastalığı ile karıştırılmamalıdır, çünkü zihinsel engellilik bir hastalık değil, zihinsel zahmetli işlevselliklerde yaşanan bir kısıtlılıktır (Ashok & Hughes, 2023). Zihinsel engelli bireyler, akranlarına göre daha sık hastalanmaya çalışılmaktadır. Aynı anda fazladan engel olabilmekte bu bireyler, konuşma, işitme ve görme gibi alanlarda güçlükler

yaşayabilirler (Cithambarm & Duffy, 2021). Ayrıca, küçük ve büyük kas motor ilişkilerinde sorunlar yaşanabilir, el-göz koordinasyonunu geç ve zor bir şekilde gerçekleştirebilirler (Arunachalam, 2024). Uluslararası hareket kısıtlılıkları da sık sık görülür, yürüme, dayanıklılık, denge, oturma ve hız gibi bölgelerdeki farklılıklar kalıcıdır (Štrucelj, Horvat, & Trošt Bobić, 2024). Zihinsel açıdan ise dikkat yöntemleri kısa olabilir, konuşmada geniş kapsamlı, öğrenme ve düşünme seçenekleri arasında genişletilebilirler (Sato, Thorne, Michel, & Alexopoulou, 2025). Yeni koşullara uyum sağlamakta güçlükleri çekerler ve genellikle kendi iç dünyalarında yaşamaya çalışırlar (Embregts & Tournier, 2021). Zihinsel engellilik oranları dünya genelinde ve Türkiye’de farklılık göstermektedir (Effatpanah, ve diğerleri, 2024). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sistemlerine göre, zihinsel engellilik oranı genel dağılımı yaklaşık %1-3’ü arasında dağılmıştır (Pinals, Hovermale, & Mauch, 2022). Türkiye’de zihinsel engellilik oranı, çeşitli araştırmalara göre %1-2 civarında tahmin edilebilmektedir (Esen, 2024). Hafif düzeyde zihinsel engelli olma oranı, zihinsel engellilerin yaklaşık %90’ını oluşturur. Ancak ağır ve orta derecedeki zihinsel engelliliğin çoğunda biyolojik bileşenlerden kaynaklandığı gözlemlenmektedir (Jansen, Vissers, & de Vries, 2023).

1.1.2.2. Görme Engellilik

Görme engellilik, bireylerin görme yetisinin tamamen ya da kısmen kaybolması durumudur ve genellikle kısmi körlük ile tam körlük olarak iki ana gruba ayrılır (Theodorou & Meliones, 2023). Kısmi körlük, görme keskinliğinin 6/18’den düşük, ancak 3/60’dan iyi olması ya da görme alanının 20°’den daha az olduğu durumu ifade eder (Reis, Lansingh, Ramke, Silva, & Resnikoff, 2021). Tam körlük ise görme keskinliğinin 3/60’dan düşük olduğu veya görme alanının 10°’den az olduğu bir durumdur (Vashist, ve diğerleri, 2022). Bu ayrım, bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları zorlukların derecesini anlamak ve ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirmek için önemlidir (Qorib, 2024).

Görme kaybı, doğuştan gelebileceği gibi sonradan da gelişebilir (Bollani, ve diğerleri, 2022). Doğumsal nedenler arasında genetik hastalıklar ve prematüre retinopatisi yer alırken, sonradan gelişen görme kaybı genellikle katarakt, glokom,

diyabetik retinopati veya kazalar gibi nedenlere bağlıdır (Wei, Li, & Li, 2025). Dünya genelinde 285 milyon insan görme engeliyle yaşamakta, bunların 39 milyonu tamamen kör, 246 milyonu ise kısmi körlük yaşamaktadır (Khan, Nazir, & Khan, 2021). Türkiye’de ise görme engellilik oranı genel nüfusun %1,4’üne karşılık gelmektedir. Kadınlarda bu oran %1,5 iken erkeklerde %1,3’tür (Bahremani, ve diğerleri, 2023).

Görme engelli bireylerin karşılaştıkları zorluklar, bağımsız hareket edememe, sosyal hayata katılımda engeller ve bilgiye erişimde sınırlamalar gibi çeşitli alanlarda kendini göstermektedir (Lee & Reddie, 2021). Bu durum, teknolojik çözümler ve sosyal politikalarla desteklenerek bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasını gerektirir (Apostoaie, Baritz, Repanovici, Barbu, & Lazăr, 2023).

1.1.2.3. İşitme Engellilik

İşitme engellilik, bireyin işitme duyusunda meydana gelen kısmi ya da tam kayıplar sonucunda iletişim kurma, çevresel sesleri algılama ve bilgi edinme yetilerinde yetersizlik yaşamasıdır (Lander & Roup, 2024). Bu durum, doğuştan gelen genetik faktörler, hamilelik sırasında annenin geçirdiği hastalıklar veya sonradan oluşan enfeksiyonlar, travmalar, ileri yaş ya da yüksek gürültüye uzun süre maruz kalma gibi nedenlerle ortaya çıkabilir (Reavis & DeBacker, 2024). Dünya genelinde yaklaşık 1 milyar engelli birey bulunduğu tahmin edilmekte olup, bu grubun önemli bir kısmını işitme engelliler oluşturmaktadır (Haile, Kamenov, Briant, Orji, & Steinmetz, 2021). Tüm dünyada, işitme kaybı nüfusun yaklaşık yüzde onunu çeşitli derecelerde etkilemektedir ve yüzde beşinde yetersizliğe ve 124 milyondan fazla kişide hafif ila ciddi engelliliğe neden olmaktadır (Ibitoye, 2021). Türkiye’de ise işitme cihazı veya implant kullanmasına rağmen duymakta güçlük çeken ya da hiç işitemeyen bireylerin oranı %1,1’dir (Çildir, Kılıç, & Özkişi, 2021). Bu oran, özellikle 75 yaş ve üzeri nüfusta %14,5’e kadar yükselmektedir (Nathan, 2024). İşitme kaybı, seslerin dış, orta veya iç kulakta iletilmesi veya işitme sinirlerinde algılanması sırasında oluşan bozukluklardan kaynaklanır ve farklı türlerde görülebilir (Kulsoom & Karim, 2022). İletim tipi işitme kaybı genellikle tedavi edilebilirken, sensörinöral işitme kaybı genellikle kalıcıdır ve teknolojik destekle yönetilir (Kaleva, Smith, & Engamba, 2024). İşitme engellilik, bireylerin sadece işitme duyusunu değil, aynı

zamanda dil ve konuşma gelişimini, eğitim sürecini, sosyal yaşamını ve duygusal sağlığını da etkiler (Timmer, ve diğerleri, 2024). Bu nedenle, işitme engeli yaşayan bireyler için işitme cihazları, koklear implantlar, işaret dili eğitimi ve toplumsal farkındalık çalışmaları büyük önem taşımaktadır (Tunca, 2024). Avrupa’da seyahat edebilen işitme engelli bireylerin %70’inin turistik aktivitelere katıldığı ve engelli turizmi sektörünün Avrupa’da 2016 yılında 150 milyar Euro’luk bir pazar oluşturduğu bilinmektedir (Nicolini, Mami, Giampino, & Amato, 2025). Bu sayısal veriler, işitme engelliliğin bireysel olduğu kadar toplumsal bir mesele olduğunun altını çizmektedir (Heffernan & Withanachchi, 2022).

1.1.2.4. Ortopedik Engelliler

Ortopedik engellilik, doğum öncesi, doğum sırasında veya doğum sonrasında meydana gelen çeşitli faktörlerin kas, iskelet ve eklem yapılarında fonksiyonel bozukluklara yol açması sonucunda ortaya çıkar (Paul, Nahar, & Bhagawati, 2022). Bu engellilik türü, sinir sistemi zedelenmeleri, genetik yatkınlık, doğum sırasında yaşanan komplikasyonlar, fiziksel travmalar veya bulaşıcı hastalıklar gibi birçok nedene dayanabilir (Tufail, Ain, Mahwish, Ijaz, & Ikram, 2025). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği’ne göre, ortopedik engelli bireyler, kas, iskelet veya eklemlerindeki işlevsel sorunlar nedeniyle normal eğitim ve öğretim süreçlerinden yeterince faydalanamayan bireyler olarak tanımlanır (Filiz, 2023). Ortopedik engellilik, bireyin fiziksel yetersizlik derecesine göre hafif, orta ve ağır olarak sınıflandırılır (Kılıçoğlu, Akçadağ, & Güçlü, 2024). Hafif engelliliğe sahip bireyler, günlük ihtiyaçlarını bağımsız olarak karşılayabilir ve genellikle herhangi bir cihaza ihtiyaç duymazken, orta derecede engelli bireyler yürüme cihazı, koltuk değneği veya protez gibi yardımcı ekipmanlara ihtiyaç duyabilir (Raut, Raut, Salunke, & Jaiswal, 2023). Ağır engellilik durumunda ise birey, tekerlekli sandalye veya akülü sandalye gibi cihazlara tamamen bağımlı hale gelir ve motor becerilerinde ciddi kayıplar yaşar (Poulsen & Kraglund, 2025). Bu bireyler, hareket özgürlüklerinin kısıtlanmasının yanı sıra sosyal yaşamda da zorluklarla karşılaşabilirler (Maison, Jaworska, & Adamczyk, 2021). Teknolojik gelişmeler, akıllı tekerlekli sandalyeler ve

erişilebilirlik çözümleri gibi yeniliklerle bu bireylerin yaşam kalitesini artırmayı ve bağımsızlıklarını desteklemeyi amaçlamaktadır (Demirarslan & Demirarslan, 2024).

1.1.2.5. Süreğen hastalıklar

Süreğen hastalıklar, uzun süreli tedavi ve bakım gerektiren, yaşam kalitesini olumsuz etkileyen kronik sağlık sorunlarıdır (Firmansyah & Mulyati, 2023). Bu hastalıklar, genellikle bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal yaşamlarını kısıtlayan kalıcı etkiler bırakır (Obeagu & OguRIO, 2024). Kan ve damar hastalıkları, epilepsi, astım, Parkinson, diyabet ve sinir sistemi rahatsızlıkları gibi durumlar süreğen hastalıklar arasında yer alır (Berk, ve diğerleri, 2023). Süreğen hastalıklar, doğuştan gelebileceği gibi çevresel faktörler, yaşam tarzı, genetik yatkınlık veya yaşlanma ile de ortaya çıkabilir (Xia, 2024).

Bu tür hastalıkların yönetimi, yalnızca tıbbi tedaviyle sınırlı olmayıp, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini düzenlemelerini, beslenme alışkanlıklarını kontrol etmelerini ve psikolojik destek almalarını gerektirebilir (Izquierdo, ve diğerleri, 2021). Örneğin, epilepsi hastaları krizlerin ani doğasıyla mücadele etmek zorunda kalırken, Parkinson hastaları istemsiz kas hareketleri nedeniyle temel fiziksel aktivitelerde güçlük yaşayabilir (De Gusmão, Garcia, Mikati, & Su, 2021). Diyabet gibi metabolik hastalıklarda ise düzenli diyet kontrolü ve kan şekeri takibi hayati öneme sahiptir (Zhao, An, Yang, Sun, & Ji, 2023).

Süreğen hastalıklar, bireylerin iş hayatı, sosyal ilişkileri ve günlük aktiviteleri üzerinde derin etkiler bırakırken, bu durumlarla başa çıkmak için hem kişisel hem de toplumsal düzeyde farkındalık ve destek gereklidir (Fang, Baz, & Sheard, 2024). Tedavi ve bakım süreçlerinde, bireylerin ihtiyaçlarına özel çözümler geliştirmek, bu hastalıkların etkilerini hafifletmek için kritik bir role sahiptir (Göde, 2024).

1.1.3. Dünyada ve Türkiye de Engelli Nüfusu ve Oranları

Dünya genelinde engelli bireylerin oranı, sağlık ve toplumsal yapıları etkileyen önemli bir göstergedir (Souza, ve diğerleri, 2024). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2011 yılında yayımlanan “Dünya Engellilik Raporu” na göre, 2010 yılı itibarıyla

dünya nüfusunun yaklaşık %15'i, yani bir milyardan fazla kişi engellidir (Tokgöz, 2023). Bu oran, özellikle yaşlı nüfusun artışı ve çeşitli sağlık sorunları nedeniyle giderek yükselmesi beklenen bir trendi işaret etmektedir (Mubarak & Suomi, 2022). Birleşmiş Milletler engellileri, “dünyanın en büyük azınlığı” olarak tanımlamakta ve bu grubun hem fiziksel hem de toplumsal zorluklar nedeniyle çeşitli eşitsizliklerle karşı karşıya kaldığını vurgulamaktadır (Varga & Falus, 2025).

Engellilik, sadece bir toplumsal sorun olmanın ötesinde, ekonomiyi ve yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir durumdur (Lay, Crocker, Engel, Ratcliffe, & Milte, 2024). Dünya Sağlık Araştırması ve Küresel Hastalık Yüğü çalışmaları, engelli nüfusun büyüklüğüne dair farklı veriler sunmaktadır (Nanjan Chandran, ve diğerleri, 2021). Dünya Sağlık Araştırması'na göre, 15 yaş ve üzeri engelli birey sayısı yaklaşık 785 milyon (yani %15,6) iken, Küresel Hastalık Yüğü çalışması bu sayıyı yaklaşık 975 milyon (%19,2) olarak belirtmektedir (Çaynak & Özer, 2022). Bu oranlar, engelli bireylerin toplumdaki sayısının ne kadar büyük olduğunu gösteriyor (Mitra, Long-Bellil, Moura, & Miles, 2022).

Ayrıca, Dünya Sağlık Örgütü engelli bireyler arasında 110 milyon kişinin (%2,2) günlük yaşamlarını bağımsız bir şekilde sürdürebilmekte büyük zorluklar yaşadığını raporlamaktadır (Potcovaru, ve diğerleri, 2024). Önemli bir diğer veri ise, 13 milyon (%0,7) çocuğun şiddetli engellilik durumu yaşadığıdır (Abdullahi & Wong, 2022). Bu veriler, engelliliğin dünya çapında daha geniş bir sorunu temsil ettiğini ve bu bireylerin toplumsal yaşama katılımının zorluklarla dolu olduğunu ortaya koymaktadır (Galderisi, ve diğerleri, 2024).

Avrupa'daki engelli bireyler üzerine yapılan araştırmalar da bu grubun sosyal entegrasyonuna ve yaşam kalitesine dair önemli bilgiler sunmaktadır (Nguyen, 2022). Örneğin, Almanya'da yaklaşık 8.6 milyon engelli birey olduğu tespit edilmiştir (Prütz, 2022). 2005 yılında yapılan anketlere göre, engelli bireylerin büyük bir kısmının çalışma yaşamına katılmadığı görülmüştür, bu sayı 6,4 milyon civarındadır (Kemen, Schäffer-Gemein, & Grünewald, 2021). Almanya'daki engelli erkeklerin %30'u, engelli kadınların ise %23'ü iş gücüne katılmaktadır (Jochmaring & York, 2023). Bu düşük istihdam oranlarının sebeplerinden biri, engellilere yönelik yeterli sosyal

desteklerin ve erişilebilirliğin olmamasıdır (Morwane & Dada, 2021). Fransa’da yapılan bir araştırma, hanelerde günlük ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yaşayan engelli bireylerin oranının %39 olduğunu göstermektedir (Zhang, Zhang, Peng, Zhai, & Zhou, 2022). İsveç’te yapılan araştırmalar ise 15-65 yaş arası nüfusun %15,7’sinin engelli olduğunu ve bunların %60,5’inin çeşitli seviyelerde çalışma gücü kaybı yaşadığını ortaya koymaktadır (Leino-Arjas, Seitsamo, & Nygård, 2021).

Avrupa’da engelli bireylerin sayısının 46 milyona yakın olduğu, ancak yaşlılar ve hamile kadınlarla birlikte bu sayının 130 milyona ulaşabileceği tahmin edilmektedir (Ivanova & Middlemiss, 2021). Amerika Birleşik Devletleri’nde ise nüfusun %19,3’ünü engelli bireyler oluşturmaktadır (Lin, Xu, Li, & Kendrick, 2024). Bu oran, yaklaşık 50 milyon engelli birey anlamına gelmektedir ve 2030 yılında bu sayının 100 milyon civarına çıkması beklenmektedir. (Li, Guo, Qiu, Xue, & Pi, 2025). Engelli bireylerin seyahat etmeleri ve turizm faaliyetlerine katılmaları, sadece bireyler için değil, aynı zamanda turizm endüstrisi için de büyük bir pazar potansiyeli taşımaktadır (Andželika & Regina, 2025). Engelli turizminin gelişmesi, fiziksel ve yasal düzenlemelerle bu bireylerin daha kolay seyahat etmelerini sağlamak hem engelli bireyler hem de turizm sektörü için önemli faydalar yaratacaktır (Paiva, Felgueira, Alves, & Costa, 2025).

Türkiye’de yapılan 2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre, en az bir engeli bulunan 3 yaş ve üzeri nüfus oranı %6,9’dur ve bu, yaklaşık 4.876.000 kişiye denk gelmektedir (Önal, Güblü, Akyol, & Kışioğlu, 2024). Engelli nüfusunun artışı, tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de önemli bir pazar potansiyeli oluşturmuştur (Hairudin, Simon, & Anak, 2025). Ancak Türkiye’de bu potansiyeli değerlendirebilmek için yapılan yasal düzenlemeler ve altyapı yatırımlarının henüz yeterli olmadığı söylenebilir (Akusta, Ari, & Cergibozan, 2025). 1982 Anayasası’nda yer alan eşitlik ilkesi, engelli bireylerin diğer bireylerle eşit haklara sahip olduğunu ve aynı hizmetlerden faydalanabilmelerini sağlayacak önlemlerin alınmasına zemin hazırlamaktadır (Ülker, 2024). Ancak, özellikle yapısal düzenlemelerde hala eksiklikler bulunmaktadır (Kaya & Parlak, 2024).

1.1.4. Erişilebilir Turizm

Erişilebilir turizm, engelli bireylerin turizm hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanabilmelerini sağlamayı hedefleyen önemli bir alan olarak son yıllarda büyük bir ilgi görmektedir (DEMİR, 2011). “Engelli turizmi” kavramı, engelli bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını tam olarak karşılamakta yetersiz kalınca, yerine daha geniş bir anlam taşıyan “erişilebilir turizm” terimi kullanılmaya başlanmıştır (Zajadacz, 2015). 1980’lerin sonlarından itibaren literatürde yer bulmaya başlayan bu kavram, turizm sektöründe henüz net bir tanıma kavuşmamıştır (Alén, Domínguez, & Losada, 2012). Farklı ülkelerde yapılan araştırmaların bağımsız olması ve çeşitli terimlerin kullanılması, bu belirsizliğin sebeplerindedir (Darcy, 2010). “Engelsiz turizm,” “kapsayıcı turizm” ve “herkes için turizm” gibi terimler, erişilebilir turizmi tanımlamakta kullanılan alternatif ifadeler arasında sıklıkla yer almaktadır (Nigg, Stakeholder collaboration: The case of accessible tourism, 2019).

Erişilebilir turizm, engelli bireylerin bağımsız bir şekilde ve eşit haklar temelinde turizm faaliyetlerine katılabilmelerini sağlamayı amaçlar (Michopoulou, Darcy, Ambrose, & Buhalis, 2015). Bu turizm türü, görme, işitme, hareket ya da zihinsel engelleri bulunan bireyler için evrensel tasarım ilkelerine dayalı hizmetlerin sunulmasını gerektirir (Öner, 2022). Bu şekilde, engelli bireylerin seyahat deneyimlerine katılımı sağlanır (Popović, Slivar, & Gonan Božac, 2022). Erişilebilir turizm, insan hakları doğrultusunda herkesin, engelleri ne olursa olsun seyahat etme ve turizm faaliyetlerinden yararlanma hakkını savunur (Darcy & Dickson, 2009). Hedef, engelleri ortadan kaldırarak herkesin eşit koşullarda seyahat etmesini sağlamaktır (McKercher & Darcy, 2018). Günümüzde engelli bireyler, diğer bireyler gibi seyahat edebilmek için çaba göstermektedirler, ancak karşılaştıkları zorluklar nedeniyle turizm imkanlarına tam anlamıyla erişim sağlayamamaktadırlar (Çitil & Üçüncü, 2018). Bu da onların seyahat deneyimlerini kısıtlayan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Smith & Eadington, 1992).

2005 yılında Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), engelli turizmi kavramını genişleterek yalnızca engelli bireyleri değil, aynı zamanda yaşlılar, hamileler, bebek arabası kullananlar ve diğer özel gereksinimi olan kişileri de kapsayan “herkes için

erişilebilir turizm” terimini ortaya atmıştır (Flego & Tei, 2025). Erişilebilir turizm, engelli bireylerin yanı sıra, yaşlılar ve çocuklar gibi grupların da eşit şekilde turizm hizmetlerinden faydalanmasını amaçlar (Leiras, Magano, & Caamaño-Franco, 2025). Erişilebilir turizmin gelişimi, konaklama ve ulaşım altyapısının engelli bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesiyle doğrudan ilişkilidir (Nigg, Plaikner, Peters, & Haid, 2024). Ancak bu tür altyapı düzenlemeleri, genellikle yüksek maliyetler gerektirdiğinden, çoğu turizm işletmesi gerekli değişiklikleri yapmakta isteksizdir (Agrawal, 2025). Bu durum, özellikle Türkiye gibi ülkelerde engelli turizminin yeterince gelişmemesine ve bu alandan elde edilen ekonomik faydanın sınırlı kalmasına yol açmaktadır (Oltulular, 2018).

Dünya genelinde ve Türkiye’de yapılan araştırmalar, engelli turizmüne yönelik çalışmaların çoğunun arz tarafına odaklandığını ortaya koymaktadır (Usta, 2022). Bu araştırmalar, destinasyonların engelli bireyler için erişilebilirliğini ve karşılaşılan engelleri incelemektedir (Bayrak, 2017). Erişilebilir turizm uygulamalarının yaygınlaşması, yalnızca engelli bireyler için değil, tüm toplum için daha adil ve eşit bir turizm deneyimi oluşturacaktır (Canitez, 2025).

1.1.4.1 Erişilebilir Turizmde Karşılaşılan Problemlere Yönelik Yapılan Çalışmalardan Sonuç ve Öneriler

Erişilebilir turizmde sorunlar, engellilerin seyahat deneyimlerini kısıtlayan çeşitli zorluklarla şekillenmektedir. Yapılan çalışmalar, bu problemlerin devamı için çeşitli çözüm önerileri geliştirmiştir. Bu öneriler, erişilebilirlik standartlarının geliştirilmesine odaklanmaktadır. Tablo1 in altında bölümler sonuçları ve geleceğe yönelik öneriler özetlenmiştir.

Tablo 1. Erişilebilir Turizmde Karşılaşılan Problemlere Yönelik Yapılan Çalışmalardan Sonuç ve Öneriler.

Karşılaşılan Problemler	Akademik Çalışmalar	Sonuçlar ve Öneriler
Bilginin Erişilebilirliği	(Wall-Reinius, Kling, & Ioannides, 2023), (Mohapatra, ve diğerleri, 2024), (Ntoa, ve diğerleri, 2024), (Halpern, Garrod, Rickly, & Hansen, 2024), (Talari, Pathak, Jain, & Ravindran, 2025).	Engelli turizminin sunulmasındaki temel sorunlardan biri olan özellikler erişimdir. Bu engelin aşılması için uluslararası düzeyde uygun olarak mevcut olacak. Dijital platformlarda sesli anlatım, işaret dili desteği ve ekran okuyucunun uyumluluğu sağlanmalı, basılı materyaller. Braille alfabesiyle sadeleştirilmiş formatlarda hazırlanmalıdır. Kamu ve özel sektör iş birliğiyle sürdürülebilir kesintisiz çalışmalar yürütülmelidir.
Ulaşımın Erişilebilirliği	(Mijailović, Pešić, & Petrović, 2024), (Jahangir, Bailey, Hasan, & Hossain, 2024), (Neven & Ectors, 2023), (Keskin, 2013).	Ulaşımın erişilebilirliği, engelli bireylerin topluma eşit katılımı için önemlidir. Mevcut sistemlerde fiziksel düzenlemeler ve bilgilendirme eksiklikleri sürmektedir. Toplu taşıma araçlarının evrensel tasarıma uygun hale getirilmesi ve erişim imkanlarının artırılması gereklidir.
Şehir ve Destinasyon Erişilebilirliği	(Kapsalis, Jaeger, & Hale, 2024), (Badawy, Jawabrah, & Jarada, 2020), (Streimikiene, Svagzdiene, Jasinskas, & Simanavicius, 2021), (Mermer, 2020),	Engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için kentsel dış mekanlar, kamu alanları, yollar, kaldırımlar ve geçitler erişilebilir şekilde tasarlanmalıdır. Aynı zamanda, kamu alanlarının ortak kullanımı konusunda toplumun farkındalığı artırılmalıdır. Turizm destinasyonlarının da herkes

	(Domaç, 2023)	için erişilebilir hale getirilmesi, sağlanan faydanın en üst düzeye çıkarılmasında önemli bir rol oynar.
Tesislerin Erişilebilirliği	(Yurtsal & Terzioğlu, 2025), (Radanliev, De Roure, Novitzky, & Sluganovic, 2024), (Othman, Al Mutawaa, Al Tamimi, & Al Mansouri, 2023), (Zallio & Clarkson, 2021), (Garda, 2022).	Turistik tesislerin odaları, tuvaletleri, havuzları, restoranları ve plajları gibi alanlar, engelli ve yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına uygun düzenlenmelidir. Ancak, erişilebilirlik genellikle sadece yasal gerekliliklerle sınırlıdır. Bu nedenle, erişilebilirliğin müşteri memnuniyetini artıracakları vurgulanmalı, sektör bilinçlendirilmeli ve yasal düzenlemeler iyileştirilmelidir.
Bireylerin ve Toplumun Erişilebilirliği	(Moris, Alakhras, Eid, & Higazy, 2021), (Hayward, ve diğerleri, 2021), (Hui, Tsui, & Tavitiyaman, 2021), (Reindrawati, Noviyanti, & Young, 2022).	Engelli bireylerin karşılaştığı olumsuz tutumların değişmesi için, turizm sektörü çalışanları ve yerel halk bilinçlendirilmeli, işaret dili öğretilmeli ve empatiyle hizmet sunulmalıdır. Erişilebilirlik, fiziksel alanlarla birlikte toplumsal tutumları da kapsamalıdır.
Devlet ve Örgütlerin Erişilebilirliği	(Ayaz, 2024), (Dai Quanga, ve diğerleri, 2023), (Carneiro, Alves, Eusébio, Saraiva, & Teixeira, 2022), (Lee, Kim, Rhiu, & Yun, 2021)	Devlet ve yerel yönetimler, erişilebilir turizm için gerekli düzenlemeleri yapmalı, denetimleri artırmalıdır. Sektör işletmeleri, ortak standartlar doğrultusunda bir araya getirilmeli ve erişilebilirlik iyileştirmeleri yapılmalıdır. Ayrıca, engelli bireylerin taleplerini iletebileceği kanallar geliştirilmelidir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dünya genelinde engelli bireyler, toplumsal yaşamın önemli bir parçasıdır (Ferrucci, 2017). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre, dünya genelinde 1 milyardan fazla engelli birey bulunmaktadır (İbrahim, 2021). Bu da her 9 kişiden birinin bir tür engeli olduğu anlamına gelmektedir (Solmaz & Yenişehirlioğlu, 2020). WHO'nun 2012 verilerine göre, engelli bireylerin oranı bölgelere göre farklılıklar gösterse de, engelli bireyler tüm dünyada önemli bir toplumsal ve ekonomik gücü temsil etmektedir (Sliwa, 2015).

Ayrıca, işitme engelli bireylerin sayısı dünya genelinde oldukça büyük bir orana sahiptir (Çondur, Yenipazarlı, & Cömertler, 2020). WHO'nun 2017 raporuna göre, işitme kaybı yaşama riski taşıyan 12-35 yaş arasındaki insan sayısının 1.1 milyar kişi civarında olması beklenmektedir (Verma, ve diğerleri, 2021). İşitme engelli bireyler için iletişim, sosyal etkileşim ve günlük yaşamda önemli engeller oluşturmakta, ancak doğru hizmetler ve destekle bu bireylerin yaşam kalitesi iyileştirilebilmektedir (Yıldırım, 2021).

İşitme engelli bireyler için işaret dili kullanımı, turizm, konaklama ve ulaşım sektörlerinde bu bireylerin katılımını kolaylaştıran önemli bir araçtır (Ribeiro, Silva, Barbosa, Silva, & Metrôlho, 2018). Turistik faaliyetlerde rehberlik hizmetleri, bilgi edinme ve yönlendirme gibi süreçlerde işitme engelli bireyler, iletişim engelleriyle karşılaşabilmektedir (Lam, Chan, & Peters, 2020). Bu noktada işaret dili bilen personel, işitme engelli bireylerin seyahat deneyimlerini iyileştirebilir ve onların turizm hizmetlerinden eşit şekilde yararlanmalarını sağlayabilir (Ho & Peng, 2017). İşaret dili bilen rehberler, turistlerin çevreyi ve kültürel zenginlikleri daha iyi anlamalarına yardımcı olur, bu da seyahat deneyimlerini zenginleştirir (Weiler & Yu, 2007). Özellikle müze, kültürel miras alanları ve turistik cazibe merkezlerinde işaret diliyle rehberlik hizmetlerinin sağlanması, işitme engelli bireylerin daha fazla bilgiye erişimini sağlar (Gkagka, Sylaiou, Koukopoulos, & Fidas, 2023).

Turizm sektöründe işaret dili bilen personel, işitme engelli bireylerin konaklama ve seyahat deneyimlerini daha güvenli ve erişilebilir hale getirebilir

(Mbude-Shale, 2013). Oteller, restoranlar ve ulaşım hizmetlerinde işaret diliyle yapılan iletişim, acil durumlarda güvenliği artırırken genel memnuniyeti de yükseltir (BULUT, 2018). Ayrıca, turizm çalışanlarına işaret dili eğitimi verilmesi, erişilebilirliğin artırılmasında büyük bir adım olacaktır (Kouremenos, Ntalianis, & Mastorakis, 2025). İşaret dili bilen rehberlerin istihdamı, işitme engelli bireylerin sadece turist olarak değil, aynı zamanda turizm sektörünün aktif bir parçası olarak yer almalarını teşvik eder (Ana, Tolentino, Borromeo, & Mercado, 2020).

Türkiye’de işaret dili konusunda eğitilmiş bireylerin sayısının artırılması, ülkenin engelli turizmi alanındaki imajını güçlendirecek ve uluslararası rekabet gücünü artıracaktır (Kamyabi & Alipour, 2022). Bu şekilde, işitme engelli bireyler için daha kapsayıcı bir turizm ortamı sağlanabilir ve toplumda genel bir farkındalık oluşturulabilir (Şeker, 2022). Engelli bireylerin toplumsal ve ekonomik hayata katılımları, ülkelerin ekonomik büyümelerine ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesine büyük katkılar sağlamaktadır (Demirtaş, 2020). Engelli bireylerin iş gücü piyasasına katılımı hem işverenler hem de toplum için önemli faydalar yaratmaktadır (Özçatal & Aşkın, 2022). Engelli turizmi potansiyeli, bu bireylerin seyahat deneyimlerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik katkı sağlar (Ahadov, 2016). İşitme engelli bireylerin seyahat ve turizm deneyimlerinin zenginleştirilmesi, toplumsal farkındalığın artırılması ve erişilebilirliğin sağlanması, yalnızca engelli bireyler için değil, tüm toplum için fayda sağlayacaktır (Türkmen, 2018). Bu alanda yapılacak yatırımlar, engelli bireylerin potansiyelini açığa çıkaracak ve toplumsal katılımı güçlendirecektir (Hammel, ve diğerleri, 2008).

1.1.5. Engelli Turizmi

Engelli turizmi kavramı, çoğu zaman “erişilebilir turizm” ile aynı anlamda kullanılsa da aslında farklı bir kapsamı ifade etmektedir (Leiras & Caamaño-Franco, 2024). Erişilebilir turizm, engelli bireylerle birlikte yaşlılar, çocuklu aileler, geçici sağlık sorunları yaşayanlar ya da dil bariyeri olan ziyaretçiler gibi tüm grupların turizm faaliyetlerine eşit şekilde katılımını hedefleyen geniş ve kapsayıcı bir yaklaşımı ifade eder (Devile, Eusébio, & Moura, 2024). Buna karşın engelli turizmi, bu çerçevenin içinde özellikle engelli bireylerin deneyimlerine, karşılaştıkları özgün zorluklara ve bu

doğrultuda geliştirilebilecek çözümlere odaklanan daha dar kapsamlı bir alanı temsil eder (Rajagopal V, Piramanayagam, & Patwardhan, 2025). Dolayısıyla erişilebilir turizm, herkesi kapsayan geniş bir çerçeve iken, engelli turizmi, bu kapsayıcılığın içinde engelli bireylerin özel gereksinimlerini merkeze almaktadır (Heo & Nam, 2025).

Engellilik, hareket, işitme, görme, öğrenme güçlükleri, ruh sağlığı sorunları ve uzun süreli sağlık bakımı gibi geniş bir yelpazeyi kapsayan bir olgudur (Patel, Greydanus, Calles Jr, & Pratt, 2010). Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturan, bir milyardan fazla insan engellilikten etkilenmektedir (Göçmen, 2017), Küresel ölçekte nüfusun yaşlanması, kronik hastalıkların daha sık görülmesi ve engellilik değerlendirme tekniklerindeki yenilikler, engelli birey sayısındaki artışı her geçen gün daha görünür kılmaktadır (Uygun M. Ö., 2022). Bu artışın 2050 yılına kadar iki katına ulaşacağı öngörülmektedir (Denizli, 2023). Böylesine hızlı bir yükseliş, özellikle gelişmiş ülkelerde engelli bireylere yönelik hizmetlerin önemini artırmakta, aynı zamanda bu bireylerin sosyal, ekonomik ve turistik yaşamın tüm alanlarında daha kapsayıcı yaklaşımlarla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Scheyvens & Biddulph, 2018).

Turizm sektöründe engelli bireylerin fırsatlara ve hizmetlere erişimi, yalnızca fiziksel engellerin kaldırılmasıyla sınırlı değildir, aynı zamanda etik değerler ve eşitlik odaklı bir yaklaşım da gerektirmektedir (Gillovic & McIntosh, 2020). Bu bakış açısı, turizmi daha kapsayıcı bir yapıya dönüştürerek engelli bireylerin yaşam kalitesini artırmayı ve toplumsal katılımlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir (Özgür & Kılınç, 2022). Engellilik, günümüzde bireylerin yalnızca bireysel özelliklerinden değil, toplumsal ve çevresel koşullarla etkileşimlerinden de kaynaklanan çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Mustafa, 2023).

Tıbbi ve sosyal modellerin sunduğu farklı bakış açıları, engelliliğin nasıl anlaşıldığını ve ele alındığını değişik yönleriyle ortaya koyarken (Goodley, 2001), erişilebilirlik ve toplumsal katılım konularındaki tartışmalar da engelli bireylerin yaşam kalitesini yükseltme gerekliliğini sürekli gündemde tutmaktadır (Simplican, Leader, Kosciulek, & Leahy, 2015). Bununla birlikte, engelli bireylerin turizm

deneyimlerinden yeterince yararlanamamalarının arkasında çeşitli fiziksel, sosyal ve yapısal engeller bulunmaktadır (Kastenholz, Eusébio, & Figueiredo, 2015). Bu engellerin türü ve kapsamı, bireyin seyahat ettiği destinasyonun özelliklerine ya da turizm hizmetlerine erişim düzeyine göre değişebilmekle birlikte, karşılaşılan zorluklar genellikle ortak nitelikler taşımakta ve turizm deneyimini sınırlamaktadır (Eichhorn & Buhalis, 2011). Literatürde, engelli bireylerin turizme katılım sürecinde karşılaştıkları bu zorluklar genellikle içsel ve dışsal engeller olarak iki ana başlık altında ele alınmaktadır (Tozan, 2022).

İçsel engeller, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılabilmeleri için öncelikle aşmaları gereken bireysel zorlukları ifade eder (Yılgin, 2021). Bu engeller, bireyin turizme katılma isteğini ve motivasyonunu şekillendiren kişisel unsurları içerir (Smith R. W., 1987). Kendine güven düzeyi, yetenek algısı, motivasyon ve fiziksel kapasite, içsel engellerin temel bileşenleri arasında yer almaktadır (Csillag, Gyori, & Svastics, 2019). Bu tür engellerin aşılması çoğu zaman bireysel çabanın yanı sıra profesyonel destek de gerektirebilir (Bahridinovich, Sayrikhonovnaa, & Bakhromovna, 2025). Örneğin bazı bireyler bu engelleri kendi çabalarıyla aşabilirken, bazıları rehberlik, destek veya motivasyon terapisi gibi profesyonel yardımlara ihtiyaç duyabilir (Gökdağ, 2016). İçsel engellerin aşılması, engelli bireylerin turizm etkinliklerine katılma isteğini artıran önemli bir adımdır (Sonuç, 2016). Ancak bu engellerin tamamen ortadan kaldırılması, yalnızca bireysel çabalarla değil, aynı zamanda sosyal destek mekanizmalarına ve profesyonel hizmetlere erişimle de yakından ilişkilidir (Placzek, ve diğerleri, 2021). Engelli bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan bu engellerin üstesinden gelmeleri, turizm faaliyetlerine katılım olasılıklarını önemli ölçüde artırmaktadır (Çalapkulu, 2018).

Dışsal engeller, bireyin kontrolü dışında gelişen ve genellikle sosyal, fiziksel ya da çevresel faktörlerden kaynaklanan zorlukları ifade eder (Gürler, 2020). Bu engeller, erişilebilir altyapı eksiklikleri, toplu taşıma araçlarının uygun olmaması, turistik alanlardaki mimari engeller veya hizmet sağlayıcıların farkındalık eksikliği gibi unsurları kapsar (Ateş & Güçlütürk Baran, 2023). Örneğin birçok turistik mekân, engelli bireylerin rahatça gezebileceği şekilde tasarlanmamıştır (Cloquet, Palomino,

Shaw, Stephen, & Taylor, 2018). Benzer şekilde, otel ve restoranların erişilebilirlik standartlarına uygun olmaması da engelli bireylerin turizm deneyimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Toker & Kaçmaz, 2015). Bu tür dışsal engellerin ortadan kaldırılması, toplum genelinde farkındalığın artması, yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi ve engelli dostu turizm hizmetlerinin yaygınlaştırılmasıyla mümkün olabilir (Kamarudin, 2021).

Engelli bireylerin turizm faaliyetlerine tam anlamıyla katılım sağlayabilmeleri için hem içsel hem de dışsal engellerin aşılması büyük önem taşımaktadır (Çuhadar, 2022). Bu sayede turizm herkes için erişilebilir hale gelir ve engelli bireylerin de zenginleştirici turizm deneyimleri yaşamaları sağlanabilir (Aytekin, 2023).

1.1.6. Engelli Turizmiyle İlgili Dünya’da ve Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler

Engelli bireylerin toplumsal yaşama tam olarak entegre olabilmeleri amacıyla birçok ülkede turizm sektörüne yönelik önemli hukuki düzenlemeler yapılmıştır (Akıncı & Sönmez, 2015). Bu düzenlemeler, engelli bireylerin turistik alanlara erişimini kolaylaştırmayı ve eşit hizmet almalarını sağlamayı hedeflemektedir (Bulgan & Göktaş, 2016). Engelli haklarının korunması ve farklı uygulamaların bütünleştirilmesi konusunda uluslararası düzeyde önemli adımlar atılmıştır (Smith R. K., 2022). 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler, bağlı kuruluşları aracılığıyla sağlık, eğitim ve istihdam gibi alanlarda engellilere yönelik politikaların geliştirilmesini teşvik etmiş ve pek çok ülkenin bu doğrultuda politika oluşturmaya katkı sağlamıştır (Dertlioğlu, 2022). 1957’de temelleri atılan Avrupa Birliği ise özellikle son 20 yıl içinde, engellileri pasif yardım alıcısı olarak gören yaklaşımı terk ederek onları eşit haklara sahip ve topluma entegre bireyler olarak değerlendiren politikalar geliştirmiştir (Tosun, 2019) Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği’nin bu süreçte yürüttüğü çalışmalar ve gerçekleştirdiği yasal düzenlemeler, engelli haklarının iyileştirilmesinde önemli katkılar sunmuştur (Waltz & Schippers, 2021). Bu kapsamda, 1945 yılından günümüze kadar uluslararası düzeyde yürürlüğe konulan başlıca yasal düzenlemeler Tablo 2’de kronolojik olarak sunulmuştur.

Tablo 2. BM ve AB Engelli Bireylere Yönelik Yasal ve Yönetmelik Düzenlemeler

Yıl	Yasal Düzenlemeler
1945	Engelli bireylerle ilgili ilk kez çalışmaların başlanması
1948	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde engellilik konusunun dikkate alınması, işleme ve görme engelli bireyler gibi bedensel engelleri olan kişilerin haklarının artırılması, engelliliği önleme ve rehabilitasyona yönelik çalışmalara önem verilmesi
1950	Cenova Konferansı- engelliler için eğitim, istihdam, mesleki rehabilitasyon ve tedavi gibi konularda uluslararası standartlar belirleme çalışmalarına başlanması
1952	UNDP, WHO, ILO, UNICEF, UNESCO gibi uluslararası kuruluşların katılımının sağlandığı bir toplantıda eğitim ve rehabilitasyon projeleri geliştirilmesi ve engellilik ile alakalı mevzuların da bu organizasyonların programlarına dahil edilmesi
1969	Zihinsel ve bedensel engelli bireylerin topluma tam katılımı ve sağlık, sosyal güvenlik, refah konularında önlemlerin alınması amacıyla Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirgenin yürürlüğe girmesi
1971	Zihinsel engelli bireylerin haklarına dair bildirme yayımlanması
1975	Bütün engelli bireylerin haklarının dil, din, cinsiyet, ırk ve ideolojik ayırım yapılmaksızın garanti altına alındığını belirtilen Engelli Hakları Bildirisinin yayınlanması
1981	Uluslararası Engelliler Yılı olarak ilan edilmesi, Avrupa Topluluğu düzeyinde engelli bireylerin sosyal entegrasyonuna yönelik karar alınması
1982	Engelli bireyler için Dünya Eylem Programı'nın hazırlanması, 3 Aralık'ın Dünya Engelliler Günü olarak kutlanmasına yönelik tavsiye kararının sunulması
1989	Engelli bireylerinde mesleki istihdamları için eğitilmeleri ve iş gücü piyasasında bulunmaları gerektiğine yönelik Engelliler Alanında İnsan Kaynakları Geliştirme Eylem Planı için Tallinn Çerçevesinin kabulü
1992	3 Aralık gününün Dünya Engelliler Günü olarak ilan edilmesi ve 1993-2002 yılları arasının Asya-Pasifik Engelliler On Yılı olarak ilanı
1993	Engelli bireyler için Dünya Eylem Planını özetlemekte ve ülkelere eşit fırsatlar sunma konusunda engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kuralların kabul edilmesi

1995	Üye devletlerin engelli bireylere eşit eğitim fırsatı verilmesinin garanti edilmesini sağlayan Kopenhag Sosyal Kalkınma Bildirgesi ve Sosyal Kalkınma Eylem Planının kabul edilmesi
1996	Engelliler için fırsat eşitliği konusunda karar alınması ve Engelliler İçin Fırsat Eşitliği-Topluluğun Yeni Engellilik Stratejisi 1996 tebliğinin yayımlanması
2000	Engelli bireyler için Engelsiz Avrupa'ya Doğru Tebliğinin yayımlanması, Avrupa Komisyonu tarafından İstihdamda ve İşte Eşit Muamele Direktifinin yayımlanması, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı kabul edilmesi
2001	2003 yılının Avrupa Engelliler Yılı olarak ilan edilmesi
2002	Asya-Pasifik Engelliler On Yılı süresinin uzatılmasına karar verilmesi
2003	Engelli bireylerin istihdam edilmesi ve toplumsal bütünleşmelerine ilişkin çalışmaların teşvik edilmesi ile ilgili kararının alınması, engelli bireylere ilişkin fırsat eşitliği sağlamak amacıyla Avrupa Eylem Planının hazırlanması, engelli öğrencilere eğitim ve mesleki eğitimde fırsat eşitliği sağlanması
2006	Birleşmiş Milletler tarafından 13 Aralık 2006'da kabul edilen bu, sözleşme engellilerin haklarının güvence altına alınması, ayrımcılığın önlenmesi, erişilebilirliğin artırılmasını ve eğitim, sağlık, istihdam gibi alanlarda devletlere sorumluluklar yükler.

Kaynak: (Özeren, 2019)

Uluslararası düzeyde de engelli turizmine yönelik çeşitli önemli düzenlemeler hayata geçirilmiştir (Akın, 2019). Örneğin, 1996 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan *Engelli Turistler İçin Erişilebilir Avrupa* rehberi, engelli bireylerin güvenli ve rahat bir şekilde seyahat edebilmeleri için turizm sektörüne yol göstermiştir (Uygun E. , 2010). Bunun yanı sıra, 2001'de başlatılan *e-Avrupa Erişilebilir Kamu Web Siteleri* girişimi, engelli bireylerin dijital platformlar üzerinden turizmle ilgili bilgilere daha kolay erişebilmelerine olanak sağlamıştır (Veal, 2021).

2005 yılında Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından başlatılan *Herkes İçin Erişilebilir Turizm* girişimi, engelli bireylerin turizm hizmetlerinden eşit şekilde yararlanabilmelerine yönelik çeşitli düzenlemeler içermektedir (Çakır K. Ö., 2021). Bu girişim, 2013 yılında güncellenerek engelli bireylerin turizm hizmetlerinden daha

kapsamlı biçimde faydalanmalarına olanak tanımıştır (Aydın, 2019). Söz konusu yasal düzenlemeler, engelli bireylerin turizme katılımını artırmış ve turizm sektörünün daha kapsayıcı bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamıştır (Gökmen, 2017).

Engelli turizmiyle ilgili en önemli yasal düzenlemelerden biri, 1990 yılında ABD’de kabul edilen Amerikan Engelliler Yasası (ADA) olmuştur (Düşünür, 2019). ADA, kamuya açık alanlar ve hizmetlerde engelli bireylerin erişimini zorunlu kılmış, oteller, restoranlar ve ulaşım hizmetleri gibi turistik mekânları da kapsayacak şekilde düzenlemeler getirmiştir (İpek, 2023). Bu yasa, engelli bireylerin eşit hizmet almasını güvence altına alarak otellerde belirli bir oranda engelli odası bulundurulmasını zorunlu hâle getirmiştir (Arslan, 2023).

İngiltere’de 1995 yılında yürürlüğe giren *Engelli Ayrımcılığıyla Mücadele Yasası* (DDA), engellilere yönelik her türlü ayrımcılığı yasaklamış ve turizm işletmelerine fiziksel erişilebilirlik düzenlemelerini yapma zorunluluğu getirmiştir (Wells, 2003). Bu yasa sayesinde oteller, restoranlar ve turistik alanlar engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun hâle getirilmiştir (Grady & Ohlin, 2009).

İtalya, engelli bireylere yönelik kapsamlı yasal düzenlemeler getiren ülkeler arasında yer almaktadır (Croce, Di Cosimo, & Lombardi, 2017)1992’de yürürlüğe giren *İtalya Engelliler Yasası*, engellilere yönelik ulaşım, park alanları ve binalardaki erişilebilirliği düzenlerken, *Erişilebilir İtalya* programı kapsamında engellilere özel turizm hizmetleri sunulmaktadır (Posteraro, 2021). Bu tür düzenlemeler, engelli bireylerin turizm hizmetlerinden daha etkin biçimde yararlanabilmelerine olanak sağlamıştır (Sevim, 2024).

İspanya, 1978 yılında yürürlüğe giren düzenlemelerle engelli bireylerin topluma katılımını teşvik etmeye başlamış, 2003’te yapılan değişikliklerle ise eşit fırsatların sağlanması ve erişilebilirlik haklarının tanınması hedeflenmiştir (Tellioglu, 2018). Ayrıca İspanya, engelli bireylerin rehber köpekleriyle kamusal alanlara girebilmelerine olanak tanıyan ve ulusal işaret dilinin resmî olarak kabul edilmesini sağlayan önemli adımlar atmıştır (Rickly, Halpern, Hansen, & Welsman, 2021).

Almanya, engellilerin korunması ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla çeşitli yasal ve yapısal düzenlemeler geliştirmiştir. “Hiç kimse engelliliği nedeniyle dezavantaja uğratılamaz” ifadesiyle engellilere yönelik ayrımcılık yasal olarak yasaklanmıştır (Meşhur, 2011) 2002 yılında yürürlüğe giren *Engellilerin Eşitliği Kanunu* ile engelli bireylerin eşit hizmet alması ve kendi yaşamlarını bağımsız şekilde sürdürebilmeleri hedeflenmiştir (Aksu, 2022). 2006’da uygulamaya konan *Genel Eşit Muamele Sistemi* ise pozitif ayrımcılığı vurgulamaktadır (Cavlak & Akpınar, 2019). Ayrıca büyük tren ve şehir istasyonlarında engelli bireylerin hareket kabiliyetini artırmaya yönelik uygulamalar hayata geçirilmiş, araç kullanabilen engellilere uygun fiyatlı araçlar sağlamak amacıyla özel veri tabanları oluşturulmuştur (Bathla, ve diğerleri, 2022).

Fransa’da, 1975 yılında çıkarılan *Engellilerin Oryantasyonu Hakkında Yasa* ile engelli bireylerin eğitim ve istihdama erişimlerini kolaylaştırmaya yönelik düzenlemeler yapılmış ve sosyal yardımlar teşvik edilmiştir (Gerşil & Yemişçi, 2020). 2005 yılında yürürlüğe giren *Engellilerin Eşit Fırsatları, Katılımı ve Vatandaşlığı Yasası* ise engelli bireylerin haklarının korunmasını ve toplumsal yaşama katılımının artırılmasını hedeflemektedir (Erbakırcı, 2024). Bu yasa, engelliliğin nedenlerinin ve önlenmesine yönelik stratejilerin de ele alınmasına olanak sağlamaktadır (Dorfman, 2019). Ayrıca Fransa’da erişilebilir turizm çerçevesinde müze ve kültürel merkezlerin, fiziksel ve duyuşal engelli bireyler için erişilebilir hâle getirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür (Iodice & Bifulco, 2024).

Çin’de 1990 yılında kabul edilen ve 2008’de revize edilen *Engelliler Yasası*, engelli bireylerin eğitim, sosyal güvenlik, istihdam ve yasal haklarına yönelik düzenlemeler içermektedir (Hao & Li, 2020).

Türkiye’de engelli bireylerin haklarını korumak ve erişilebilirliği sağlamak amacıyla birçok yasal düzenleme yapılmış olsa da, turizm sektörü açısından hâlâ bazı eksiklikler bulunmaktadır (Zehir & Türksoy, 2025). 2011 yılına ait Nüfus ve Konut Araştırması verilerine göre, Türkiye’de en az bir engeli bulunan nüfus oranı %6,9’dur, bu da yaklaşık 4.876.000 kişiye karşılık gelmektedir (Karakedi Beydoğan, 2024). Bu sayı, engelli bireylerin turizm sektörü için önemli bir pazar potansiyeli taşıdığını

göstermektedir (Beydoğan, 2024). Ancak bu potansiyeli tam olarak destekleyecek düzenlemeler ve yatırımların hâlen yetersiz olduğu görülmektedir (Kahveci, 2016).

Türkiye’de engelli bireylerin haklarını korumaya yönelik yapılan yasal düzenlemeler, özellikle erişilebilirlik konusunda önemli ilerlemeler sağlamıştır (Demir, 2015). *1982 Anayasası’nın 10. maddesi, tüm vatandaşların eşit haklara sahip olduğunu vurgulayarak engelli bireyler için eşitlik ilkesine dayalı politikaların oluşturulmasına temel teşkil etmiştir* (Duman Göç, 2023). 1997’de yapılan İmar Kanunu değişikliği ile kentsel altyapılarda engelli bireylerin erişilebilirliğinin sağlanması zorunlu hale getirilmiştir (Meshur, 2013). Ayrıca Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından belirlenen standartlar doğrultusunda binalar, yollar, kaldırımlar ve toplu taşıma sistemlerinde engellilere yönelik düzenlemeler yapılması zorunlu kılınmıştır (Tiyek, Eryiğit, & Baş, 2016).

Engelli bireylerin toplu taşıma araçlarında ücretsiz seyahat etmelerini sağlayan 4736 sayılı Kanun, 2002 yılında kabul edilmiştir (Bayraktar E. , 2014). 2005’te yürürlüğe giren *Engelliler Hakkında Kanun* ise engelli bireylerin bağımsız yaşamalarını ve topluma tam katılımlarını desteklemek amacıyla erişilebilirlik standartlarına uygun düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır (Şahin & Çift yıldız, 2024). Türkiye, işaret dili kullanımına yönelik olarak da önemli adımlar atmıştır. 2006 yılında yayımlanan *Türk İşaret Dili Sistemi Yönetmeliği* ile işaret dili tercümanlarının yetiştirilmesine başlanmıştır (Gökce, 2018). Ayrıca, 2008’de kabul edilen *Elektronik Haberleşme Kanunu* ile engelli bireylerin telekomünikasyon hizmetlerine erişimi güvence altına alınmış, aynı yıl yürürlüğe giren *Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun* ile medya ve yeni teknolojilere erişim hakları korunmuştur (Urgancı, 2019).

Erişilebilirlikle ilgili denetimlerin yapılmasını öngören *Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği* 2013 yılında yayımlanmıştır (Mengi, 2024) Ayrıca, Avrupa Birliği’nin engelli bireylerin turizm ve sosyal etkinliklere katılımını destekleyen kararları da Türkiye tarafından kabul edilmiştir (Tortop, 2010).

Türkiye, *Engelsiz Turizm Ağı* (ENAT) kararlarını destekleyerek bu alandaki çalışmalarını hızlandırmıştır (Akdemir, 2021). Turizm sektörüne yönelik yapılan yasal düzenlemeler arasında *Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik* de yer almaktadır (Olçay, Giritlioğlu, & Parlak, 2014). Bu yönetmelik, turizm işletmelerinde engelli odalarının bulunmasını zorunlu kılmakta, oteller, restoranlar, tuvaletler ve diğer alanların engelli bireyler için erişilebilir olmasını şart koşmaktadır (Pehlivanoğlu, 2019). Ancak 2008 verilerine göre Türkiye’de yalnızca 1176 engelli odası bulunmakta ve bu odaların büyük bir kısmı Antalya’daki konaklama tesislerinde yer almaktadır (Boz & Olçay, 2023). Bu durum, mevcut düzenlemelerin uygulamada yetersiz kaldığını göstermektedir (Önal M. , 2020).

Uluslararası düzeyde de engelli bireylerin turizme katılımını artırmaya yönelik önemli adımlar atılmıştır (Karavelioğlu, 2024). Türkiye, 2008 yılında *Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi*’ni kabul ederek engelli bireylerin turizme katılımını destekleyen hukuki bir zemin oluşturmuştur (Milletler, 2009). Ancak tüm bu yasal düzenlemelere rağmen, Türkiye’de engelli bireylerin turizm sektörüne katılımı konusunda hâlâ ciddi yapısal eksiklikler bulunmaktadır (Durmuş & Nohutçu, 2025). Yapılan yasal düzenlemeler ve yatırımların önemli bir kısmı henüz yeterince yaygınlaşmamış ve sektördeki erişilebilirlik standartları tam anlamıyla karşılanamamıştır (Göymen, 2000).

İKİNCİ BÖLÜM ENGELLİ TURİSTLER VE DENEYİM

Bu bölümde öncelikle turizmde deneyim kavramı üzerinde durulmuş, ardından erişilebilir turizm deneyiminin fiziksel, sosyal ve duygusal yönleri ele alınmıştır. Daha sonra engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen faktörler açıklanmış, son kısımda ise işletme engellilere yönelik uygulamalar Türkiye'den ve dünyadan örneklerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

2.1. Turizmde Deneyim

Deneyim kavramı, bireylerin yalnızca tüketici ya da ziyaretçi olarak değil, aynı zamanda hisseden, algılayan ve yaşadıklarını zihinsel olarak yeniden kurgulayan varlıklar olduklarını ortaya koyar (Karaca, 2024). Deneyim, bireyin yaşadığı olaylarla kurduğu bağın öznelliğini yansıtır ve bu yönüyle herkes için farklı anlamlar taşır (Kanay, 2022). Turizm bağlamında deneyim, bir destinasyona yapılan ziyaretin yalnızca seyahat, konaklama veya yeme içmeden ibaret olmadığını, tüm bu unsurların duygusal, bilişsel ve fiziksel etkileşimler aracılığıyla kişisel bir anlam kazandığını gösterir (Stone, Soulard, Migacz, & Wolf, 2018).

Deneyim anlayışı, zamanla turizm alanında önemli bir dönüm noktası hâline gelmiştir (Uriely, 2005). Turistler yalnızca yeni yerler görmekle yetinmemekte, aynı zamanda unutulmaz, farklı ve kişisel olarak değerli anılar biriktirmeyi arzulamaktadır (Francesković, 2025). Bu nedenle turizmde deneyim, bir destinasyonun cazibesini artıran, rekabet gücünü belirleyen ve ziyaretçilerin tatminini şekillendiren en kritik unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (Amini, Khodadadi, Nikbakht, & Nematı, 2024). Deneyimlerin bu denli güçlü bir etkisi olması, onları tekrar hatırlanır, başkalarına anlatılır ve paylaşılır hâle getirmektedir (Atasoy, 2025).

Turistik deneyimin önemi, bireylerin seyahat öncesi, sırası ve sonrasındaki süreçlerde ortaya çıkan beklenti, algı ve doyumlarla daha da belirginleşir (Ortiz, Rusu, Rusu, Matus, & Ito, 2024). Kimi zaman bir manzara karşısında duyulan hayranlık, kimi zaman bir müze gezisinde edinilen bilgi ya da yerel bir etkinlikte hissedilen coşku, deneyimi eşsiz ve kişisel kılar (Rasheed, 2025). Deneyimler, eğlenme,

öğrenme, keşfetme, kaçış veya estetik haz gibi farklı boyutlarla bütünleşerek turizmin merkezine yerleşir (Tometzová, Jesenský, Molokáč, & Kornecká, 2024).

Her deneyimin kendine özgü bir yapısı vardır ve bireyler bu deneyimleri kendi fiziksel, duygusal ve sosyal koşullarına göre yaşar (Bilim, 2021). Özellikle engelli bireyler açısından bu durum daha belirgin bir hâl alır (Kaldık, 2024). Örneğin, işitme engelli bireyler için görsel unsurlar ve yazılı iletişim ön plana çıkarken, görme engelli bireyler için dokunsal ya da işitsel unsurlar daha anlamlı hâle gelir (Aydoğdu, 2024). Bu durum, turistik deneyimlerin yalnızca bir hizmet sunumu değil, aynı zamanda herkesin kendi koşullarına uygun şekilde katılabildiği kapsayıcı bir alan olması gerektiğini gösterir (Perangin-Angin, Tavakoli, & Kusumo, 2024).

Turizmde deneyim yalnızca bireysel tatminin değil, aynı zamanda destinasyonların sürdürülebilir başarısının da temelini oluşturur (Kyriakaki & Kleinaki, 2022). Deneyimlerin öznelliği, her birey için farklı bir anlam yaratır, ancak ortak nokta, deneyimlerin unutulmaz, paylaşılabilir ve tekrar yaşanmak istenen bir değer sunmasıdır (Limanli, 2023). Bu nedenle turizmde deneyim hem bireyler hem de sektör için geleceğin şekillendirici gücü olarak görülmektedir (Çakır, 2024).

2.2. Erişilebilir Turizm Deneyimi

Erişilebilir turizm, yalnızca fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasını değil, aynı zamanda bireylerin duygusal, sosyal ve kültürel etkileşimlerini zenginleştiren bütüncül bir deneyim sunmayı hedefleyen çağdaş turizm anlayışının önemli bir parçasıdır (Cassia, Castellani, Rossato, & Baccarani, 2020). Bu bağlamda erişilebilir turizm deneyimi, bireylerin seyahat öncesinde başlayan, seyahat süresince devam eden ve seyahat sonrasında da sürdürülen bir süreç olarak ele alınmaktadır (Darcy, Cameron, & Pegg, 2010). Turizm deneyiminin fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel boyutlarını bir araya getiren bu süreç, engelli bireyler başta olmak üzere herkesin tatmin edici ve eşit bir turizm deneyimi yaşamasını sağlamayı amaçlamaktadır (Rao & Lai, 2025).

Turizmde deneyim ekonomisi yaklaşımı doğrultusunda, bireylerin yalnızca bir ürün ya da hizmet tüketmekten ziyade anlamlı ve kişisel deneyimler yaşamaya öncelik

verdiği günümüzde, erişilebilir turizm bu deneyimleri tüm bireyler için erişilebilir hâle getirme sorumluluğunu üstlenmektedir (Lee, Hunter, & Chung, 2020). Pine ve Gilmore'un deneyim ekonomisi yaklaşımına göre, günümüz turistleri tüketimden çok, yaşadıkları deneyimlerin kendilerine sağladığı anlam ve tatmine odaklanmaktadır (Radder & Han, 2015). Bu bağlamda erişilebilir turizm, yalnızca fiziksel erişilebilirlik düzenlemeleriyle sınırlı kalmamalı, sosyal ve duygusal boyutları da kapsayacak şekilde geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir (Zhang, Lu, & Holt, 2011).

Örneğin, tekerlekli sandalye kullanıcıları için rampalar ve asansör gibi altyapı düzenlemeleri sağlanırken, aynı zamanda hizmet sunan personelin engelli bireylerle nasıl iletişim kuracağı konusunda eğitilmesi, bu bireylerin seyahat deneyimlerini daha anlamlı hâle getirmektedir (Darcy, 2012). Erişilebilir turizmin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, sürecin bilgiye erişim, fiziksel erişilebilirlik, hizmet kalitesi ve sosyal katılım gibi çeşitli boyutlarının bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir (Öndül, 2015). Buhalis ve Michopoulou, bilgiye erişimin turizm deneyimindeki kritik rolüne dikkat çekerek, doğru ve kapsamlı bilgi eksikliğinin bireylerin seyahat kararlarını ve deneyimlerini olumsuz etkileyebileceğini vurgulamıştır (Özcan, Güçhan Topcu, & Arasli, 2021). Örneğin, otel veya turistik alanların erişilebilirlik durumuna dair bilgi eksikliği, engelli bireylerin seyahat öncesinde planlama yapmasını zorlaştırmakta ve bu durum genellikle onların seyahat etme kararlarını olumsuz etkilemektedir (Kesim & Yılmaz, 2024). Erişilebilirlik hakkında doğru bilgi sağlanmaması ise seyahat sırasında hayal kırıklığına neden olabilir ve bu bireylerin turizm deneyiminden uzaklaşmasına yol açabilir (Egger, Lei, & Wassler, 2020).

Fiziksel erişilebilirlik, erişilebilir turizmin temel unsurlarından biri olmakla birlikte, bu kavram yalnızca mekânların fiziksel olarak erişilebilir olmasını değil, aynı zamanda bireylerin tüm hizmetlerden eşit şekilde yararlanabilmesini de kapsamaktadır (Farkas, Raffay, Kárpáti, Fekete-Frojimovics, & Dávid, 2023). Darcy ve Pegg (2011), tellerin ve turistik destinasyonların erişilebilirlik politikalarının yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı kalmaması, personelin erişilebilirlik konusundaki farkındalığını artırmaya yönelik uygulamaları da içermesi gerektiğini vurgulamaktadır (Freeman, 2015). Örneğin, işitme engelli bireyler için işaret dili bilen rehberlerin

görevlendirilmesi veya altyazılı içeriklerin sunulması gibi düzenlemeler, bu bireylerin turizm deneyimini zenginleştiren önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Soliman, Al-Shanfari, & Gulvady, 2023).

Turizm deneyimlerinin duygusal ve sosyal boyutları da erişilebilir turizmin başarısında önemli bir rol oynamaktadır (Dmitrievich & Aleksandrovna, 2020). Poria, Reichel ve Brandt (2011), turizmin engelli bireyler için yalnızca bir eğlence etkinliği değil, aynı zamanda özerklik kazandıran ve toplumsal katılımı teşvik eden bir araç olduğunu belirtmiştir (Tecău, ve diğerleri, 2019). Bu doğrultuda, engelli bireylerin turizm sektörüne aktif katılımı hem özgüvenlerini artırmakta hem de toplumda kapsayıcılık bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Fadilah & Hafrizal, 2025). İşaret dili tercümanlarının görevlendirilmesi, dijital uygulamalar aracılığıyla bilgiye erişim sağlanması ve sosyal etkinliklerin erişilebilir şekilde tasarlanması gibi uygulamalar ise engelli bireylerin turizme katılımını destekleyen önemli düzenlemeler arasında yer almaktadır (Özyalçın, 2024).

Erişilebilir turizmin sosyal faydalarının yanı sıra ekonomik katkıları da bulunmaktadır (Kolcu & Öztürk, 2023). Nitekim erişilebilir turizm uygulamalarının yalnızca etik bir sorumluluk değil, aynı zamanda destinasyonlar için önemli bir ekonomik fırsat sunduğu vurgulanmaktadır (Theofanous, Thrassou, & Uzunboylu, 2024). Bu doğrultuda, erişilebilir turizm düzenlemeleri destinasyonların daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmesini sağlamak ve turizm sektörünün sürdürülebilirliğini güçlendirmektedir (Zeqiri, Ben Youssef, & Maherzi Zahar, 2025). Ayrıca erişilebilir turizmin yaşlılar, çocuklu aileler ve geçici hareket kısıtlaması yaşayan bireyler gibi farklı gruplar için de önemli avantajlar sunduğu belirtilerek, bu yaklaşımın oldukça geniş bir kapsayıcılığa sahip olduğu ifade edilmektedir (Conde, ve diğerleri, 2025).

Erişilebilir turizm deneyimi, yalnızca fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasını değil, aynı zamanda bireylerin duygusal, sosyal ve kültürel etkileşimlerinin zenginleştirilmesini de amaçlayan bütüncül bir yaklaşımdır (Mahmoud, Fuxman, Asaad, & Solakis, 2024). Bu anlayış, bireylerin tatminini ve mutluluğunu artırmanın yanı sıra toplumun kapsayıcılığını ve turizm sektörünün sürdürülebilirliğini de güçlendirmektedir (Yayla & Dinçer, 2021).

Engelli bireylerin seyahat özgürlüğüne sahip olmaları ve turizme eşit şekilde katılabilmeleri, yalnızca yaşam kalitelerini yükseltmekle kalmaz, aynı zamanda turizm sektöründe yenilikçi ve etik bir yaklaşımın gelişmesine de katkı sağlar (Paraschi, 2020). Bu doğrultuda erişilebilir turizm, turizmin herkes için anlamlı deneyimler sunabileceği bir geleceğin temel taşlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Domínguez Vila, Rubio-Escuderos, & Alén González, 2024).

2.3. Engelli Bireylerin Seyahat Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen faktörler, çok sayıda değişkenin bir araya gelmesiyle şekillenmektedir (Mil, 2014). Bu faktörler her bireyin kişisel ihtiyaçlarına göre farklılık göstermekle birlikte, genel olarak tüm engelli bireylerin seyahat deneyimlerini doğrudan etkileyen bazı ortak unsurlar bulunmaktadır (Müller, Engel, Loitsch, Stiefelhagen, & Weber, 2022) Seyahatin her aşamasında kullanılan ulaşım araçlarının, konaklama tesislerinin, destinasyonların ve sosyal yapının engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olması büyük önem taşır (Dedeoğlu, 2021). Bu noktada erişilebilirlik, engelli bireylerin seyahat tercihlerini belirleyen en temel unsurlardan biridir ve hem fiziksel erişilebilirliği hem de altyapıyı kapsamaktadır (Sözen, 2024).

Bir yerin, ulaşım araçlarının, havalimanlarının, otobüs terminallerinin ve tren istasyonlarının engelli bireyler için uygunluğu, seyahatin daha planlama aşamasından itibaren önemli bir rol oynar (Visnes Øksenholt & Aarhaug, 2018). Özellikle tekerlekli sandalye kullanan bireyler için rampaların, geniş asansörlerin ve engelli park yerlerinin bulunması kritik öneme sahiptir (Özyılmaz, 2022). Ayrıca, toplu taşıma araçlarının bu bireylerin ihtiyaçlarına göre tasarlanması gerekmektedir, aksi durumda eksik altyapı engelli bireylerin seyahat etmesini neredeyse imkânsız hâle getirebilir (Stjernborg, 2019). Aynı şekilde, konaklama tesislerinin erişilebilirliği de seyahatin kalitesini belirler. Otellerin engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olup olmadığını kontrol etmek, seyahati planlayan engelli bireyler için son derece önemlidir (Vahedi, Quinn, & Cavuoto, 2025).

Yatak odalarının genişliği, banyo düzenlemeleri, tutunma barlarının yerleştirilmesi ve odaların düz girişlerle erişilebilir olması, konforlu bir seyahat deneyiminin temel unsurları arasında yer almaktadır (Maisel, Smith, & Steinfeld, 2008). Sağlık ve güvenlik ise engelli bireylerin seyahat kararlarını etkileyen bir diğer önemli faktördür. Özellikle sağlık hizmetlerine kolay erişim sağlanması, güvenli bir seyahat deneyimi açısından kritik bir rol oynamaktadır (Aslan, 2024). Engelli bireylerin seyahat ettikleri destinasyonlarda sağlık hizmetlerinin ne derece erişilebilir olduğu ve olası acil durumlarda ne kadar hızlı müdahale edilebileceği gibi unsurlar, güvenli bir seyahatin vazgeçilmez koşullarıdır (Pirra, ve diğerleri, 2021). Bunun yanı sıra, seyahat edilecek bölgenin genel güvenlik düzeyi de karar sürecinde belirleyicidir, destinasyonun güvensiz olarak algılanması durumunda engelli bireyler alternatif yerlere yönelmeyi tercih edebilmektedir (Singleton & Wang, 2014). Ayrıca engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen bir diğer önemli unsur, toplumun engelli bireylere yönelik tutumu ve sunduğu sosyal destek hizmetleridir (Baysal, 2019).

Seyahat edilen yerin toplumsal yapısı, engelli bireylere ne kadar destek sağladığı ve onlara karşı gösterilen tutum, seyahatin deneyimsel kalitesini belirleyebilir (Blichfeldt & Nicolaisen, 2011). Sosyal kabul, engelli bireylerin seyahat ederken kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlar (Saraçoğlu, 2012). Bu bağlamda, engelli bireylerin bulunduğu topluluklarda onlara yönelik rehberlik ve destek hizmetlerinin bulunup bulunmaması, seyahat tercihlerini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Eyüpoğlu, Sosyal model bağlamında Türkiye'de engellilik (farkındalık ve erişilebilirlik) Disability in Turkey in the context of social model (awareness and accessibility) , 2023). Ayrıca engelli bireylerin fiziksel durumu da seyahat kararlarında belirleyici bir rol oynar. Her bireyin fiziksel ihtiyaçları farklı olduğundan, seyahat planlarının kişiselleştirilmesi gerekmektedir (Alçura, 2024). Örneğin, hareket kısıtlılığı bulunan bireyler için daha az fiziksel çaba gerektiren ve erişilebilir alanlara sahip destinasyonlar daha uygun olabilir (Aksal, 2019). Seyahat sırasında karşılaşılabilecek engelleri en aza indirmek için, bireylerin fiziki durumlarına en uygun destinasyon ve seyahat biçimlerinin tercih edilmesi önemlidir (İlban, 2007). Bunun yanı sıra, bireylerin psikolojik ve duygusal durumu da seyahat tercihlerinde rol oynar. Seyahat esnasında karşılaşılan zorluklar ve stresle başa çıkma kapasitesi,

seyahatin genel kalitesini doğrudan etkileyebilir (De Vos, Schwanen, Van Acker, & Witlox, 2013). Psikolojik rahatlık ise keyifli ve tatmin edici bir seyahat deneyimi yaşanmasında önemli bir faktördür (Şeremetli, 2023).

Finansal durum, engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen önemli unsurlardan biridir. Bu bireylerin seyahatlerinde ihtiyaç duydukları özel hizmetler, çoğu zaman ek maliyetlere yol açabilmektedir (Bayraktar Y. , 2020). Örneğin, engelli dostu otellerin daha pahalı olması ya da özel ulaşım hizmetlerinin ek ücret gerektirmesi, seyahatin toplam maliyetini artırabilir (Swanepoel, 2020). Bu nedenle bütçe, engelli bireyler için seyahat planlamasında oldukça belirleyici bir faktör hâline gelmektedir (Bulut, 2010). Uygun fiyatlı olmasının yanı sıra erişilebilir ve konforlu seçeneklerin sunulması, engelli bireylerin seyahatlerini kolaylaştırarak daha fazla destinasyonu tercih edebilmelerine olanak tanımaktadır (Buhalis, Darcy, & Ambrose, 2012).

Teknolojik gelişmeler ve dijital hizmetler, engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen bir diğer önemli faktördür (Bağcı & Onur, 2019). Seyahat acenteleri, oteller ve diğer hizmet sağlayıcılarının dijital platformlar aracılığıyla engelli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik sundukları hizmetleri belirtmeleri, seyahatin planlanmasını büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır (Ee Kim & Lehto, 2012) Mobil uygulamalar ve internet siteleri üzerinden erişilebilirlik bilgilerine ulaşabilmek, engelli bireylerin seyahat deneyimlerini daha güvenli ve konforlu hâle getirebilmektedir (Altun, 2023). Buna karşın, dijital hizmetlerin yetersiz olduğu destinasyonlar, engelli bireyler için seyahati daha zorlayıcı bir hâle getirebilmektedir (Ölmez, 2023).

Seyahat edilen yerle ilgili doğru ve güvenilir bilgilere ulaşabilmek, engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen önemli faktörlerden biridir (Priyanto, Hurriyati, Gaffar, & Furqon, 2025). Engelli bireyler, gitmeyi planladıkları destinasyonlar hakkında erişilebilirlik, sağlık hizmetleri, konaklama ve ulaşım gibi unsurlara ilişkin ayrıntılı bilgi arayışındadır (Gavurova & Polishchuk, 2025). Bu bilgilere önceden erişim sağlanması, seyahatin sorunsuz ve rahat geçmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır (Aksöz, 2010). Buna karşılık, eksik ya da yanıltıcı bilgiler,

engelli bireylerin seyahat planlarını iptal etmelerine veya alternatif destinasyonlara yönelmelerine neden olabilmektedir (Mohammed, 2025).

Engelli bireylerin seyahat tercihlerini etkileyen faktörler son derece çeşitlidir ve her biri seyahat deneyimini derinden şekillendirebilir (Aykın, 2021). Bu faktörlerin bir araya gelerek engelli bireyler için erişilebilir, güvenli, rahat ve keyifli bir seyahat deneyimi oluşturabilmesi için hem özel sektörün hem de devletin katkıları büyük önem taşımaktadır (Kahyaoğlu, 2021). Engelli bireylerin seyahat ihtiyaçlarının karşılanması, yalnızca onların temel hakları açısından değil, aynı zamanda turizm sektörünün gelişmesi ve çeşitlenmesi açısından da kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2019).

2.4. Erişilebilir Turizm Kapsamında İşitme Engelliler ve İşitme Engellilere Yönelik Uygulamalar

Erişilebilir turizm, bireylerin engel durumları ne olursa olsun seyahat, tatil, kültürel katılım ve sosyalleşme gibi faaliyetlerden eşit biçimde yararlanabilmelerini hedefleyen kapsayıcı bir anlayışa dayanmaktadır (Flórez, ve diğerleri, 2025). Bu yaklaşımda engellilik, yalnızca bireysel bir sağlık sorunu olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzenlemeler, iletişim engelleri ve çevresel yetersizliklerle ilişkili çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır (Jamin, Gbadamosi, & Stoyanova-Bozhkova, 2024). İşitme engelliler bu bağlamda kritik bir grup olarak değerlendirilmektedir, çünkü turizm faaliyetlerinde karşılaştıkları en büyük zorluklar, çoğunlukla iletişim ve bilgiye erişim alanlarında ortaya çıkmaktadır (Kim & Adu-Ampong, 2025). Dolayısıyla, işitme engellilerin turizme tam ve eşit katılımının sağlanabilmesi için yalnızca fiziksel altyapının değil, aynı zamanda dijital, görsel ve dilsel araçların da bu gruba uygun şekilde uyarlanması gerekmektedir (Tumber & Waisbord, 2021).

Kültürel miras alanları ve müzeler, işitme engelliler için erişilebilir turizmin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Avrupa'da son yıllarda yürütülen projelerde, işaret dili videoları, altyazılı multimedya içerikleri ve interaktif dijital rehberlerin yaygınlaştırıldığı görülmektedir (Lekić, 2024). Örneğin Louvre, British Museum ve Smithsonian gibi önde gelen kurumlar, işaret diliyle rehberlik hizmetleri

ve altyazılı dijital içerikler sunarak işitme engelli ziyaretçilerin katılımını önemli ölçüde artırmaktadır (Ai & Phaholthep, 2025; Wu, Gao, Lee, Xu, & Pan, 2024). Polonya’da gerçekleştirilen araştırmalar ise işitme engellilerin kültürel miras alanlarında karşılaştıkları en büyük sorunlardan birinin görsel bilgilendirme eksikliği olduğunu ortaya koymuştur (Chwaja, Chwaja, Marczak, & Kruczek, 2025). Türkiye’de de Topkapı Sarayı ve Konya’daki Darü’l-Mülk Sergi Sarayı gibi bazı kurumlarda işaret dili destekli hizmetlerin başlatılması bu doğrultuda önemli bir gelişme olarak görülse de, literatürde bu uygulamaların henüz yaygınlaşmadığı belirtilmektedir (Konyanın Sesi, 2025; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Dijital erişim ve mobil uygulamalar, işitme engelli bireylerin bağımsız seyahat edebilme motivasyonunu artıran en önemli yeniliklerden biri olarak öne çıkmaktadır. İşitme kayıplı kullanıcılar için geliştirilen mobil uygulamalar, müzelerde alt yazı desteği sunmanın yanı sıra turistik yönlendirmeleri de kişiselleştirebilmektedir (Tlili, Altinay, Altinay, & Zhang, 2021). Ayrıca akıllı şehir teknolojilerinin turizm alanında uygulanması, işitme engelli bireyler için erişimi daha kapsayıcı hâle getirmektedir (Pasquinelli & Trunfio, 2021). Örneğin Japonya ve Güney Kore’de havaalanları ve turizm merkezlerinde işaret dili destekli mobil uygulamalar aktif olarak kullanılmaktadır (Ai, Yang, & Wang, 2025). Türkiye’de ise bu tür yenilikçi uygulamaların henüz sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir.

Ulaşım sistemleri, işitme engelliler için önemli bir erişilebilirlik alanıdır. Londra Metrosu’nda istasyonlarda dijital panolar ve yazılı yönlendirmeler uzun süredir kullanılırken (Anton, Šmit, & Gašparović, 2025), Tokyo Havalimanı’nda dokunmatik ekranlar ve altyazılı anons sistemleri bulunmaktadır (Widelska & Murphy, 2023). Buna karşılık, birçok ülkede toplu taşıma araçlarında yalnızca sesli anons yapılması işitme engellilerin seyahatlerini zorlaştırmaya devam etmektedir (Młodystach, Orczyk, & Tomaszewski, 2023). Avrupa’daki yeni düzenlemeler, görsel bilgilendirmenin standart hale gelmesini sağlamış olsa da Türkiye’de toplu taşımada görsel bilgilendirme sistemlerinin yetersizliği dikkat çekmektedir (Elorduy & Gento, 2025; Açıklak, ve diğerleri, 2022; Aydın, Dağlı, & Çadirci, 2025).

Konaklama hizmetleri de erişilebilir turizmin kritik bir bileşenidir. İşitme engellilerin bağımsız konaklama deneyimi yaşayabilmeleri için görsel alarm sistemleri, altyazılı televizyonlar, yazılı bilgilendirmeler ve işaret dili bilen personelin varlığı önemlidir (Ünüvar & Yıldırım, 2021; Zengin & Bulgan, 2024). Hilton Otelleri, işitme engelliler için özel altyapı ve odalar sunarak sektörde öncü örneklerden biri olmuştur (Chatterjee & Karmakar, 2023). Benzer şekilde Radisson Blu otellerinde işitme engellilere yönelik mobil uygulamalar ve interaktif hizmetler geliştirilmiştir (Kibria, Quraishi, & Chowdhury, 2024). Türkiye’de ise bu tür uygulamaların yalnızca sınırlı sayıda uluslararası zincir otelde mevcut olduğu, küçük ölçekli işletmelerde ise erişilebilirlik açısından ciddi eksiklikler bulunduğu literatürde vurgulanmaktadır (Varol, Aksu, & Öksüz, 2024; Kılıç, 2024).

Yeme-içme hizmetleri açısından da erişilebilirlik kritik rol oynamaktadır. İşitme engellilerin restoran ve kafelerde sipariş verebilmesi için görsel menüler, dijital kiosklar ve işaret dili bilen personel önemli katkılar sağlamaktadır (Sert, 2025; Can, 2025; Lailiyah, Sanjaya, & Wulansari, 2024). ABD’de bazı kahve zincirlerinde işaret dili bilen baristalar çalışmakta (Aulia, Mau, Farid, & Bahtiar, 2025; Yulia & Dogboyoyou, 2024), Fransa’daki fastfood restoranlarında ise görsel destekli self-servis kiosklar kullanılmaktadır (Dinler & İlhan, 2025). Türkiye’de ise bu alanda yapılan uygulamalar oldukça sınırlıdır. Yazılı menülerin bazı işletmelerde yaygınlaştırılması dışında (Türk & Yılmaz, 2023), işaret dili destekli hizmetlere dair literatürde güçlü örneklerle rastlanmamaktadır. Bu durum, Türkiye’de erişilebilir turizm politikalarının özellikle işitme engelliler açısından henüz yeterince kurumsallaşmadığını göstermektedir.

İşitme engelliler için erişilebilir turizm uygulamaları, sadece bireysel seyahat deneyimlerini geliştirmekle kalmamakta, aynı zamanda turizm sektörünün kapsayıcılık düzeyini artırarak sürdürülebilirlik hedeflerine de hizmet etmektedir (Arbidane, Puzule, Znotina, Narkuniene, & Daubariene, 2023). Avrupa ve Asya’da bu konuda önemli uygulamalar hayata geçirilmiş olsa da, Türkiye’de erişilebilir turizm altyapısının geliştirilmesi için daha kapsamlı politikalar ve sektörel girişimler gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İŞİTME ENGELLİLERİN TURİSTİK DENEYİMLERİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: KONYA ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Turizm sektörü, yalnızca ekonomik büyümenin değil, aynı zamanda toplumsal kapsayıcılığın, kültürel etkileşimin ve yaşam kalitesinin artırılmasının da önemli bir aracıdır. Ancak bu çok boyutlu potansiyele rağmen, engelli bireylerin turizme aktif katılımı, halen büyük oranda çeşitli erişim engelleriyle sınırlıdır. Özellikle işitme engelli bireyler; bilgiye erişim, iletişim kurma ve hizmetlere ulaşma noktasında diğer bireylere kıyasla daha fazla zorluk yaşamaktadır. Bu durum, onların turistik faaliyetlerden tam anlamıyla faydalanamamasına, dolayısıyla sosyal hayattan dışlanmalarına neden olmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, işitme engelli bireylerin Konya özelinde yaşadıkları turizm deneyimlerini kapsamlı biçimde incelemek ve bu deneyimlerin erişilebilirlik bağlamında ne tür engeller içerdiğini ortaya koymaktır. Araştırma, işitme engelli bireylerin karşılaştıkları fiziksel, sosyal ve iletişimsel bariyerleri sistematik biçimde analiz ederek, erişilebilir turizmin nasıl geliştirilebileceğine dair uygulanabilir öneriler sunmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, yalnızca mevcut durumu tanımlayan bir araştırma olmakla kalmayıp, aynı zamanda engelli bireylerin toplumsal katılımını artıracak politikalar için yol gösterici niteliktedir.

Konya, sahip olduğu tarihî, kültürel ve dini mirasla Türkiye'nin en önemli turizm destinasyonlarından biridir. Ancak bu potansiyelin, tüm ziyaretçilere eşit ölçüde hizmet sunabilmesi için erişilebilirlik ilkelerinin ne derece uygulandığı tartışmalıdır. Bu bağlamda, Konya'nın erişilebilirlik altyapısının işitme engelli bireylerin gözünden değerlendirilmesi, yerel turizm politikaları için önemli bir veri kaynağı sağlayacaktır. Elde edilecek bulgular, özellikle yerel yönetimler, turizm işletmeleri ve rehberlik hizmetleri açısından geliştirici stratejilerin belirlenmesine katkı sunabilir.

Araştırmanın önemi, yalnızca belirli bir engel grubunun deneyimlerini belgelemekten ibaret değildir. Aynı zamanda, sürdürülebilir ve kapsayıcı turizmin temel ilkeleri çerçevesinde, toplumun her kesiminin seyahat hakkını eşit şekilde

kullanabilmesini sağlama amacını da taşımaktadır. İşitme engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılımının artırılması hem bireysel düzeyde sosyal adaletin sağlanmasına hem de sektörün ekonomik ve etik sürdürülebilirliğine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bu çalışma, erişilebilir turizm literatürüne özgün bir katkı sunmayı; işitme engelli bireylerin sesine kulak vererek, turizm sektörünün daha adil, eşitlikçi ve kapsayıcı bir yapıya kavuşmasına zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Bu araştırma, Konya'ya turistik amaçla gelen işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerine odaklanmaktadır. Katılımcıların seyahat süreçlerinde karşılaştıkları fiziksel, sosyal ve iletişimsel engeller ile bu deneyimlere yönelik algı ve beklentileri analiz edilmiştir. Araştırma, özellikle ziyaretçi perspektifinden erişilebilirliğin nasıl deneyimlendiğini anlamaya yöneliktir. Konya'nın tercih edilmesinde hem kültürel-tarihî zenginliği hem de araştırmanın yürütülebilirliğini kolaylaştıran lojistik faktörler etkili olmuştur.

Araştırmanın kapsamı gereği, veri toplama süreci belirli bir zaman diliminde ve sınırlı sayıda katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel bir araştırma olması nedeniyle örneklemin genişliği değil, derinliği ön planda tutulmuştur. Bu nedenle, elde edilen bulguların belirli bir bağlamda okunması önemlidir. Diğer engel gruplarına ya da farklı destinasyonlara ilişkin genelleme yapılması araştırmanın doğası gereği sınırlıdır.

Bu araştırma, Konya özelinde işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerini görünür kılmak ve erişilebilir turizm anlayışına katkı sunmak amacı taşımaktadır. Bulgular, ileride yapılacak daha geniş çaplı ve karşılaştırmalı çalışmalar için bir temel oluşturma potansiyeline sahiptir.

3.3. Araştırma Alanı: Konya

Konya, Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından biri olup tarih boyunca birçok medeniyetin izlerini taşımaktadır (Arat, 2024). Şehrin tarihi, prehistorik dönemlere kadar uzanır ve bu durum, özellikle Çatalhöyük'teki arkeolojik kazılarla kanıtlanmıştır (Uslu, 2022). Çatalhöyük, M.Ö. 7500-5700 yılları arasında neolitik bir

yerleşim alanı olarak öne çıkmakta ve insanlık tarihinin tarım, hayvancılık ve yerleşik yaşam açısından önemli bir aşamasını temsil etmektedir (Shaikh, 2023). Burada bulunan duvar resimleri, günlük yaşamda kullanılan eşyalar ve mezarlar, dönemin toplumsal ve kültürel yapısına ışık tutmaktadır (Erdoğan & Sevinç, 2024). Konya bölgesi, sadece Çatalhöyük ile değil, diğer höyükler ve yerleşimlerle de tarih öncesi dönemin izlerini taşımaktadır (Dogiama, 2022).

Hititler döneminde Konya, önemli bir ticaret merkezi olmuştur (Aka, Kösten, & Üner, 2023). Hititler, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi burada da kültürel ve idari yapılar inşa etmişlerdir (Ersoy, 2019). Daha sonraki dönemde Frigler, bölgeye hâkim olmuş ve Konya'nın çevresinde tarımsal üretim ve yerleşimler kurulmuştur (Çelikkaya, 2023). Friglerden sonra Lidyalılar ve ardından Persler, Anadolu'da etkin olmuş ve Konya'nın tarihi bu medeniyetlerin etkileriyle şekillenmiştir (Akar, 2013).

Roma İmparatorluğu döneminde "Iconium" adıyla bilinen şehir, Hristiyanlık açısından da önem kazanmıştır (Aksu, 2022). İsa'nın havarilerinden Aziz Pavlus'un bu bölgede Hristiyanlığı yaymak için çalışmalarında bulunduğu bilinmektedir (Akyol, 2022). Roma döneminde şehir, güçlü surlarla çevrili bir ticaret ve din merkezi olarak öne çıkmıştır (Özmen & Özmen, 2024). Bizans döneminde bu dini önemini koruyan Konya, aynı zamanda stratejik bir kale şehir olarak kullanılmıştır (Hepgüler, 2023). Ancak bu dönemde İslam ordularının Anadolu'ya düzenlediği seferler sonucunda şehir, birçok kez el değiştirmiştir (İdem, 2021).

1071 Malazgirt Zaferi'nin ardından Anadolu Selçuklu Devleti'nin hakimiyetine giren Konya, kısa süre içinde devletin başkenti olmuştur (Akkaya, 2020). Selçuklu döneminde şehir, bilim, sanat ve kültür merkezi haline gelmiştir (Uşul, 2021). Bu dönemde yapılan Alaaddin Camii, İnce Minareli Medrese, Karatay Medresesi ve Mevlâna Türbesi gibi yapılar, Selçuklu mimarisinin en önemli örnekleri arasında yer almaktadır (Semerci & Özkafa, 2020). Mevlâna Celaleddin Rumi'nin burada yaşaması ve tasavvuf felsefesini geliştirmesi, Konya'nın manevi ve kültürel kimliğini güçlendirmiştir (Таш & Сумейра, 2021). Ayrıca Selçuklu döneminde Konya, İpek Yolu üzerinde önemli bir durak olarak ekonomik anlamda da büyümüş, zenginleşmiştir (Özmen Y. , 2024).

Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla Konya, bir süre Karamanoğulları Beyliği'nin yönetimi altına girmiştir (Kapar & Koçak, 2019). Karamanoğulları, Türk diline verdikleri önemle tanınmış, bu dönemde Türkçe resmi dil olarak ilan edilmiştir (Çakır O. , 2022). Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeyi ele geçirmesiyle birlikte Konya, Osmanlı'nın önemli sancaklarından biri haline gelmiştir (Barkey, 2016). Osmanlı döneminde şehir, dini, ticari ve kültürel hayatın merkezi olmaya devam etmiş, bu dönemde yapılan hanlar, hamamlar ve camiler şehrin kimliğine katkıda bulunmuştur (Kartepe, 2021).

Cumhuriyet döneminde Konya, tarım, ticaret ve sanayi alanlarında önemli bir şehir olarak gelişimini sürdürmüştür (Küçükdağ, Arabacı, & Yenice, 2020). Modern Türkiye'nin kalkınma süreçlerinde Konya, özellikle tarımsal üretim ve hayvancılıkta öncü olmuştur (Akçil, 2023). Bunun yanı sıra kültürel mirasını koruma konusunda da başarılı olmuş, Mevlâna Türbesi ve Müzesi gibi yapılar milyonlarca yerli ve yabancı turistini ilgisini çekmiştir (Kalkan, 2022). Günümüzde Konya, zengin tarihi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden kalan mimari eserleri, tasavvuf kültürü ve modern yapılarıyla Türkiye'nin en önemli şehirlerinden biri olmaya devam etmektedir (Geyik, 2019). Şehrin bu köklü geçmişi, sadece Türkiye için değil, dünya tarihi açısından da eşsiz bir değer taşımaktadır (Bozkuş & Güler, 2022).

Konya, sahip olduğu tarihî ve kültürel miras, doğal güzellikler ve gastronomi çeşitliliği ile Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biridir (Karaman, Yaman, & Şalvarcı, 2021). Şehir hem yerli hem de yabancı turistlere sunduğu çok yönlü deneyimlerle, tarih, inanç, doğa ve gastronomi turizmi gibi farklı alanlarda ön plana çıkmaktadır (Bilgin, 2023). Bu bölümde, Konya'nın turizm çekicilikleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Konya, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış köklü bir geçmişe sahiptir (Polat & Kılıç, 2024). Dünyanın en eski neolitik yerleşimlerinden biri olan Çatalhöyük, bu zengin tarihin başlangıcını simgeler (Kaplan, 2024). UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Çatalhöyük, kazılardan çıkan ev yapıları, duvar resimleri ve tarım aletleri ile insanlık tarihinin ilk yerleşik yaşam biçimlerine ışık tutmaktadır (Uğraş, 2020).

Selçuklu dönemi ise Konya'nın tarihindeki en parlak dönemlerden biridir (Deveci, 2015). Alaaddin Camii, İnce Minareli Medrese ve Karatay Medresesi gibi eserler, bu dönemin mimari ve kültürel zenginliklerini yansıtan önemli yapılar arasında yer almaktadır (Bulduklu, 2018). Selçuklu Sultanlarının merkezi olan Konya, bu dönemde bir bilim, sanat ve kültür şehri olarak öne çıkmıştır (Erbay, 2024). Tarihi eserlerin korunması ve restorasyonu sayesinde, bu yapılar günümüzde turistlerin yoğun ilgisini çekmektedir (Aycibin, 2018).

Konya, inanç turizmi açısından da oldukça önemli bir destinasyondur (Karabulut & Kaynak, 2016). Mevlâna Celaleddin Rumi'nin türbesinin yer aldığı Mevlâna Müzesi, her yıl milyonlarca ziyaretçiyi ağırlamaktadır (Şalvarcı & Gök, 2024). Mevlana'nın barış, sevgi ve hoşgörü temelli öğretileri, Mevlevilik kültürünü dünya çapında tanınır hale getirmiştir (Çağrı, 2020). Özellikle Şeb-i Arus törenleri, Mevlevi kültürünün ruhunu deneyimlemek isteyen turistler için unutulmaz bir fırsat sunmaktadır (Yılmaz, 2020). Hristiyanlık açısından da Konya önemli bir yere sahiptir (Kervankıran & Eryılmaz, 2017). Aziz Pavlus'un ziyaret ettiği şehirlerden biri olan Konya, bu özelliğiyle farklı inançlardan turistlerin ilgisini çekmektedir (Akyüz, 2020). İnançların kesişim noktası olan bu şehir, dinler arası hoşgörünün ve kültürel zenginliğin bir sembolü haline gelmiştir (Özçoban, 2018).

Konya, doğal güzellikleriyle doğa tutkunları için de cazip bir destinasyondur (Uzun, 2019). Beyşehir Gölü, kamp, su sporları ve doğa yürüyüşü için ideal bir ortam sunarken, Tuz Gölü ve Meke Gölü eşsiz doğal manzaralarıyla dikkat çekmektedir (Koptu, 2019). Özellikle Tuz Gölü, gün batımı sırasında ortaya çıkan büyüleyici renkleriyle fotoğraf tutkunlarının vazgeçilmez noktalarından biridir (Coşkun, 2024). Meke Gölü, volkanik yapısıyla dünyanın nadir doğal oluşumlarından biri olarak bilinir ve doğa tutkunlarının ilgisini çeker (Öztürk & Horasan, 2020). Konya'nın bozkırları ve yaylaları ise kuş gözlemi, trekking ve kamp gibi aktiviteler için tercih edilmektedir (Uluslan & Batman, 2010). Bu alanlar, ziyaretçilere şehir hayatından uzaklaşarak doğayla baş başa kalma fırsatı sunmaktadır (Tekin, 2017).

Konya, yöresel mutfağıyla gastronomi turizmi açısından büyük bir öneme sahiptir (Temiz, 2019). Etli ekmek, fırın kebabı, Mevlana böreği ve sac arası gibi

lezzetler, şehri ziyaret eden turistlere unutulmaz bir yemek deneyimi yaşatmaktadır (Çakır H. A., 2024). Selçuklu döneminden günümüze miras kalan bu mutfak kültürü, zenginlik ve çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir (Batu, 2024). Konya'nın gastronomi festivalleri, bu lezzetlerin tanıtımını sağlayarak şehrin gastronomi turizmi potansiyelini artırmaktadır (Gündüz, Rezaei, & Quaglia, 2024). Ayrıca, şehrin otel ve restoranlarında yöresel tatların modern yorumları sunulurken, yerli ve yabancı turistlere farklı deneyimler yaşatılmaktadır (Rozanis & Grosplik, 2024).

Konya, turizm altyapısı bakımından da modern olanaklara sahiptir (Açıksözlü, Şahin, & Varol, 2024). Yüksek Hızlı Tren hattı, şehre ulaşımı kolaylaştırmakta ve Konya'yı Türkiye'nin büyük şehirlerine bağlamaktadır (Özceylan, Erbaş, & Çetinkaya, 2021). Şehirdeki modern oteller, restoranlar ve turizm tesisleri, ziyaretçilere konforlu bir konaklama deneyimi sunmaktadır (Şen, 2024). Konya'nın düzenli şehir yapısı ve gelişmiş altyapısı, turistler için güvenli ve rahat bir ortam yaratmaktadır (Yetiş, 2025). Turizm yatırımlarıyla desteklenen bu modern altyapı hem yerli hem de yabancı turistlerin ihtiyaçlarına uygun bir hizmet sunarak Konya'yı cazip bir destinasyon haline getirmektedir (Badem & Seçim, 2023).

Konya, kültürel etkinlikler ve festivaller açısından zengin bir şehir olarak öne çıkmaktadır (Çınar & Ebru, 2024). Özellikle Şeb-i Arus törenleri, Mevlana'nın öğretilerini ve Mevlevi kültürünü kutlamak için düzenlenen en önemli etkinliklerden biridir (Öksüzöglü, 2024). Bu törenler, sadece inanç temelli bir etkinlik değil, aynı zamanda kültürel bir şölen olarak da turistlerin ilgisini çekmektedir (Türkan, 2024).

Bunun yanı sıra, gastronomi festivalleri ve yerel etkinlikler, Konya'nın kültürel zenginliklerini tanıtmak için önemli bir fırsat sunmaktadır (Sert, 2025). Bu festivaller, turistlerin şehrin ruhunu daha derinlemesine deneyimlemelerine olanak tanır ve şehir ile ziyaretçiler arasında duygusal bir bağ kurar (Çorman, 2023). Konya, tarih, inanç, doğa ve gastronomi turizmi gibi birçok alanda sunduğu zenginliklerle Türkiye'nin önde gelen turistik şehirlerinden biridir (Bilim & Ay, 2022). Şehrin köklü tarihi ve kültürel mirası, doğal güzellikleri, benzersiz lezzetleri ve modern turizm altyapısı, Konya'yı çok yönlü bir destinasyon haline getirmektedir (Gümüş, 2025). Şeb-i Arus törenleri, Çatalhöyük'ün tarihsel önemi, Beyşehir ve Tuz Gölü'nün doğal güzellikleri

gibi çekicilikler, şehri hem yerel hem de uluslararası düzeyde turizmde öne çıkarmaktadır (Halici, 2024). Turizm yatırımları ve kültürel etkinliklerle desteklenen bu potansiyel, Konya'nın sürdürülebilir bir turizm merkezi olarak gelişimini sürdürmesini sağlamaktadır (Besir, Sönmez, & Özdemir, 2023).

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, işitme engelli bireylerin turistik deneyimlerini anlamak ve erişilebilir turizm bağlamında karşılaştıkları zorlukları belirlemek amacıyla nitel araştırma deseninde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, toplumsal olguları katılımcıların bakış açılarından anlamaya çalışan, deneyimlerin ve anlam dünyalarının derinlemesine incelenmesine imkân tanıyan bir yaklaşım olarak tanımlanır (Denzin & Lincoln, 2011; Flick, 2022). Bu yöntem, araştırmacıya yalnızca katılımcıların ne yaşadıklarını değil, aynı zamanda bu yaşantıları nasıl yorumladıklarını ve anlamlandırdıklarını da keşfetme fırsatı sunar (Kvale & Brinkmann, 2009; Tisdell, Merriam, & Stuckey-Peyrot, 2025). Böylelikle sosyal gerçeklik, bireylerin kendi dilinden, öznel bağlamları içerisinde daha bütüncül bir şekilde analiz edilebilir (Maxwell, 2013; Silverman & Patterson, 2021).

Nitel araştırmaların güçlü yönlerinden biri, ölçülmesi güç ya da daha önce nicel araçlarla çalışılmamış konuları ele alabilmesidir (Corbin & Strauss, 2014; Miles, Huberman, & Saldana, 2014). Bu yaklaşım, literatürde sınırlı incelenmiş konuların keşfedilmesine, yeni kavramların ortaya çıkarılmasına ve mevcut tartışmalara farklı açılardan katkı sağlanmasına olanak verir (Creswell & Poth, 2016; Charmaz, 2014). Araştırma konusu olan erişilebilir turizm bağlamında, özellikle işitme engelli bireylerin deneyimlerine ilişkin geliştirilmiş ve geçerliliği test edilmiş nicel ölçeklerin bulunmaması, nitel araştırma tekniklerinin sunduğu keşif ve derinlik imkânlarını daha da önemli hale getirmektedir (Hammersley, 2012; Given, 2015).

Bu bağlamda, Konya özelinde gerçekleştirilen bu araştırmada nitel yöntemlerin tercih edilmesi, yalnızca bireylerin yaşadıkları deneyimleri kaydetmekten öte, bu deneyimlerin ardındaki anlamların, algıların ve toplumsal bağlamın açığa çıkarılmasına olanak sağlamıştır. İşitme engelli bireylerin turizm sürecinde

karşılaştıkları engellerin çoğu iletişim ve erişim eksikliklerinden kaynaklandığından, bu durumun ancak onların kişisel anlatıları üzerinden derinlemesine anlaşılacağı açıktır (Mefful, 2024).

Bunun yanı sıra, nitel yöntemler toplumsal farklılıkların ve bağlamsal çeşitliliğin anlaşılmasında da öne çıkar (Camic, Rhodes, & Yardley, 2003; Guba & Lincoln, 1994). Sosyal bilimlerde nedensel etkilerin her bağlamda aynı şekilde ortaya çıkmadığı, bireylerin deneyimlerinin koşullara göre değişiklik gösterebildiği sıkça vurgulanmaktadır (Skocpol & Somers, 1980; Flyvbjerg, 2006). Nitel araştırma, bu çeşitliliği görünür kılmak için katılımcıların bireysel anlatımlarına odaklanarak, sayısal verilerin ötesinde bir derinlik sağlamaktadır (Rapley, 2018).

Sonuçta, nitel yaklaşım sosyal olgulara dair çok boyutlu bir analiz imkânı sunmakta, bireylerin deneyimlerinin ayrıntılı olarak incelenmesine ve yeni araştırma alanlarının keşfine katkı sağlamaktadır (Marshall & Rossman, 2014; Holliday, 2016). Bu bağlamda kullanılan yöntem, işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerini kendi ifadeleri üzerinden anlamaya imkân tanıyarak, literatürde eksik kalan bir boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmuştur.

3.5. Veri Toplama Aracı ve Süreci

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda mülakatlar, bireylerin kişisel deneyimlerini, algılarını ve anlam dünyalarını kendi ifadeleriyle aktarmalarına imkân tanıyan en etkili tekniklerden biri olarak görülmektedir (Rubin & Rubin, 2011; Roulston, 2021). Bu yöntem, araştırmacıya önceden belirlenen konular çerçevesinde sistematik veri toplama olanağı sağlarken aynı zamanda katılımcıların anlatımlarıyla yeni temaların keşfedilmesine fırsat tanır (Brinkmann, 2022; DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006). İşitme engelli bireylerin turizm deneyimlerinin sayısal ölçümlerle tam olarak ortaya konulmasının güçlüğü dikkate alındığında, mülakat tekniği derinlemesine ve güvenilir bilgi elde etme açısından uygun bir araç olmuştur.

Görüşme soruları, erişilebilir turizm alanında yapılmış benzer çalışmalar ve nitel araştırmalarda soru geliştirmeye ilişkin metodolojik literatürden yararlanılarak hazırlanmış, açık uçlu, anlaşılır ve yönlendirici olmayan bir yapıda düzenlenmiştir (Roberts, 2020; Brinkmann & Kvale, 2015). Soruların kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla üç alan uzmanının görüşüne başvurulmuş, ayrıca iki katılımcıyla yapılan ön çalışma (pilot görüşme) sonucunda elde edilen geri bildirimler doğrultusunda gerekli revizyonlar yapılmıştır (Chenail, 2011). Nihai görüşme formu, işitme engeli durumu, destinasyon algısı, seyahat sürecinde yaşanan zorluklar, rehberlik hizmetleri, konaklama ve gastronomi deneyimlerini kapsayan altı ana sorudan oluşmuştur (EK-2 Görüşme formunda yer almaktadır).

Görüşmeler sırasında, katılımcıların verdikleri yanıtlara göre derinleştirici ek sorular yöneltilerek veri setinin zenginleştirilmesi sağlanmıştır (King & Horrocks, 2010).

Katılımcılar, amaçlı örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Bu yöntem, nitel araştırmalarda araştırma probleminin doğasına en uygun ve bilgi açısından zengin katılımcıların seçilmesini öngörür (Palinkas, ve diğerleri, 2015; Etikan, Musa, & Alkassim, 2016). Araştırma kapsamında, Konya'ya dışarıdan gelen ve turistik faaliyetlere katılmış 12 işitme engelli birey ile görüşmeler yapılmıştır. Bu sayı, nitel araştırmalarda öngörülen “bilgi açısından zengin ve doygun örnekleme ulaşma” ölçütlerini karşılamaktadır (Guest, Bunce, & Johnson, 2006; Malterud, Siersma, & Guassora, 2016). Katılımcıların anonimliği, K1, K2, K3... şeklinde kodlamalar kullanılarak korunmuştur.

Görüşmeler, katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri, sessiz ve dikkat dağıtıcı unsurlardan uzak ortamlarda yüz yüze gerçekleştirilmiş, iletişim süreci işaret dili tercümanı aracılığıyla desteklenmiştir. Her görüşme ortalama 45–60 dakika sürmüş ve katılımcı onamı alınarak kayıt altına alınmıştır. Bu yaklaşım hem katılımcıların kendilerini özgürce ifade etmelerine hem de araştırmanın güvenilirliğinin artmasına katkı sağlamıştır (Seidman, 2006).

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği, nitel araştırmalara özgü ölçütler çerçevesinde ele alınmıştır (Nowell, Norris, White, & Moules, 2017; Noble & Smith, 2015). Bulguların inandırıcılığını sağlamak amacıyla görüşme süreci şeffaf biçimde belgelenmiş, elde edilen veriler katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir (Tracy, 2010). Yöntemsel güvenilirlik için, veri toplama ve analiz süreci ayrıntılı olarak raporlanmış, uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca katılımcıların seçim süreci ve araştırma ortamı ayrıntılı biçimde tanımlanarak bulguların benzer bağlamlara aktarılabilirliği kolaylaştırılmıştır (Elo, ve diğerleri, 2014).

3.6. Veri Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler, MAXQDA 24 nitel veri analiz programı aracılığıyla içerik çözümlemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir. MAXQDA, nitel araştırmalarda verilerin kodlanması, temaların oluşturulması ve örüntülerin görselleştirilmesi için kapsamlı olanaklar sunmaktadır (Kuckartz & Rädiker, 2019). Programın sunduğu çoklu kodlama, kategori oluşturma, görselleştirme ve frekans analizi işlevleri sayesinde, katılımcı ifadeleri yalnızca betimsel düzeyde değil, analitik bir çerçevede de incelenmiştir. Ayrıca kod yoğunluğu haritaları, ağ diyagramları ve kategori matrisleri kullanılarak veriler arasındaki ilişkiler şeffaf biçimde ortaya konmuştur (Woolf & Silver, 2017).

Veri çözümleme süreci sistematik biçimde yürütülmüştür. İlk olarak görüşme kayıtları yazılı metne dönüştürülmüş, ardından ayrıntılı okumalar yapılarak dikkat çeken ifadeler işaretlenmiştir. Bu ifadeler ikinci aşamada anlamlı kodlara dönüştürülmüş, üçüncü aşamada ise benzer kodlar bir araya getirilerek üst düzey kategoriler ve temalar oluşturulmuştur (Vaismoradi, Turunen, & Bondas, 2013). İşitme engelli bireylerin deneyimlerinin birden fazla boyutu aynı anda kapsamaması, yazılımın çoklu kodlama imkânı sayesinde ayrıntılı biçimde değerlendirilebilmiştir. Böylece turizm deneyimlerinde öne çıkan fiziksel, sosyal ve iletişimsel engeller bütüncül bir şekilde görünür kılınmıştır.

Analiz sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla kodlamalar yalnızca araştırmacı tarafından yapılmamış, içerik çözümlemesi konusunda deneyimli bir uzmanın görüşleri de alınarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu uygulama, kodların tutarlılığını ve yorumların nesnellliğini güçlendirmiştir (O'Connor & Joffe, 2020). Ayrıca elde edilen temaların geçerliliğini göstermek için katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılar kullanılmış, böylece bulguların katılımcı perspektifini yansıttığı güvence altına alınmıştır (Janis, 2022).

İçerik çözümlemesi, yalnızca verilerin sınıflandırılmasını değil, aynı zamanda katılımcı deneyimlerinin ardındaki sosyal, kültürel ve yapısal dinamiklerin açığa çıkarılmasını da sağlamıştır. MAXQDA'nın sağladığı teknik imkânlar ise bulguların daha şeffaf, güvenilir yorumlanmasına katkı sunmuştur (Mayring, 2014; Schreier, 2012; Star, Ringaert, & Larcombe, 2025).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde öncelikle araştırmaya katılan işitme engelli bireylerin demografik özellikleri tanıtılmış, ardından onların günlük yaşam deneyimleri ve Konya'nın turistik çekicilikleri üzerine görüşleri ele alınmıştır. Daha sonra turistik mekânlarda karşılaşılan erişilebilirlik sorunları, konaklama ve gastronomi deneyimleri değerlendirilmiş, son kısımda ise katılımcıların çözüm önerileri ve beklentileri özetlenmiştir.

4.1. Demografik özellikler

Demografik verilere göre araştırma grubunu, yaşları 23 ile 58 arasında değişen ve ortalama yaşı 35, 36 olan 12 işitme engelli birey oluşturmaktadır. Katılımcıların 6'sı erkek, 6'sı kadından oluşmaktadır. Yaş dağılımı incelendiğinde, grubun büyük kısmının genç ve orta yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Araştırmada anonimliği korumak amacıyla katılımcılar K1, K2, K3... şeklinde kodlanmış, bu kodlar hem demografik tabloda hem de analiz sürecinde sistematik olarak kullanılmıştır.

Tablo 3. Demografik Özellikler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Katılımcıların kökeni
K1	31	Erkek	Yerli
K2	27	Erkek	Yerli
K3	58	Kadın	Yerli
K4	32	Kadın	Yerli
K5	28	Erkek	Yerli
K6	37	Erkek	Yerli
K7	37	Erkek	Yerli
K8	23	Kadın	Yerli
K9	50	Kadın	Yerli

K10	43	Kadın	Yerli
K11	26	Kadın	Yerli
K12	35	Kadın	Yerli

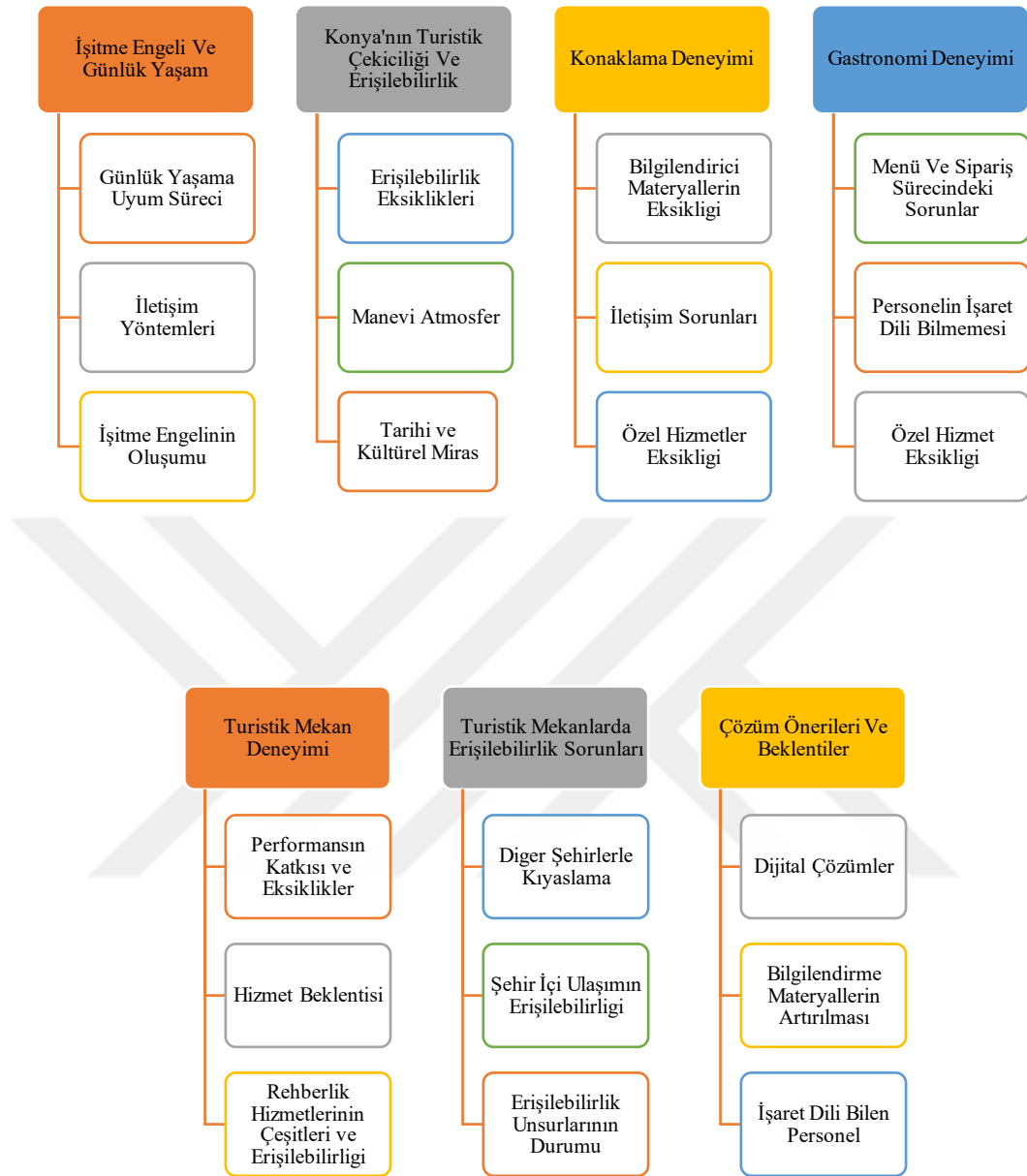
4.2. Mülakat Bulguları

4.2.1. Kodlama Süreci ve Temaların Oluşturulması

Elde edilen veriler, içerik çözümlemesi sonucunda “işitme engeli ve günlük yaşam”, “Konya’nın turistik çekiciliği ve erişilebilirlik”, “turistik mekânlarda erişilebilirlik sorunları”, “işitme engelli bireylerin turistik mekânlarda yaşadığı deneyimler”, “konaklama deneyimi”, “gastronomi deneyimi” ve “çözüm önerileri ve beklentiler” olmak üzere yedi ana tema altında toplanmıştır. Her bir ana tema, katılımcı ifadelerinden türetilen alt temalarla desteklenmiştir.

Şekil 1’in oluşturulmasında, görüşme kayıtları MAXQDA yazılımına aktarılmış ve veriler ayrıntılı biçimde okunarak anlamlı ifadeler belirlenmiştir. Öncelikle tekrar eden ve ortak anlam taşıyan ifadeler alt kodlar olarak tanımlanmış, ardından benzer alt kodlar bir araya getirilerek ana kodlar oluşturulmuştur. Örneğin, “işitme engeli ve günlük yaşam” ana teması altında “işitme engelinin oluşumu”, “iletişim yöntemleri” ve “günlük yaşama uyum süreci” gibi alt temalar; “Konya’nın turistik çekiciliği ve erişilebilirlik” ana teması altında ise “tarihi ve kültürel miras”, “manevi atmosfer” ve “erişilebilirlik eksiklikleri” alt temaları yer almıştır.

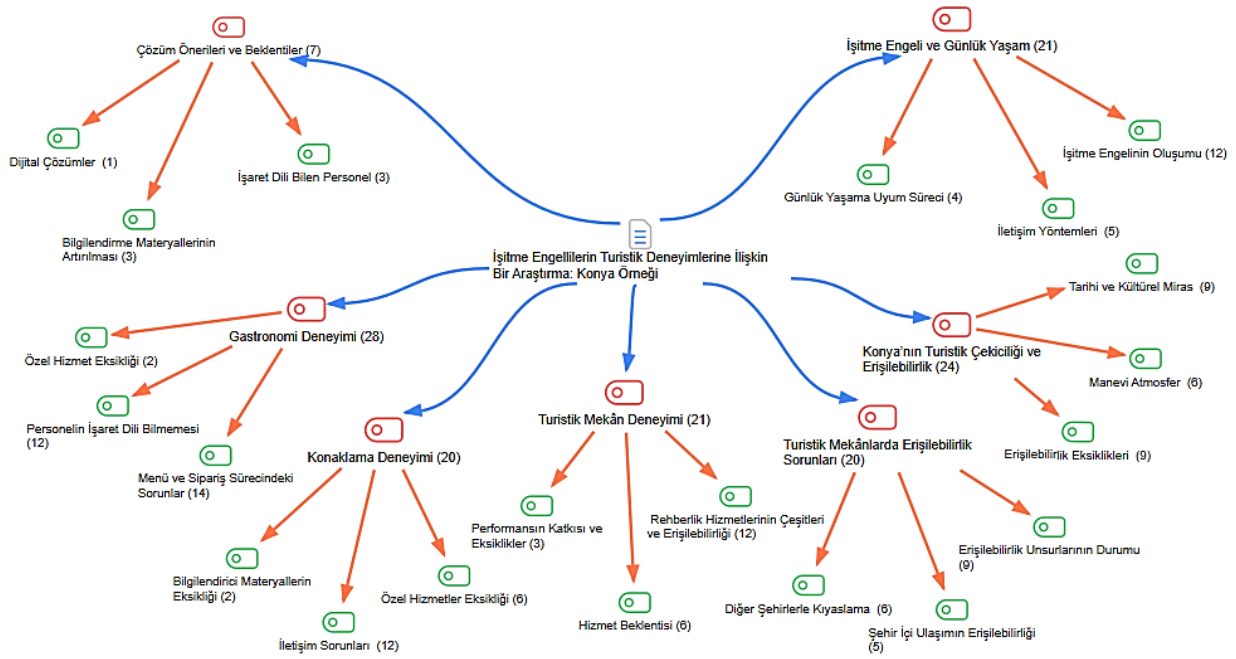
Kodlama sürecinde hem literatürdeki benzer çalışmalar hem de saha verilerinden elde edilen özgün bulgular dikkate alınmış, kodların kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla iki alan uzmanından görüş alınmıştır. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda benzer alt kodlar birleştirilmiş, bazı kodların ifadeleri netleştirilmiş ve eksik görülen alanlar tamamlanmıştır. Bu süreç, analiz bulgularının güvenilirliğini artırmış ve Şekil 1’de yer alan kod ağacının sistematik biçimde oluşturulmasını sağlamıştır.

Şekil 1. Ana ve Alt Kodlar Tablosu

Araştırma kapsamında elde edilen mülakat verileri, içerik çözümlemesi yaklaşımıyla düzenli ve sistematik bir biçimde incelenmiştir. Katılımcı ifadeleri, anlam bütünlüğü ve tekrarlayan temalar dikkate alınarak ana kodlar ve alt kodlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Ana kodlar, görüşmelerde öne çıkan ana temaları temsil ederken; alt kodlar, bu temaların alt başlıkları olarak detaylandırılmıştır.

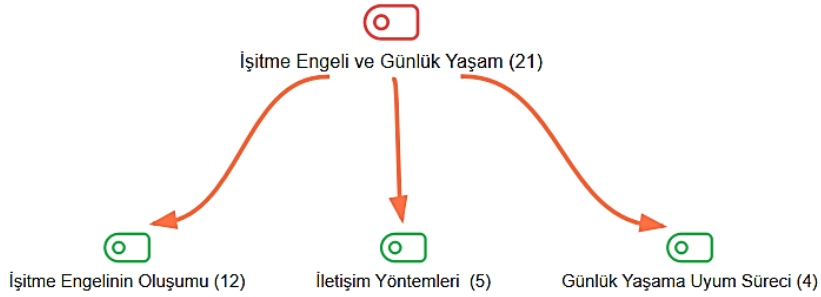
Kodlama süreci, nitel araştırma yöntemleri konusunda deneyimli iki alan uzmanı tarafından bağımsız olarak yürütülmüş, sonrasında kod listeleri karşılaştırılarak tutarsızlıklar üzerinde görüşülmüş ve görüş birliği sağlanmıştır. Kodların belirlenmesinde, araştırma soruları, katılımcı ifadelerinin sıklığı, anlam derinliği ve erişilebilir turizm bağlamındaki önemi temel alınmıştır. Kodlama güvenilirliği, uzmanlar arası uyum oranı hesaplanarak teyit edilmiştir.

Şekil 2. İşitme Engellilerin Turistik Deneyimine Ait Hiyerarşik Kod Modeli

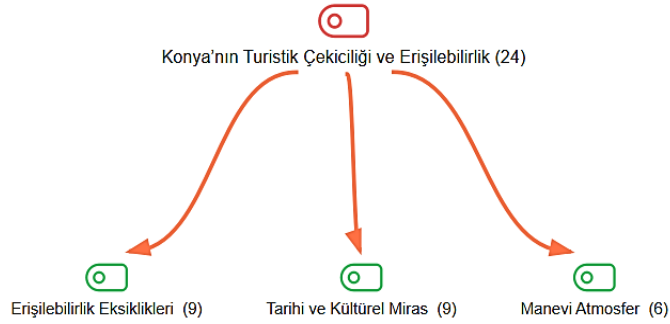
İşitme engelli bireylerle yapılan görüşmeler sonucunda oluşturulan hiyerarşik kod modelinde toplam 141 adet kodlama gerçekleştirilmiştir. Tek bir görüş içerisinde birden fazla kodlama yapılabildiğinden dolayı kodlama sayısı daha fazla olmaktadır. Bunun sonucunda aynı görüş içerisinde birden fazla ana ve alt kod bulunabilmektedir. Görüşmeler analiz edilerek 7 ana kod oluşturulmuştur. En fazla “gastronomi deneyimi (28)” alt kodu ve en az “çözüm önerileri ve beklentiler (7)” alt kodunun yer aldığı hiyerarşik kod modeli, her ana kod için ayrı hiyerarşik kodlama görselleriyle detaylı olarak incelenmiştir.

4.2.2. Ana kodlara İlişkin Bulgular

Şekil 3. İşitme Engelli ve Günlük Yaşam

İşitme engelli bireylere yöneltilen ilk soruda bireylerin işitme engelleri ve bu engellerinin günlük yaşamdaki etkileri hakkında bilgi almak amaçlanmıştır. 12 katılımcının 4’ü sonradan işitme engelli olduğunu belirtmiştir. Bu konuda K1: *“İşitme engelim ne yazık ki sonradan oluştu. Çalıştığım işyerinde talihsiz bir şekilde iş kazası geçirmemden sonra %80 oranında işitme kaybım oldu. Bu olaydan sonra günlük yaşama adapte olmam ciddi vaktimi aldı”* ifadesiyle sonradan işitme engeli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun (8) doğuştan işitme engelli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar işaret diliyle iletişim kurduklarını belirtmiştir. K12: *“Ben doğuştan işitme engelliyim. Yaşadığım yerde işitme engelliler için pek fazla destek yoktu. Okula gitmekte zorlandım, okumayı yazmayı sonradan öğrendim. İşaret dili ile iletişim kuruyorum, ama onu da herkes bilmiyor, o yüzden genellikle insanlarla anlaşmakta zorlanıyorum”* günlük yaşama uyum sürecinde zorlandığını ifade eden katılımcılar (K4, K12), işaret dili ve/veya yazılı iletişimi kullanarak günlük yaşama uyum sağlamaya çalıştıklarını ifade etmiştir.

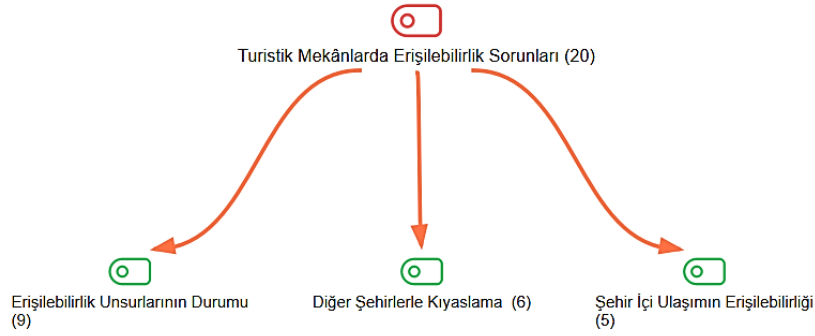

Şekil 4. Konya'nın Turistik Çekiciliği ve Erişilebilirlik

Katılımcılara yöneltilen ikinci soru, Konya'nın turistik bir destinasyon olarak değerlendirilmesini ve bu bağlamda erişilebilirlik durumunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Katılımcıların çoğu, şehrin tarihî ve manevi zenginliğini vurgulamış; Mevlâna Müzesi, Alaaddin Tepesi, Karatay ve İnce Minareli Medresesi, türbeler, camiler ve sema törenlerinin Konya'nın kimliğini yansıttığını belirtmiştir. K4: *“Mevlâna Müzesi başta olmak üzere Alaaddin Tepesi, İnce Minareli ve Karatay Medresesi gibi tarihi mekânlar, şehrin kültürel ve dini mirasını güçlü şekilde yansıtıyor”* ifadesiyle bu görüşü desteklerken, K3: *“Türbeler ve camiler benim için önemliydi ve beklentimi karşıladı. Sema törenine katıldım ve manevi olarak derinden etkilendim”* sözleriyle manevi atmosferi öne çıkarmıştır.

Bununla birlikte, katılımcıların çoğu işitme engellilere yönelik erişilebilirlik eksikliklerini dile getirmiştir. En sık belirtilen sorunlar, işaret dili bilen rehberlerin bulunmaması, yazılı bilgilendirme yetersizliği ve dijital çözümlerin sınırlı olmasıdır. K2: *“Mekânlarda işaret dili bilen rehberlere ve personele ihtiyaç var”* derken, K12, Panorama Müzesi'ndeki işaret dili desteğinin kendisini *“çok mutlu hissettirdiğini”* ifade etmiştir.

Özet olarak katılımcılar, Konya'nın turistik çekiciliğini yüksek bulmakla birlikte, erişilebilirlik hizmetlerinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Şekil 5. Turistik Mekânlarda Erişilebilirlik Sorunları

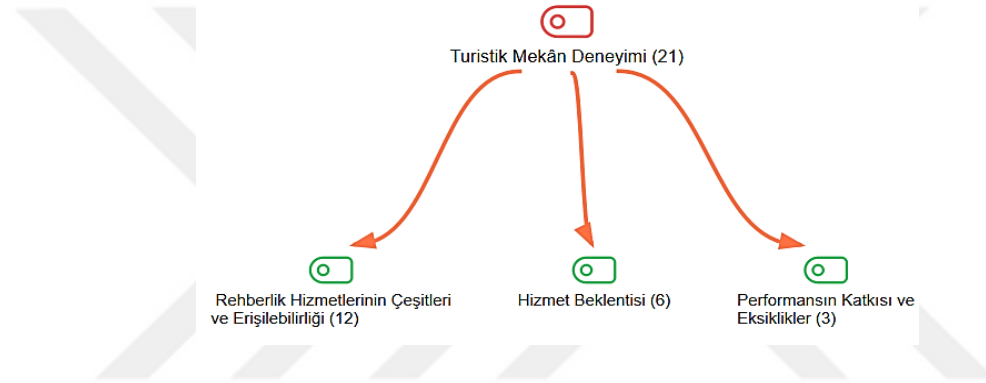
Katılımcılara yöneltilen üçüncü soru, Konya seyahatleri sırasında karşılaştıkları sorunları, özellikle rehberlik hizmetleri, bilgi panoları, altyapı unsurları ve şehir içi ulaşımın işitme engelli bireyler için sunduğu düzenlemeleri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, turistik alanlarda rehberlik hizmetlerinin yetersizliği, yazılı ve görsel bilgilendirme eksikliği ile işaret dili desteğinin olmamasını başlıca sorunlar olarak dile getirmiştir. Şehir içi ulaşımında tramvay ve otobüslerde görsel bilgilendirme ekranlarının bulunması olumlu karşılanmış ancak bu ekranların zaman zaman çalışmaması veya eksik bilgi sunması, önemli bir erişim engeli olarak ifade edilmiştir. Taksi hizmetlerinde ise iletişim problemlerinin yaygın olduğu belirtilmiştir.

K1: “Bazı yerlerde işitme engelimden ötürü turist rehberiyle anlaşmakta sorun çektim... danışma bürolarında camekan olmasından ötürü işitmekte sorun yaşadım” sözleriyle rehberlik ve bilgilendirme sorunlarını; K4: “*Tramvayların görsel ekranları büyük bir avantaj sağlarken, otobüslerde bazen ekranların çalışmaması veya duyuruların yalnızca sesli yapılması zorluk yarattı*” ifadesiyle ulaşım sistemindeki eksiklikleri dile getirmiştir. K7 de “*Müzelerde sesli anlatımlar varken yazılı bilgilendirme eksikti, rehberler işaret dili bilmiyordu... otobüslerde görsel ekranlar vardı ama bazen düzgün çalışmıyor*” sözleriyle hem turistik alanlarda hem ulaşımında yaşanan sorunlara dikkat çekmiştir.

Bazı katılımcılar, diğer şehirlerle karşılaştırma yaparak Konya’daki durumun benzer veya kısmen daha iyi olduğunu belirtmiştir. K2: “*Otobüs ve tramvaylarda*

görsel yönlendirme kısmen yeterliydi... bazı otobüslerde de durak bilgilendirme ekranlarının çalışmaması beni zor duruma sokmuştu” derken, K9: *“İstanbul’da da hemen hemen aynı”* sözleriyle bu duruma örnek vermiştir.

Elde edilen verilere dayanarak, Konya’da işitme engellilere yönelik erişilebilirlik unsurlarının kısmen mevcut olduğu, ancak uygulamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu kapsamda, işaret dili desteğinin yaygınlaştırılması, yazılı bilgilendirme materyallerinin artırılması ve ulaşım araçlarındaki görsel bilgilendirme sistemlerinin sürekli çalışır durumda tutulması gerektiği ifade edilmiştir.

Şekil 6. Turistik Mekân Deneyimi

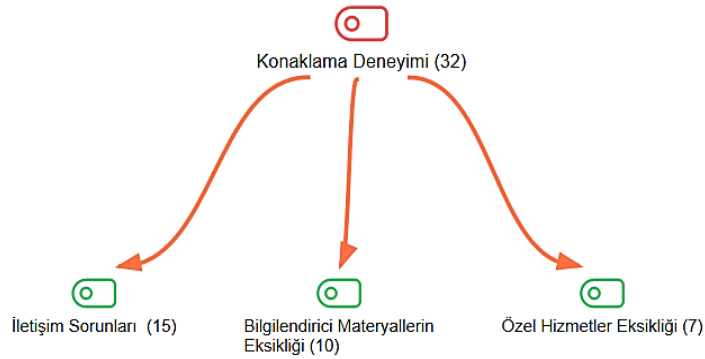
Katılımcılara yöneltilen dördüncü soru, Konya’daki turistik mekânlarda işitme engelli bireyler için sunulan rehberlik hizmetlerinin (işaret dili bilen rehberler, yazılı açıklamalar, görsel bilgilendirme araçları) yeterliliğini, beklentilere yanıt verip vermediğini ve diğer şehirlerle kıyaslandığında Konya’nın performansını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Katılımcıların yalnızca bir kısmı işaret dili bilen rehberle karşılaştığını belirtmiş, bu deneyimlerin büyük bölümü Panorama Müzesi’nde görev yapan Filiz Hanım ile gerçekleşmiştir. Katılımcıların çoğunluğu ise yazılı açıklamaların yetersiz, görsel bilgilendirme araçlarının sınırlı ve işaret dili desteğinin neredeyse hiç olmadığını ifade etmiştir.

Olumlu örnekler arasında K1: *“Panorama müzesinde çalışırken bana da işaret dili ile anlatım yaparak misafir memnuniyeti sağlamıştı. Kendisi dışında bu şekilde yardımcı olan başka bir rehberle tanışmamıştım”* sözleriyle memnuniyetini ifade etmiştir. Benzer şekilde K9: *“Panorama müzesinde Filiz Arslan bize Mevlana’nın*

hayatını anlattı... Müze dışında bize anlatacak rehber ya da işaret dili bilen birileri yoktu” demiştir. K10 ise “*Taşbina Konya Dijital Tanıtım Merkezi’nde Filiz Arslan isimli turist rehberi bize işaret dili ile sunum yaptı... Darülmülk sergi salonunu da işaret diline çevirmiş QR kod ile telefondan okutarak sultanların hayatlarını izledik*” ifadesiyle hem işaret dili hem de dijital bilgilendirme uygulamasını olumlu değerlendirmiştir.

Buna karşın pek çok katılımcı, yazılı ve görsel bilgilendirme eksikliğine dikkat çekmiştir. K2: “*Turistik alanlarda yazılı açıklamalar genellikle yetersizdi. Avrupa’da bazı müzelerde işaret dili destekli tabletler sunuluyor, böyle bir uygulamayı deneyimlemek isterdim*” derken; K4: “*Yazılı bilgilendirmeler sınırlı ve detaydan yoksundu... Konya’da böyle uygulamalara rastlamadım*” sözleriyle eksiklikleri belirtmiştir. K7 ise “*Müzelerde sesli anlatımlar varken yazılı açıklamalar genellikle kısa ve yetersizdi... görsel bilgilendirme sistemleri gelişmiş değildi*” diyerek mevcut durumu özetlemiştir.

Elde edilen verilere dayanarak, Konya’da işitme engellilere yönelik rehberlik hizmetlerinin sınırlı olduğu, olumlu örneklerin memnuniyet yarattığı ancak bu hizmetlerin şehir genelinde yaygınlaştırılması gerektiği görülmektedir. Özellikle yazılı açıklamaların kapsamının genişletilmesi, işaret dili desteğinin artırılması ve dijital bilgilendirme sistemlerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Şekil 7. Konaklama Deneyimi

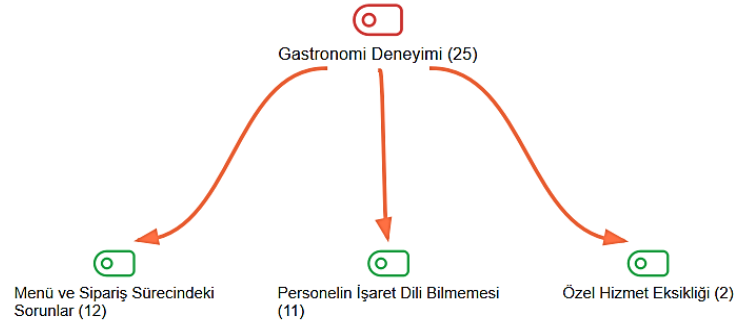
Katılımcılara yöneltilen beşinci soru, Konya'daki konaklama tesislerinde işitme engelli bireyler için sunulan hizmetlerin (örneğin görsel alarmlar, yazılı bilgilendirme, işaret dili desteği) yeterliliğini ve personelin iletişim kurma becerilerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca katılımcılardan, bu deneyimleri başka şehirlerdeki konaklama tecrübeleriyle karşılaştırmaları istenmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu, kaldıkları otellerde işitme engellilere yönelik özel hizmetlerin yetersiz olduğunu, işaret dili bilen personelin bulunmadığını ve görsel bilgilendirme unsurlarının sınırlı olduğunu belirtmiştir. Yalnızca az sayıda katılımcı, çalışanların iyi niyetli çabaları sayesinde temel iletişim kurabildiğini ifade etmiştir.

K1, *“Resepsiyon vb. alanlardaki çalışanlar iletişim kurarken yüksek sesle konuşarak biz misafirlerin sorununu giderebileceğini düşünüyorlardı. Ne yazık ki bu durum sadece Konya'ya özel değil, diğer şehirlerde de böyle”* sözleriyle iletişim tarzının sorunlu olduğunu vurgulamıştır. K4, *“Görsel alarmlar veya yazılı bilgilendirme gibi erişilebilirlik unsurları çok sınırlıydı ve işaret dili desteği bulunmuyordu... İstanbul ve Eskişehir'de gördüğüm çözümlerin eksikliği burada önemli bir zayıflık”* ifadesiyle Konya'yı diğer şehirlerle kıyaslamıştır. K7 ise, *“Odalarında görsel alarmlar veya ışıklı uyarı sistemleri bulunmadığından, yangın alarmı gibi acil durumları farketmek zor olabilirdi”* diyerek güvenlik boyutuna dikkat çekmiştir.

Bunun yanında, çalışanların iletişim kurma isteği ve güler yüzlü yaklaşımları olumlu değerlendirilmiştir. K9, *“Otelimizde işaret dili bilen yoktu ama yazarak anlaşmaya çalıştık, çalışanlar ilgiliydi”* derken; K10, *“Eğer işaret dili bilen birisi olsaydı oda bize zaman kazandırabilirdi”* şeklinde bir iyileştirme önerisinde bulunmuştur.

Genel olarak katılımcıların deneyimleri ve Konya'daki konaklama tesislerinde işitme engellilere yönelik hizmetlerin temel düzeyde kaldığını göstermektedir. İşaret dili bilen personel istihdamı, görsel alarm ve bilgilendirme sistemlerinin yaygınlaştırılması, acil durum iletişim çözümleri ve yazılı materyallerin artırılması katılımcılar tarafından öncelikli geliştirme alanları olarak belirtilmiştir.

Şekil 8. Gastronomi Deneyimi

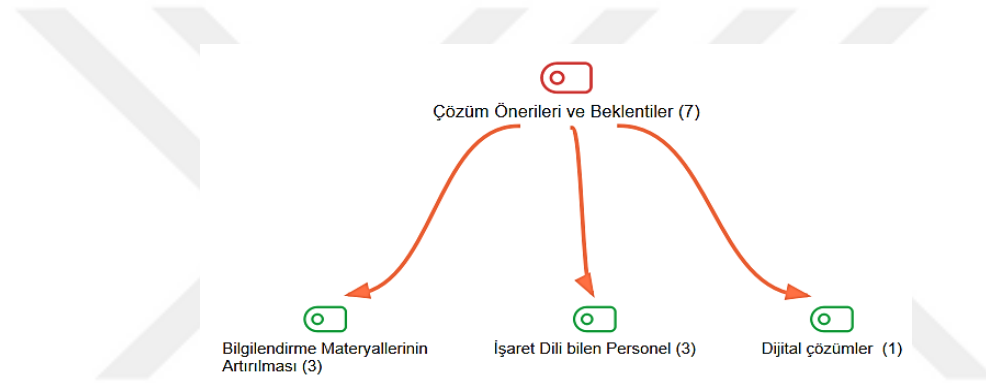
Katılımcılara yöneltilen altıncı soru, Konya'daki gastronomi hizmetlerinde işitme engelli bireyler için sunulan düzenlemelerin (ör. görsel menüler, yazılı açıklamalar, işaret dili bilen çalışanlar) yeterliliğini, beklentilere yanıt verme düzeyini ve diğer şehirlerdeki benzer deneyimlerle karşılaştırıldığında Konya'nın durumunu değerlendirmeyi amaçlamıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, Konya'da işitme engellilere yönelik özel gastronomi düzenlemelerinin sınırlı olduğunu, görsel menülerin yaygın olmadığını ve işaret dili bilen çalışanların bulunmadığını belirtmiştir. Sadece az sayıda katılımcı, yazılı iletişimle sipariş verebildiğini ve personelin olumlu tutumunun iletişim sorunlarını kısmen telafi ettiğini ifade etmiştir.

Olumsuz deneyimlere örnek olarak K1, “*İşletmelerin işitme engeli yaşayan bireyler için özel menü oluşturmalarını beklerdim... yüksek sesle anlatmaya çalışmaları rencide edici olabiliyor*” sözleriyle hem erişilebilirlik hem de iletişim tarzı sorununa dikkat çekmiştir. K4, “*Görsel menüler bazı restoranlarda bulunsa da yaygın değildi... İstanbul ve Eskişehir’de görsel menüler ve işaret dili bilen personel bulunması büyük kolaylık sağlıyordu*” ifadesiyle diğer şehirlerle kıyaslama yapmıştır. K7 ise “*Görsel menü bazı yerlerde vardı ama özellikle küçük esnaf lokantalarında menüyü sormak gerektiği için iletişimde sıkıntı yaşadım... birkaç kez yanlış sipariş geldi*” diyerek sipariş sürecindeki zorlukları aktarmıştır.

Daha nötr veya kısmen olumlu deneyimlerde ise yazılı iletişim ve personelin güler yüzü öne çıkmıştır. K8, “*Menüler üzerinden değilse yazarak anlaştık, ihtiyacımızı karşıladı ama işaret dili bilen biri olsa çok memnun olurduk*” derken; K10,

“Restoranlarda iletişim sorunları oluyor ama çalışanlar bunu güler yüz ve samimiyetle idare edilebilir bir hale getiriyorlar” sözleriyle personelin tutumunu olumlu değerlendirmiştir.

Genel olarak, katılımcıların ifadeleri Konya’daki gastronomi deneyiminin lezzet açısından tatmin edici olduğunu ancak işitme engellilere yönelik erişilebilirlik düzenlemelerinin yetersiz kaldığını göstermektedir. Görsel menülerin yaygınlaştırılması, işaret dili bilen çalışan istihdamı ve detaylı yazılı açıklamaların sunulması, katılımcılar tarafından öncelikli geliştirme önerileri olarak dile getirilmiştir.

Şekil 9. Çözüm Önerileri ve Beklentiler

Katılımcıların bir kısmı, sorular dışında paylaşmak istedikleri ek görüşlerini ifade etmiştir. Bu yorumlar, özellikle toplumun işitme engelli bireylere yönelik iletişim biçimi, turistik aktivitelerde erişim algısı ve günlük hayatta karşılaşılan ek engeller üzerinde yoğunlaşmaktadır.

K1, işitme engelli bireylerle yüksek sesle konuşmanın çözüm olmadığını ve bu yaklaşımın rencide edici olduğunu vurgulamış, durumu şu benzetmeyle ifade etmiştir: “Öğrenci olduğunuzu varsayın ve öğretmeninizin başarısız olduğunuz noktaları mikrofonu eline alıp tüm okul önünde söylemesi gibi rencide edici bir şey. Bu noktada işini hangi alanda yapıyor olursa olsun işaret dili öğrenmiş olan her bireye sonsuz saygım var ve büyük bir teşekkürü borç bilirim.”

kullanılan kelimelerin görselleştirilmiş hâlidir. Görselde en belirgin şekilde öne çıkan “Konya”, “işaret”, “dili”, “işitme”, “yazılı”, “görsel”, “bilgilendirme”, “bilen”, “iletişim” ve “engelli” kelimeleri, katılımcıların deneyimlerinde işaret dili desteği, yazılı ve görsel bilgilendirme araçlarının önemi ile iletişim kolaylığı gibi konuların merkezde yer aldığını göstermektedir. “Yazılı”, “görsel”, “bilgilendirme”, “sipariş”, “menüler”, “sistemler” gibi ifadeler erişim araçlarına; “bilen”, “rehber”, “personel” gibi kelimeler hizmet sunan kişilerin niteliğine; “şehir”, “şehirlerde”, “İstanbul”, “Eskişehir” gibi kelimeler ise Konya’nın diğer şehirlerle karşılaştırıldığı bağlama işaret etmektedir. Ayrıca “yetersiz”, “olurdu”, “güzel”, “yardımcı”, “yoktu” gibi kelimeler, katılımcıların hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmeler yaptığını ortaya koymaktadır. Genel olarak kelime bulutu, Konya’da işitme engelli bireylerin turizm deneyiminde en belirgin sorunların işaret dili desteği eksikliği, yazılı ve görsel bilgilendirme yetersizliği ve iletişim zorlukları olduğunu; katılımcıların diğer şehirlerdeki daha gelişmiş uygulamaları örnek göstererek Konya’da bu tür erişilebilirlik çözümlerinin yaygınlaştırılması gerektiğini vurguladıklarını göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, Konya’da turistik deneyim yaşayan işitme engelli bireylerin erişilebilirlik bağlamındaki deneyimleri incelemiş ve elde edilen sonuçları literatür ile karşılaştırarak değerlendirmiştir. Elde edilen bulguların literatürle karşılaştırılması ve araştırmacının da uzmanlığına dayanarak, şu genel sonuçlara ulaşılmıştır:

Uluslararası literatürde işaret dili desteği, yazılı-görsel materyaller ve dijital teknolojilerin erişilebilir turizmin temel bileşenleri olduğu vurgulanmaktadır (Şencan, 2022; Çetin K, 2022). Bu araştırma da aynı doğrultuda, Konya’da mevcut uygulamaların bu açıdan yetersiz kaldığını göstermektedir. Yurt dışındaki sanat müzeleri veya dijital uygulama destekli tanıtım örnekleri erişilebilirlikte belirgin ilerlemeler sağlamışken, Konya’da personel eğitimi ve teknolojik altyapının geliştirilmesi gerektiği açıktır.

Araştırma sonuçları literatürle büyük ölçüde örtüşmekle birlikte, bu araştırmanın özgün katkısı toplumsal farkındalık eksikliğinin erişilebilirliği derinleştiren bir unsur olduğunu göstermesidir. Literatürde çoğunlukla teknik çözümler (altyapı, dijital araçlar, personel eğitimi) öne çıkarken, bu araştırma işitme engelli bireylerin ifadelerine dayanarak empati eksikliğinin de en az teknik yetersizlikler kadar sorun yarattığını ortaya koymuştur. Bu nokta, literatürde az işlenmiş ve çalışmanın katkısını oluşturan yönlerden biridir.

Bu araştırma, erişilebilir turizm literatürüne özgün bir katkı sunmakta hem mevcut eksiklikleri görünür kılmakta hem de kapsayıcı turizm anlayışının geliştirilmesi için somut öneriler getirmektedir. Araştırmada sunulan öneriler iki boyutta ele alınmıştır: bilimsel öneriler ve uygulamaya dönük öneriler.

Bilimsel öneriler, literatürdeki boşlukların doldurulmasına ve yeni araştırma alanlarının açılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Uygulamaya dönük öneriler ise yerel yönetimler, turizm işletmeleri, seyahat acentaları ve politika yapıcılara rehberlik edecek pratik çözüm önerilerini içermektedir.

Bilimsel Öneriler

- Farklı engel gruplarına (görme, ortopedik, zihinsel) yönelik nitel araştırmaların yapılması, kapsayıcı turizm literatürünün çok boyutlu gelişimini sağlayacaktır.
- Erişilebilir turizm bağlamında, yalnızca deneyim odaklı değil; aynı zamanda ekonomik etkiler, destinasyon imajı ve sürdürülebilirlik boyutlarını da ele alan disiplinler arası araştırmalara ihtiyaç vardır.
- Dijital teknolojilerin (mobil uygulamalar, QR kodlar, sanal gerçeklik ve işaret dili destekli yapay zekâ çözümleri) erişilebilirlikteki rolü, karşılaştırma uluslararası çalışmalar ile ölçülmeli; bu alanda yeni teorik çerçeveler geliştirilmelidir.
- İşitme engelli bireylerin turizm deneyimlerini ölçmeye yönelik geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş ölçekler geliştirilerek sonraki nicel araştırmalara veri sağlayacak standartlar oluşturulmalıdır.
- Rehberlik mesleği ve erişilebilirlik ilişkisi literatürde eksik kalan alanlardandır. Rehberlerin rolü, mesleki eğitim programlarıyla birlikte incelenmeli ve yeni pedagojik yaklaşımlar önerilmelidir.
- Yerel ve ulusal düzeyde yapılan çalışmalar, karşılaştırma bölgesel araştırmalar ile desteklenmeli, Türkiye'nin farklı turistik bölgelerindeki uygulamalar birbirleriyle kıyaslanmalıdır.

Uygulamaya Dönük Öneriler

Yerel Yönetimler:

- Turistik alanlarda işaret dili bilen personel istihdamını teşvik etmeli, temel işaret dili eğitimlerini yaygınlaştırmalıdır.
- Belediyeler, şehir içi ulaşımda durak bilgilerini hem yazılı hem görsel biçimde sunmalı, mevcut ekranların sürekliliğini sağlamalıdır.
- Kentin turistik noktalarında işaret dili destekli dijital kiosklar ve çok dilli mobil uygulamalar geliştirilmelidir.

Turizm İşletmeleri:

- Müzeler, ören yerleri ve konaklama tesislerinde altyazılı videolar, görsel rehberlik panoları ve QR kod tabanlı bilgi sistemleri hayata geçirilmelidir.
- Restoranlarda menüler işaret dili görselleri, piktogramlar ve dijital uygulamalar üzerinden erişilebilir hale getirilmelidir.
- Otellerde resepsiyon ve danışma hizmetlerinde işaret dili bilen personel bulundurulmalı veya uzaktan işaret dili tercümanlığı hizmeti sunulmalıdır.

Seyahat Acentaları ve Rehberler:

- Tur programlarında erişilebilirlik standartları dikkate alınmalı ve işitme engelli bireylere özel rehberlik hizmetleri geliştirilmelidir.
- Rehberlerin hizmet içi eğitimlerinde işaret dili, erişilebilirlik uygulamaları ve dijital araç kullanımı öncelikli hale getirilmelidir.

Politika ve Mevzuat:

- Erişilebilir turizm standartları açık biçimde tanımlanmalı, denetimler düzenli yapılmalı ve standartlara uyan işletmeler için teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde “Erişilebilir Turizm İzleme ve Değerlendirme Birimi” kurulmalıdır.
- Yerel kalkınma ajansları ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle farkındalık kampanyaları düzenlenerek toplum genelinde kapsayıcı turizm kültürü yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABDULLAHİ, A., & Wong, T. W. (2022).** Establishing childhood disability clinics may help reduce the prevalence of disability among children in Africa: A viewpoint. *Frontiers in Public Health, 10*, 1010437.DOI:10.3389/fpubh.2022.1010437.
- AÇIKEL, M., Certel, Y. A., Bakır, İ., Danacı, M., R., H. A., & Kavas, K. E. (2022).** Evaluation of Antalya Bus Station Information Element Designs in terms of Visual Aesthetic Quality. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning, 10(2)*.
- AÇIKSÖZLÜ, Ö., Şahin, N. N., & Varol, İ. (2024).** PEST analizi perspektifinden Yalova turizminin değerlendirilmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research, 10(4)*, 218-235.DOİ: <https://doi.org/10.24289/ijsser.1575579>.
- AGRAWAL, D. (2025).** A comprehensive review of investing and financing for sustainable tourism projects. *Environment, Sustainability, and Governance Insights, 1(1)*, 53-70.DOI:10.64006/esgi/1104.
- AHADOV, R. (2016).** Bölgesel ekonomik kalkınmada turizm sektörünün rolü: Azerbaycan Gence Bölgesi açısından bir değerlendirme. (*Master's thesis, Sakarya Üniversitesi (Turkey)*).
- Aİ, B., Yang, L., & Wang, L. (2025).** Examining language practices on linguistic landscapes of tourism in Xi'an, China: A perspective of pride and profit. *International Journal of Bilingualism, 13670069251356203*.
- AI, L., & Phaholthep, C. (2025).** Evaluating museum environment composition containing digital media interaction to improve communication efficiency. *Buildings, 15(7)*, 1186.
- AK, Y., & Alpar, D. D. (2020).** Çoklu Bir Dezavantajlılık Olarak Engelli Yoksulluğu: Türkiye Örneği. (*Master thesis*).

- AKA, M. A., Kösten, E. Y., & Üner, G. (2023). Ulaşım Akslarının Düğüm Noktası Olarak Konya Kentinin Dönemsel Tartışması. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı*, 685-695. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/282>.
- AKAR, B. (2013). Afyonkarahisar ili Sandıklı ilçesi yâren geleneği . (*Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- AKÇİL, K. (2023). İpard Fonlarının Kırsal Kalkınmaya Olan Etkisi: Konya İli Örneği. (*Doctoral thesis*), DOI:10.13140/RG.2.2.28359.47521.
- AKDEMİR, H. (2021). Examining an inclusive social tourism practices in Turkey. *Anatolia*, 32(3), 351-361. DOI:<https://doi.org/10.1080/13032917.2020.1869569>.
- AKIN, A. (2019). Otel işletmelerinin engelli turistlere yönelik uygulamalarının belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 2082-2103. DOI:<https://doi.org/10.33206/mjss.558146>.
- AKINCI, Z., & Sönmez, N. (2015). Engelli bireylerin erişilebilir turizm beklentilerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 97-113. DOI:<https://doi.org/10.17123/atad.vol26iss195912>.
- AKKAYA, S. (2020). Bizans siyasi tarihinde Laskaris ve Palaiologosların taht mücadeleleri . (*Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- AKSAL, T. (2019). İstanbuldaki havalimanlarının evrensel tasarım kavramı ışığında incelenmesi. (*Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü*).
- AKSÖZ, E. O. (2010). Turizm pazarlamasının organizasyonunda destinasyon pazarlama örgütleri ve Türkiye için uygun örgüt yapısının belirlenmesine yönelik bir araştırma . (*Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)*).
- AKSU, A. (2022). Özel Huzurevine Kabul Sözleşmesi . (*Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)*).

- AKUSTA, E., Ari, A., & Cergibozan, R. (2025). Barriers to renewable energy investments in Turkiye: A fuzzy AHP approach. *Renewable Energy*, 240, 122161. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.renene.2024.122161>.
- AKYILDIZ, N. A. (2024). A Conceptual Evaluation On The Working Life Of Disabled People. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(31), 77-90.
- AKYOL, C. (2022). Doğal Ve Kültürel Kaynaklara Dayalı Turizm: Kars Destinasyonu. *Journal of Applied Tourism Research*, 3(1), 81-94.
- AKYÜZ, H. (2020). Kocaeli ilinin bir inanç turizm destinasyonu olarak geliştirilmesinde profesyonel turist rehberlerinin bakış açısı . (*Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- ALÇURA, G. A. (2024). On the Road to Inclusion: A Multifaceted Examination of Transportation Challenges Faced by Individuals with Disabilities. *Sustainability*, 17(1), 81. DOI: <https://doi.org/10.3390/su17010081>.
- ALÉN, E., Domínguez, T., & Losada, N. (2012). New opportunities for the tourism market: Senior tourism and accessible tourism. *Visions for global tourism industry: Creating and sustaining competitive strategies*, 139-166. DOI: <https://doi.org/10.5772/38092>.
- ALTINOVA HANCI, H. (2020). Türkiye'de kadınların siyasete katılımı ve temsili: Sorunlar ve çözüm önerileri . (*Master's thesis, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- ALTUN, S. (2023). Belediyelerin akıllı uygulamaları: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi örneği . (*Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- AMİNİ, A., Khodadadi, M., Nikbakht, A., & Nemati, F. (2024). Determinants and indicators for destination competitiveness: the case of Shiraz city, Iran.

International Journal of Tourism Cities, 10(4), 1507-1532.
Doi:<https://doi.org/10.1108/IJTC-06-2023-0114>.

ANA, K. K., Tolentino, K. C., Borromeo, K. G., & Mercado, J. M. (2020). Status of Hearing-impaired Tour Guides of Angeles City, Pampanga, Philippines: A Basis for a Proposed Intervention Program. *Revista Turismo & Desenvolvimento (RT&D)/Journal of Tourism & Development*, (33).

ANDŽELIKA, L., & Regina, A. (2025). Tourism Services For People With Disabilities From The Perspective Of The Service Provider. *Humanities Studies*, 23(100), DOI:<https://doi.org/10.32782/hst-2025-23-100-27>.

ANTON, L., Šmit, K., & Gašparović, S. (2025). The Concentration of Urban Functions Within Transformed City Areas Due to the Deployment of a Multimodal Transit Hub—A Case Study: Barcelona, Berlin, and London. *Urban science*, 9(8), 327.

APOSTOAIÈ, M., Baritz, M., Repanovici, A., Barbu, D., & Lazăr, A. &. (2023). Akıllı şehirlerden gelen görsel yardım sistemleri, görme engelli insanların hayatını iyileştirmek için. *Sürdürülebilirlik* , 15 (8), 6852.
Doi:<https://doi.org/10.3390/su15086852>.

APOSTOLİDOU, E., & Fokaides, P. A. (2023). Enhancing accessibility: a comprehensive study of current apps for enabling accessibility of disabled individuals in buildings. *Buildings*, 13(8), 2085. DOI:<https://doi.org/10.3390/buildings13082085>.

ARAP, S. K., Yücebaş, E., & Arap, İ. (2021). Yerel yönetimlerin engelsiz yaşam hedefi: İzmir Büyükşehir Belediyesi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 139-156. DOI:<https://doi.org/10.18506/anemon.819308>.

ARAT, Y. (2024). Housing Practices in Anatolia from the Past to the Present; Traditional Konya Houses of Turkey. civilization. *Journal of the International*

Society for the Study of Vernacular Settlements, 1-17. DOI: <https://doi.org/10.61275/ISVSej-2024-11-01-28>.

ARBİDANE, I., Puzule, A., Znotina, D., Narkuniene, R., & Daubariene, J. (2023). Accessibility and smart tourism: tourism for all and reducing inequalities: a tourism agenda 2030. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, *15(5)*, 497-506.

ARİF, A., Rani, S., & Siddique, Q. (2024). Teaching Approaches to Enhance Social Interaction for Student with Hearing-Impaired at Higher Education Level in Lahore. *Annals of Human and Social Sciences*, *5(2)*, 413-425.

ARSLAN, H. (2023). Turizmde bilişim teknolojileri kullanımını ile örgütsel performans arasındaki ilişkisi: Türkiye'deki dört ve beş yıldızlı oteller örneği. *Doctoral thesis*.

ARUNACHALAM, R. (2024). Hand Function and Hand-Eye Coordination in Cervical Conditions—A Cross Sectional Study. *Clinical Medicine And Health Research Journal*, *4(2)*, 816-822. DOI: <https://doi.org/10.18535/cmhrj.v4i2.327>.

ASHOK, N., & Hughes, D. &. (2023). Challenges and opportunities for improvement when people with an intellectual disability or serious mental illness also need palliative care: A qualitative meta-ethnography. *Palliative medicine*, *37(8)*, 1047-106. DOI: <https://doi.org/10.1177/02692163231175928>.

ASLAN, S. (2024). Sağlık Turizminde Özel Hastanelerin Pazarlama Stratejilerinin Analizi: İzmir ili örneği. (*Master's thesis*).

ATASOY, B. (2025). Cultural heritage experience from the perspective of tourist narratives on tripadvisor: A qualitative study on “Olympos”. *Alanya Akademik Bakış*, *9(1)*, 146-158. Doi: <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1518045>.

- ATEŞ, A., & Güçlütürk Baran, G. (2023). Isparta'nın Kalkınmasında Engelli Turizm Talebini Etkileyen Faktörler. *Journal of Travel & Tourism Research*, 23(23).
- AULÍA, E., Mau, M., Farid, M., & Bahtiar, I. (2025). Building Understanding Through Signing: Interpersonal Communication Between Deaf Customers and Baristas. *Jurnal Kopis: Kajian Penelitian dan Pemikiran Komunikasi Penyiaran Islam*, 7(2), 98-108.
- AYAZ, O. (2024). Yerel yönetimlerde dijitalleşme ve e-belediyecilik: Dünya ve Türkiye örnekleri . (Master's thesis, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*).
- AYCİBİN, S. (2018). Anadolu kervansaraylarının tarihsel ve mimari gelişimi, kervansaray yapılarının işlevlendirilerek yeniden kullanımı . (Master's thesis, *Fen Bilimleri Enstitüsü*).
- AYDIN, A. (2019). Sağlık Turizmin Gelişiminde Kalkınma Ajanslarının Rolü: Güney Ege Kalkınma Ajansı Örneği. (Master's thesis, *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*).
- AYDİN, M. M., Dağlı, E., & Çadirci, M. S. (2025). An evaluation study on immigrants' transport system adaptation behaviour: Turkey example. *Transport*, 40(1), 35-49.
- AYDOĞDU, B. N. (2024). Sağır Kimlik Gelişiminde Aile ve Sosyal İlişki Deneyimlerinin Rolü: Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz Çalışması . (Doctoral dissertation, *Marmara Üniversitesi (Turkey)*).
- AYKIN, Ö. (2021). Sağlık turizmi pazarlamasında sosyal medya araçlarının çok kriterli karar verme yöntemleri ile değerlendirilmesi. (Master's thesis, *Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/Sağlık Turizmi Ana Bilim Dalı*).

- AYKURT, A. Y.** (2020). 21. Yüzyıl’Da Sosyal Sorunlar Ve Dezavantajlı Gruplar. *Journal of Awareness (JoA)*, *5(3)*, 427-448.DOI:<https://doi.org/10.26809/joa.5.031>.
- AYTEKİN, E.** (2023). Afyonkarahisar’ın Geriatri (İleri Yaş) Turizmi ve Erişilebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, *5(1)*, 10-21.DOI:<https://doi.org/10.53601/tourismandrecreation.1272483>.
- BADAWY, U. I., Jawabrah, M. Q., & Jarada, A.** (2020). Adaptation of accessibility for people with disabilities in private and public buildings using appropriate design checklist. *International journal for modern trends in science and technology*, 9-15.DOI:<https://doi.org/10.46501/IJMTST060627>.
- BADEM, A., & Seçim, Y.** (2023). Domestic tourists’ attitudes towards gastronomy tourism: A case study of Konya. *Selçuk Turizm ve Bilişim Araştırmaları Dergisi*, *(4)*, 52-71.DOI:<https://doi.org/10.2139/ssrn.4992106>.
- BAĞÇI, E., & Onur, İ. Ç.** (2019). Z ve alfa kuşağı ile dijitalleşen turizm. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, *3(2)*, 232-256.DOI:<https://doi.org/10.32572/guntad.578926>.
- BAHREMANİ, E., Alizadeh, M., Nejadghaderi, S. A., Noori, M., Sullman, M. J., & Kolahi, A. A.** (2023). The burden of vision loss in the Middle East and North Africa region, 1990–2019. *Archives of Public Health*, *81(1)*, 172.DOI:<https://doi.org/10.1186/s13690-023-01188-y>.
- BAHRİDDİNOVİCH, J. M., Sayrikhonovnaa, K. G., & Bakhromovna, N. D.** (2025). Problems Of Teaching And Educating Children With Disabilities In Inclusive Education. *Global Science Review*, *2(1)*, 306-310.
- BANAFAA, M., Shayea, I., Din, J., Azmi, M. H., Alashbi, A., & Daradkeh, Y. I.** (2023). 6G mobile communication technology: Requirements, targets, applications, challenges, advantages, and opportunities. *Alexandria Engineering Journal*, *64*, 24.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.aej.2022.08.017>.

- BARKEY, K.** (2016). The Ottoman Empire (1299–1923): The bureaucratization of patrimonial authority. *Empires and Bureaucracy in World History: From Late Antiquity to the Twentieth Century*, 102-126. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781316694312.006>.
- BATHLA, G., Bhadane, K., Singh, R., Kumar, R., Aluvalu, R., Krishnamurthi, R., . . . Basheer, S.** (2022). Otonom araçlar ve akıllı otomasyon: Uygulamalar, zorluklar ve fırsatlar. *Mobil Bilgi Sistemleri*, 2022 (1), 7632892.
- BATU, A.** (2024). Türk Tarihinde Gastronomi Kültürü. *Gastro-World*(4), 1-9.
- BAYRAK, Y.** (2017). Engelsiz deniz turizmi: Engellere maruz kalan kişilerin beklentileri ve sektördeki mevcut hizmetlerin durumu ile ilgili analiz. (*Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)*).
- BAYRAKTAR, E.** (2014). Social policy process analysis of municipalities in Turkey after 2002 example of Samsun metropolitan municipality . (*Doctoral dissertation*).
- BAYRAKTAR, Y.** (2020). Deneyimsel turizm bağlamında tren turizmi: Doğu Ekspresi ve turistik Doğu Ekspresi Seyahatleri örneği. *Doctoral Thesis*.
- BAYSAL, Ş.** (2019). Toplum temelli rehabilitasyon modelleri üzerine bir inceleme: Engellilerin sosyal rehabilitasyonu. (*Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)*).
- BERK, M., Köhler-Forsberg, O., Turner, M., Penninx, B. W., Wrobel, A., Firth, J., & ... & Marx, W.** (2023). Comorbidity between major depressive disorder and physical diseases: a comprehensive review of epidemiology, mechanisms and management. *World Psychiatry*, 22(3), 366-387. DOI: <https://doi.org/10.1002/wps.21110>.
- BESIR, S. E., Sönmez, E., & Özdemir, İ. &** (2023). Defining the Adaptive Reuse of Traditional Houses for Tourism Purposes Through Multi-Choice Process:

Türkiye-Konya/Sille Example. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 8(1), 456-4.

BEYDOĞAN, G. K. (2024). Vulnerabilities and Strength of People with Pre-Existing (Visual and Physical) Disabilities in the Face of Crises/Disasters. (*Master's thesis, Middle East Technical University (Turkey)*).

BIANQUIN, N., & Bulgarelli, D. (2017). 4 Conceptual Review of Disabilities. *Play development in children with disabilities*, 71-87. DOI:https://doi.org/10.1515/9783110522143-006.

BİLGİN, M. (2023). UNESCO yaratıcı şehirler ağı kapsamında Malatya'nın gastronomi şehri olma potansiyeli . (*Master's thesis, Kapadokya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü*).

BİLİM, Y. (2021). Destinasyon Pazarlamasında Deneyimsel Tüketim Etkisi. Ö. Özer içinde, *Destinasyon Yönetimi ve Pazarlaması : Yeni Normal* (s. 291). Ankara: Detay Yayıncılık.

BİLİM, Y., & Ay, S. (2022). Young Turkish Tourists' Religious Tourism Motivations, Perceptions and Intentions About a Religious Destination: The Case Of Konya, Turkey. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 10(2), 4.

BLİCHFELDT, B. S., & Nicolaisen, J. (2011). Disabled travel: not easy, but doable. *Current issues in tourism*, 14(1), 79-102. DOI:https://doi.org/10.1080/13683500903370159.

BOLLANİ, L., Auriti, C., Achille, C., Garofoli, F., U., D. R., & Meroni, V. .. (2022). Congenital toxoplasmosis: the state of the art. *Frontiers in pediatrics*, 10, 894573. DOI:https://doi.org/10.3389/fped.2022.894573.

BOZ, A., & Olcay, A. (2023). A Research To Determine The Suitability Of Hotel Enterprises For Accessible Tourism. *Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası*

Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 5-21. DOI: <https://doi.org/10.54969/abuijss.1216014>.

BOZKUŞ, Y. D., & Güler, S. (2022). Urfa Tarihçesi ve Urfa'da Bulunmuş Ermenice Yazıtlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (12), 63-88. DOI: <https://doi.org/10.46250/kulturder.1061230>.

BRATAN, T., Fischer, P., Maia, M., & Aschmann, V. (2020). Implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A comparison of four European countries with regards to assistive technologies. *Societies*, 10(4), 74. DOI: <https://doi.org/10.3390/soc10040074>.

BRINKMANN, S. (2022). *Qualitative interviewing: Conversational knowledge through research interviews*. Oxford University Press.

BRINKMANN, S., & Kvale, S. (2015). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing (3rd ed.)*. Sage.

BUHALİS, D., Darcy, S., & Ambrose, I. (. (2012). *Best practice in accessible tourism: Inclusion, disability, ageing population and tourism (Vol. 53)*. Canada: Channel View Publications. DOI: <https://doi.org/10.21832/9781845412548>.

BULDUKLU, E. (2018). Anadolu Selçuklu Dönemi Kubadabad Sarayı çini figürlerinin göstergebilimsel açıdan incelenmesi . (*Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)*).

BULGAN, G., & Göktaş, P. (2016). X, Y Ve Z Kuşağı Engellilerinin Turizme Erişebilirliğinin Karşılaştırılması. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 24-49.

BULUT, M. (2018). Hizmet kalitesi boyutları ile ağızdan ağıza iletişim boyutları arasındaki ilişki: otel işletmeleri üzerinde bir araştırma. (*Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)*).

- BULUT, O. B.** (2010). Megakentlerde yüksek kapasiteli otobüs taşımacılığına bütünsel bir yaklaşım: İstanbul BRT hattı incelemesi . (*Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü*).
- BURAK, Y.** (2018). Konaklama tesislerinin engelli bireylere uygunluk açısından değerlendirilmesi: Sivil toplum kuruluşlarındaki engelli üyelerin bakış açısı. *Master thesis*.
- BURCHARDT, T.** (2004). Capabilities and disability: the capabilities framework and the social model of disability. *Disability & society, 19(7)*, 735-751.DOİ:<https://doi.org/10.1080/0968759042000284213>.
- CAMİC, P. M., Rhodes, J. E., & Yardley, L.** (. (2003). *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*. **American Psychological Association**.
- CAN, C.** (2025). Gastronomide Dijital Varlık ve Prestij: Türkiye'deki Michelin Yıldızlı Restoranların Web Sitelerinin İçerik Analizi. *Journal of New Tourism Trends, 6(1)*, 87-102.
- CANİTEZ, F.** (2025). Transport Justice for Istanbul's Urban Mobility: Equity, Accessibility, and Policy Challenges. *Journal of Operations Intelligence, 3(1)*, 227-239.DOİ:<https://doi.org/10.31181/jopi31202544>.
- CARNEIRO, M. J., Alves, J., Eusébio, C., Saraiva, L., & Teixeira, L.** (2022). The role of social organisations in the promotion of recreation and tourism activities for people with special needs. *European Journal of Tourism Research, 30*, 3013-3013.DOİ:<https://doi.org/10.54055/ejtr.v30i.2153>.
- CASSIA, F., Castellani, P., Rossato, C., & Baccarani, C.** (2020). Finding a way towards high-quality, accessible tourism: the role of digital ecosystems. *The TQM Journal, 33(1)*, 205-221.DOİ:<https://doi.org/10.1108/TQM-03-2020-0062>.

- CAVLAK, H., & Akpınar, İ. E. (2019). Türkiye-Avrupa Birliği katılım müzakereleri sürecinde sosyal politika ve istihdam projelerinde kadının yeri. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, *2(1)*, 40-58.
- CHAN, C. S., Wong, S. Y., Tam, V., & Agapito, D. (2025). Sensory experience of visitors with hearing impairment on a rural island destination. *Tourism Geographies*, 1-22.DOI:<https://doi.org/10.1080/14616688.2025.2462785>.
- CHARMAZ, K. (2014). *Constructing grounded theory (2nd ed.)*. Sage.
- CHATTERJEE, P., & Karmakar, R. (2023). Role of sustainable development goal and digitalization in hospitality industry: A systematic literature review. *Fostering Sustainable Businesses in Emerging Economies: The Impact of Technology*, 223-245.
- CHENAİL, R. J. (2011). Interviewing the investigator: Strategies for addressing instrumentation and researcher bias concerns in qualitative research. *Qualitative report*, *16(1)*, 255-262.
- CHWAJA, K., Chwaja, B., Marczak, I., & Kruczek, Z. (2025). Accessibility of Tourist Attractions for Individuals with Disabilities as a Factor in the Development of Inclusive Tourism: Example of the Świętokrzyskie Region—Poland. *Sustainability*, *17(9)*, 3853.
- CİTHAMBARM, K., & Duffy, M. &. (2021). What constitutes good quality end-of-life care? Perspectives of people with intellectual disabilities and their families. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, *18(3)*, 207-216.DOI:<https://doi.org/10.1111/jppi.12376>.
- CLOQUET, I., Palomino, M., Shaw, G., Stephen, G., & Taylor, T. (2018). Disability, social inclusion and the marketing of tourist attractions. *Journal of Sustainable Tourism*, *26(2)*, 221-237.DOI:<https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1339710>.

- CONDE**, A. R., Mota, P., Caldeira, S., Rego, I., Silva, O., Toledo de Sousa, Á., & ... & Martins, M. (2025). Developing inclusive tourism products for families with children with autism spectrum disorder: understanding needs and preferences. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 1-19.
- CORBİN**, J., & Strauss, A. (2014). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage publications.
- COŞKUN**, S. (2024). Tuz Gölü-Konya Kapalı Havzalarının Yaz Mevsimi Ortalama Sıcaklık, Yağış, Buharlaştırma Ve Akım Verilerindeki Değişimlerin Karşılaştırmalı Trend Analizi. *The Journal of Social Sciences*, (46), 123-138.DOİ:<https://doi.org/10.29228/SOBIDER.43355>.
- CRESWELL**, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.
- CROCE**, L., Di Cosimo, F., & Lombardi, M. (2017). *A short history of disability in Italy*. In *The Routledge History of Disability*. London: Routledge.DOİ:<https://doi.org/10.1201/9781315198781-7>.
- CSİLLAG**, S., Gyori, Z., & Svastics, C. (2019). Long and winding road? Barriers and supporting factors as perceived by entrepreneurs with disabilities. *Journal of enterprising communities: People and places in the global economy*, 13(1/2), 42-63.DOİ:<https://doi.org/10.1108/JEC-11-2018-0097>.
- ÇAĞRI**, G. (2020). Günümüzde Mevlevilik ve Mevlevilikte değişim olgusu: Konya ve Bursa Mevlevileri üzerine nitel bir çalışma. (*Master's thesis, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*).
- ÇAKIR**. (2024). Turizmin Hizmet Sektörüne Etkisi. *Akademik Bakış: Turizm Sektörü*, 97. Doi:<https://doi.org/10.58830/ozgur.pub533.c2180>.
- ÇAKIR**, H. A. (2024). Turizmin Hizmet Sektörüne Etkisi. *Akademik Bakış: Turizm Sektörü*, 97, DOİ:<https://doi.org/10.58830/ozgur.pub533.c2180>.

- ÇAKIR, K. Ö. (2021). Uluslararası ödüllendirme programlarının otellerin hizmet kalitesi üzerindeki etkileri: Spa & Wellness ödülleri üzerine bir araştırma . *(Master's thesis, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)*.
- ÇAKIR, O. (2022). Karamanoğlu Mehmet Bey'İN Konya Muharasası Ve Siyavuş'Un Kimliği. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi, (16)*, 261-290.DOİ:<https://doi.org/10.23897/usad.1161341>.
- ÇALAPKULU, Ç. (2018). *İlişkiler akademisi. Eğitim Yayınları. Konya: Eğitim Yayınları*.
- ÇAMUR, A. (2023). Türkiye'de Engellilik politikasının Analizi . *(Doctoral dissertation, Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey))*.
- ÇANKAYA, S. (2013). Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde ailelere yönelik beceri öğretimi yazılımının geliştirilmesi ve değerlendirilmesi . *(Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey))*.
- ÇAYNAK, S., & Özer, Z. &. (2022). Stigma for disabled individuals and their family: A systematic review. *Perspectives in Psychiatric Care, 58(3)*, DOI:<https://doi.org/10.1111/ppc.12893>.
- ÇELEN, A. İ. (2023). 3. Bölüm Engelliler-Sosyal Dışlanma Ve Ayrımcılık. *Türkiye'de Engelliler ve Sosyal Politikalar, 77*.
- ÇELİKKAYA, E. N. (2023). Karadağ Çevresindeki Tunç Çağı Höyüklerinin Özellikleri. *(Master thesis)*.
- ÇETİN K. (2022). Görme Engelli Bireyler ve Erişilebilir Turizm. *Uluslararası Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 6(1)*, 69-87.
- ÇİLDİR, B., Kılıç, S., & Özkişi, B. &.-Y. (2021). The Turkish short version of the Speech, Spatial, and Qualities of Hearing Scale (SSQ) for clinical use: Determining reliability and validity for people with and without hearing loss

on the basis of SSQ12-A, SSQ12-B, SSQ12-C. *ENT Updates*, 11(2), DOI:<https://doi.org/10.5152/entupdates.2021.811089>.

ÇILĞIN, T. (2023). 21. Yüzyılda Türkiye'de ve Dünya'da Engelli Kadınların Çalışma Hayatında Yaşadıkları Sorunların Ulusal ve Uluslararası Yasal Düzenlemelere Rağmen Devam Etmesi Paradoksu. *Çalışma ve Toplum*, 2(77), 1323-1352. DOI:<https://doi.org/10.54752/ct.1280838>.

ÇINAR, K., & Ebru, B. A. (2024). Kültür Turizminin Gelişiminde Kültürel Etkinliklerin Önemi: Yerel Halkın Kültürel Etkinlik Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma . *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 12(4), 3036-3057.

ÇİTİL, M., & Üçüncü, M. K. (2018). Türkiye’de Engelli Hakları ve Engelliler Hukuku’nun Du. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (35), 233-278.

ÇONDUR, F., Yenipazarlı, A., & Cömertler, N. (2020). Engelli İstihdamının Dünya’Da Ve Türkiye’deki Görünümü. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 347-362.

ÇORMAN, G. (2023). Gastro-kültürel turlara katılan yerli ziyaretçilerin otantiklik algısı ve deneyim kalitesi ile davranışsal niyet ilişkisi: Turist rehberlerinin yorumlayıcı rolünün etkisi. (*Doctoral dissertation, Balıkesir University (Turkey)*).

ÇUHADAR, B. (2022). Sosyal Refah Devletinin Türk Yerel Yönetimindeki Karşılığı: Sosyal Belediyecilik Anlayışı Ve Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Master thesis*.

DAİ QUANGA, T., Phamb, H. N., Nguyenc, X. Q., Tranc, M. N., Phamc, M. A., & Van Duongc, B. (2023). Towards inclusive tourism in Vietnam: addressing challenges and advancing accessibility for all. *Journal of Responsible Tourism Management*, 3(2), 60-83. DOI:<https://doi.org/10.47263/JRTM.03-02-05>.

- DARCY, S.** (2010). Inherent complexity: Disability, accessible tourism and accommodation information preferences. *Tourism Management, 31(6)*, 816-826. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.08.010>.
- DARCY, S.** (2012). embodied air travel experiences: Disability, discrimination and the affect of a discontinuous air travel chain. *Journal of Hospitality and Tourism Management, 19*, e8. DOI: <https://doi.org/10.1017/jht.2012.9>.
- DARCY, S., & Dickson, T. J.** (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management, 16(1)*, 32-44. DOI: <https://doi.org/10.1375/jhtm.16.1.32>.
- DARCY, S., Cameron, B., & Pegg, S.** (2010). Accessible tourism and sustainability: A discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism, 18(4)*, 515-537.
- DE GUSMÃO, C. M., Garcia, L., Mikati, M. A., & Su, S. &.-M.** (2021). Paroxysmal genetic movement disorders and epilepsy. *Frontiers in Neurology, 12*, 648031. DOI: <https://doi.org/10.3389/fneur.2021.648031>.
- DE VOS, J., Schwanen, T., Van Acker, V., & Witlox, F.** (2013). Travel and subjective well-being: A focus on findings, methods and future research needs. *Transport Reviews, 33(4)*, 421-442. DOI: <https://doi.org/10.1080/01441647.2013.815665>.
- DEDEOĞLU, B. Z.** (2021). Sağlık turizminin ekonomik boyutu: Türkiye ve Singapur karşılaştırması . (Master's thesis, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- DEMİR.** (2011). İş yaşamında ayrımcılık: Turizm sektörü örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(1)*, 760-784.
- DEMİR, A.** (2015). Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde engellilerin değişen konumu. *Sosyoloji Dergisi, (31)*, 59-83.

- DEMİRARSLAN, S., & Demirarslan, D.** (2024). Geronteknolojik Açıdan Konut Mekânlarında Akıllı Tasarımın Önemi. *Sanat ve Tasarım Dergisi, 14(2)*, 626-647. DOI: <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.1603179>.
- DEMİRTAŞ, C.** (2020). Sosyal girişimcilik ile ekonomik büyüme ilişkisi: OECD ülkeleri ve Türkiye illeri üzerine ampirik uygulamalar. *Doctoral thesis*.
- DENİZLİ, F.** (2023). Yaşlı Ve Engelli Bakım Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi “Fırsatlar Ve Tehditler”: Kayseri İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (46)*, 59-75.
- DENZİN, N. K., & Lincoln, Y. S.** (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. Sage.
- DERTLİOĞLU, B.** (2022). Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) politikalarının çözümlenmesi: Denizli/Çal örneği. (*Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*), DOI: <https://doi.org/10.34232/pjess.1406167>.
- DEVECİ, A.** (2015). Selçuklu Dönemi Resim Çalışmaları. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 5(09)*, 93-111.
- DEVİLE, E. L., Eusébio, C., & Moura, A.** (2024). Traveling with special needs: investigating constraints and negotiation strategies for engaging in tourism activities. *Journal of Hospitality and Tourism Insights, 7(2)*, 820-843. Doi: <https://doi.org/10.1108/JHTI-09-2022-0410>.
- DİCİCCO-BLOOM, B., & Crabtree, B. F.** (2006). The qualitative research interview. *Medical education, 40(4)*, 314-321.
- DİNLER, B. V., & İlhan, İ.** (2025). Akıllı destinasyon teknolojileri deneyiminin davranışsal niyetler üzerindeki etkisi: Algılanan değer ve destinasyon imajının aracı rolü. *Doktora Tezi*.

- DMİTRİEVİCH, I. V., & Aleksandrovna, K. V.** (2020). Accessible tourism as a way of socialization of people with disabilities. *Физическая культура. Спорт. Туризм. Двигательная рекреация*, *5(1)*, 117-121.
- DOGİAMA, L.** (2022). The Projectile Points of Neolithic Çatalhöyük: A Contextual Multi-Attribute Analysis. *Lithic Studies: Anatolia and Beyond*, *58*, DOI:<https://doi.org/10.2307/j.ctv2fcctqs.8>.
- DOĞAN, E.** (2019). Dünya sağlık turizminde Türkiyenin yeri ve ekonomiye katkısı . *(Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü)*.
- DOMAÇ, Y. S.** (2023). Kent parklarının erişilebilirliğinin engelliler açısından değerlendirilmesi: Giresun Adası botanik bahçesi örneği. *(Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)*.
- DOMÍNGUEZ VILA, T., Rubio-Escuderos, L., & Alén González, E.** (2024). Accessible tourism: using technology to increase social equality for people with disabilities. *Tourism Review*, DOI:<https://doi.org/10.1108/TR-11-2023-0812>.
- DORFMAN, D.** (2019). Engellilik korkusu dolandırıcılığı: Dolandırıcılık ve özel haklar söylemi algıları. *Hukuk ve Toplum Dergisi* , *53 (4)*, 1051-1091.
- DUMAN GÖÇ, Ö.** (2023). Türk İş Hukukunda eşitlik ilkesine aykırılık . *(Master's thesis, İzmir Ekonomi Üniversitesi)*.
- DURMUŞ, M., & Nohutçu, A.** (2025). Türkiye'de Engelli Bireylerin Aktif Temsili Mümkün mü? Engelli Bürokratların Aktif Temsilini Engelleyen Faktörler ve Çözüm Önerileri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *1. Public Performance & Management Review* , *48 (3)*, 525-555. DOI:<https://doi.org/10.1080/15309576.2025.2465759>.

- DÜŞÜNÜR**, S. Y. (2019). Zihinsel engelli bireylerin topluma kazandırılmasında turizm faaliyetlerinin rolü üzerine bir araştırma . (*Master's thesis, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi*).
- EE KİM**, S., & Lehto, X. Y. (2012). The voice of tourists with mobility disabilities: insights from online customer complaint websites. *International journal of contemporary hospitality management*, 24(3), 451-476.DOI:<https://doi.org/10.1108/09596111211217905>.
- EFFATPANA**H, M., Nakhostin-Ansari, A., Gorgani, F., Khotbehsara, S. T., Seifi, S., & Nasoori, H. .. (2024). Burden and epidemiology of mental disorders in the Middle East and North Africa from 1990 to 2019: Findings from the Global Burden of Disease Study. *Balkan Medical Journal*, 41(2), 121.DOI:<https://doi.org/10.4274/balkanmedj.galenos.2024.2023-11-55>.
- EGGER**, I., Lei, S. I., & Wassler, P. (2020). Digital free tourism–An exploratory study of tourist motivations. *Tourism Management*, 79, 104098.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104098>.
- EICHORN**, V., & Buhalis, D. (2011). Accessibility: A key objective for the tourism industry. *Accessible tourism: Concepts and issues*, 45, 46-61.DOI:<https://doi.org/10.2307/jj.29308438.8>.
- ELO**, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K., & Kyngäs, H. (2014). Qualitative content analysis: A focus on trustworthiness. *Sage open*, 4(1), 2158244014522633.
- ELORDUY**, J. L., & Gento, A. M. (2025). Accessibility of public transport for people with disabilities: a systematic literature review. *Transport*, 40(1), 74-93.
- EMBREGTS**, P. J., & Tournier, T. &. (2021). Experiences and needs of direct support staff working with people with intellectual disabilities during the COVID-19 pandemic: A thematic analysis. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 34(2), 480-490.DOI:<https://doi.org/10.1111/jar.12812>.

- ERBAKIRCI, M. D.** (2024). Engelli Bakımında Temel Yaklaşımlar. *Engelleri Aşmak Engelli Bakım ve Rehabilitasyonda Güncel Yaklaşımlar, 93.*
- ERBAY, M.** (2024). Sanat ve İktidar İşbirliği. *Sanat ve İkonografi Dergisi, (7), 1-10.*
- ERDOĞAN, H. A., & Sevinç, F.** (2024). Arkeodestinasyonların Turizm Planlamasında Yerel Halk Analizi: Çatalhöyük Örneği, Türkiye. *Journal of History School, 17(LXXII), 2905-2933.* DOI:<https://doi.org/10.29228/joh.78137>.
- ERSOY, T.** (2019). Hitit Devletinin başkentleri . (*Master's thesis, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*).
- ESEN, M.** (2024). Ruhsal ve zihinsel engelli bireylere bakım hizmeti veren aile üyelerinin tükenmişlik seviyelerinin karşılaştırılması. (*Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*).
- ETİKAN, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S.** (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American journal of theoretical and applied statistics, 5(1), 1-4.*
- EUSÉBIO, C., Alves, J. P., Carneiro, M. J., & Teixeira, L.** (2024). Needs, motivations, constraints and benefits of people with disabilities participating in tourism activities: the view of formal caregivers. *Annals of Leisure Research, 27(5), 599-623.* Doi:<https://doi.org/10.1080/11745398.2023.2190141>.
- EYÜPOĞLU, F.** (2023). Sosyal model bağlamında Türkiye'de engellilik (farkındalık ve erişilebilirlik) Disability in Turkey in the context of social model (awareness and accessibility). (*Master's thesis, Sakarya Üniversitesi*).
- EYÜPOĞLU, F.** (2023). Sosyal model bağlamında Türkiye'de engellilik (farkındalık ve erişilebilirlik) Disability in Turkey in the context of social model (awareness and accessibility) . (*Master's thesis, Sakarya Üniversitesi*).

- FADĪLAH**, S., & Hafrizal, I. (2025). Empowerment Of Disabled People Through Social And Economic Inclusion Programs. *Bina Bangsa International Journal of Business and Management*, *5(1)*, 367-395.
- FANG**, C., Baz, S. A., & Sheard, L. &. (2024). 'I am just a shadow of who I used to be'—Exploring existential loss of identity among people living with chronic conditions of Long COVID. *Sociology of Health & Illness*, *46(1)*, 59-77. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13690>.
- FARKAS**, J., Raffay, Z., Kárpáti, J., Fekete-Frojimovics, Z., & Dávid, L. D. (2023). The Dialectics of (Deep) Accessible Tourism and Reality—Hermeneutics of a Journey to Madrid. *Sustainability*, *15(4)*, 3257. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15043257>.
- FERRUCCI**, F. (2017). The Social and Cultural Integration of Disabled People: Approach and Practices of Social Participation. *Towards a Participatory Society: New Roads to Social and Cultural Integration*, 542.
- FİLİZ**, B. (2023). Özel gereksinimli çocukların rehabilitasyon desteği almasının sosyal uyuma etkisinin değerlendirilmesi . (*Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*).
- FİRMANSYAH**, A., & Mulyati, N. W. (2023). Family Empowerment Program to Improve Quality of Life in Thalassaemia Patient: A Case Study. *Genius Journal*, *4(2)*, 346-353. DOI: <https://doi.org/10.56359/gj.v4i2.268>.
- FLEGO**, C., & Tei, A. (2025). Boosting accessibility and inclusiveness in tourism and cultural heritage sites: benchmarking best-practices. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, DOI: <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-11-2023-0193>.
- FLICK**, U. (2022). *An introduction to qualitative research*. Sage.

- FLÓREZ**, M., Pacheco, E. T., Carrillo, E., Villa, M., Mendes, F. M., & Rivera, M. (2025). Sustainable Tourism Practices and Challenges in the Santurbán Moorland, a Natural Reserve in Colombia. *Urban Science*, **9(6)**, 188.
- FLYVBJERG**, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, **12(2)**, 219–245. Doi:<https://doi.org/10.1177/1077800405284363>.
- FRANCESKOVIĆ**, R. (2025). Luxury Travelers and Authentic Souvenirs: Understanding How High-End Guests Shop for Unique Memories. (*Doctoral dissertation, RIT Croatia*).
- FREEMAN**, A. (2015). Access to tourism facilities by persons with disabilities in the Accra metropolis. (*Doctoral dissertation, University of Cape coast*).
- GALDERISI**, S., Appelbaum, P. S., Gill, N., Gooding, P., Herrman, H., & Melillo, A. .. (2024). Ethical challenges in contemporary psychiatry: An overview and an appraisal of possible strategies and research needs. *World Psychiatry*, **23(3)**, 364-386. DOI:<https://doi.org/10.1002/wps.21230>.
- GARDA**, B. (2022). Enabling accessible tourism: The case of Konya. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, **5(3)**, 1021-1034. DOI:<https://doi.org/10.33083/joghat.2022.183>.
- GAVUROVA**, B., & Polishchuk, V. (2025). Decision-making support system for travel planning for people with disabilities based on fuzzy set theory. *Oeconomia Copernicana*, **16(1)**, DOI:<https://doi.org/10.24136/oc.3503>.
- GENÇ**, Y., Çavuşoğlu, O., & Çöpoğlu, M. (2020). Sosyal Politika Geliştirme Ve Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yerelleşme: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Sosyal Gelişim Merkezi Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, **20(46)**, 235-272. DOI:<https://doi.org/10.21560/spcd.v20i54504.623297>.

- GERŞİL**, G. S., & Yemişci, D. A. (2020). Korumalı İşyeri Kapsamında Zihinsel Engelli İstihdamı: Manisa Osb Yönetiminde Zek İ Projesi Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1125-1153.DOI:<https://doi.org/10.16953/deusosbil.753110>.
- GEYİK**, N. E. (2019). Dünya miras listesi adaylık sürecinde mardin kentsel sit alanının kültürel peyzaj değerleri ve taşıdığı riskler . (*Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü*).
- GİLLOVIĆ**, B., & McIntosh, A. (2020). Accessibility and inclusive tourism development: Current state and future agenda. *Sustainability*, 12(22), 9722.DOI:<https://doi.org/10.3390/su12229722>.
- GİVEN**, L. M. (2015). *100 questions (and answers) about qualitative research*. Sage publications.
- GKAGKA**, E., Sylaiou, S., Koukopoulos, D., & Fidas, C. (2023). Designing accessible cultural heritage experiences for individuals with hearing impairments. *In AMID@ MobileHCI*, 59-64.
- GOODLEY**, D. (2001). 'Learning difficulties', the social model of disability and impairment: challenging epistemologies. *Disability & Society*, 16(2), 207-231.DOI:<https://doi.org/10.1080/09687590120035816>.
- GÖÇMEN**, S. (2017). Çalışma kültürü bağlamında engellilik: Alanya'da bir uygulama . (*Master's thesis, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi*).
- GÖDE**, A. (2024). Halk Sağlığında Yapay Zekâ (YZ) Kullanımı ve Geleceği. *TOGÜ Erbaa Sağlık ve Yönetim Dergisi*, 1(1), 1-16.
- GÖKCE**, İ. (2018). The Norms of Sign Language Interpreting in Turkey: The Interpreters' Self-Perceptions on their Role . (*Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)*).

- GÖKDAĞ, H.** (2016). Alternatif ve destekleyici iletişimde kullanılan iletişim panolarının zihin engelli çocuklara gereksinimlerini sözel olmayan yöntemle ifade becerisi kazandırmada etkililiğinin incelenmesi . *Master's thesis, Necmettin Erbakan University ((Turkey).*
- GÖKMEN, N.** (2017). Engellilere yönelik kaynaştırma eğitiminin sosyal dışlanma bakımından incelenmesi . *(Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).*
- GÖYMEN, K.** (2000). Tourism and governance in Turkey. *Annals of Tourism Research, 27(4),* 1025-1048.DOİ:[https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(99\)00127-9](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(99)00127-9).
- GRADY, J., & Ohlin, J. B.** (2009). Equal access to hospitality services for guests with mobility impairments under the Americans with Disabilities Act: Implications for the hospitality industry. *International Journal of Hospitality Management, 28(1),* 161-171.DOİ:<https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2008.06.013>.
- GRUE, J.** (2016). The social meaning of disability: A reflection on categorisation, stigma and identity. *Sociology of health & illness, 38(6),* 957-964.DOİ:<https://doi.org/10.1111/1467-9566.12417>.
- GUBA, E. G., & Lincoln, Y. S.** (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research, 2(163-194),* 105.
- GUEST, G., Bunce, A., & Johnson, L.** (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods, 18(1),* 59–82.
- GÜL, İ. I.** (2015). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi. *Engellilik ve Ayrımcılık: Eğitimciler için Temel Metinler ve Örnek Dersler, 3,* 32-44.
- GÜLOĞLU, F. K.** (2019). Uluslararası çalışmaların gündeminde engelli kadın ayrımcılığının ifadesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(1),* 260-285.DOİ:<https://doi.org/10.33417/tsh.516850>.

GÜLOĞLU, F. K. (2022). Engellilik hakkında kavramsal karmaşanın nedenleri ve Türkiye'deki durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291-315. DOI: <https://doi.org/10.33417/tsh.989123>.

GÜLOĞLU, F. K. (2022). Engellilik hakkında kavramsal karmaşanın nedenleri ve Türkiye'deki durum. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 291-315. Doi: <https://doi.org/10.33417/tsh.989123>.

GÜMÜŞ, N. (2025). İnanç Turizmi: Kavramsal Bir Bakış. *Multidisipliner Bir Yaklaşımla Özel İlgi Turizmi*, 97. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub769.c3172>.

GÜNDÜZ, C., Rezaei, M., & Quaglia, R. & (2024). Culinary tourism: exploring cultural diplomacy through gastronomy festivals in Turkey and Italy. *British Food Journal*, 126(7), 2621-2645. DOI: <https://doi.org/10.1108/BFJ-11-2023-0965>.

GÜRLER, Y. (2020). Engelli çalışanların kariyer engelleri . *Master's thesis, Ufuk Üniversitesi*.

HAİLE, L. M., Kamenov, K., Briant, P. S., Orji, A. U., & Steinmetz, J. D. (2021). Hearing loss prevalence and years lived with disability, 1990–2019: findings from the Global Burden of Disease Study 2019. *The Lancet*, 397, 10278. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)00516-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)00516-X).

HAİRUDİN, M. S., Simon, D. V., & Anak, J. J. (2025). Special People Travel App (Special P'S App). *Innovations in Muslim-Friendly Tourism: Emerging Solutions and Best Practices*, 11.

HALİCİ, N. (2024). *Sufi Cuisine*. London: Saqi Books.

HALPERN, N., Garrod, B., Rickly, J., & Hansen, M. (2024). *Tourism Promotional Materials: Examining the Intersections of Accessibility and Inclusion*. Pillmayer, M., Karl, M. y Hansen, M. *Tourism Destination Development: A*

Geographic Perspective on Destination Management and Tourist Demand.
Berlin: Boston: De Gruyter.DOI:<https://doi.org/10.1515/9783110794090-015>.

HAMMEL, J., Magasi, S., Heinemann, A., Whiteneck, G., Bogner, J., & Rodriguez, E. (2008). What does participation mean? An insider perspective from people with disabilities. *Disability and rehabilitation*, **30(19)**, 1445-1460.DOI:<https://doi.org/10.1080/09638280701625534>.

HAMMERSLEY, M. (2012). *What is qualitative research? (p. 144).* **Bloomsbury Academic.**

HAO, Y., & Li, P. (2020). Çin'de engelli kişiler için istihdam yasal çerçevesi: Etkinlik ve nedenler. *Uluslararası Çevre Araştırmaları ve Halk Sağlığı Dergisi* , **17 (14)**, 4976.

HAYWARD, L., Fragala-Pinkham, M., Schneider, J., Coe, M., Vargas, C., Wassenar, A. ..., & Torres, D. (2021). Examination of the short-term impact of a disability awareness training on attitudes toward people with disabilities: A community-based participatory evaluation approach. *Physiotherapy theory and practice*, **37(2)**, 257-270.DOI:<https://doi.org/10.1080/09593985.2019.1630879>.

HEFFERNAN, E., & Withanachchi, C. M. (2022). ‘The worse my hearing got, the less sociable I got’: a qualitative study of patient and professional views of the management of social isolation and hearing loss. *Age and Ageing*, **51(2)**, afac019.DOI:<https://doi.org/10.1093/ageing/afac019>.

HEO, J., & Nam, S. (2025). Accessibility as the Core of Inclusive Tourism: Introducing the Circulative Accessibility Framework. *Tourism Planning & Development*, 1-21. Doi:<https://doi.org/10.1080/21568316.2025.2553815>.

HEPGÜLER, H. (2023). Erken Modern Dönemde Mahalle Yaşantısına Bir Örnek: Konya Şükran Mahallesi. *Master thesis.*

- HO**, C. H., & Peng, H. H. (2017). Travel motivation for Taiwanese hearing-impaired backpackers. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, *22(4)*, 449-464. DOI: <https://doi.org/10.1080/10941665.2016.1276464>.
- HOLLIDAY**, A. (2016). *Doing & writing qualitative research (3rd ed.)*. Sage.
- HOYTEMA VAN KONIJNENBURG**, E. M., Wortmann, S. B., Koelewijn, M. J., Tseng, L. A., R., H., Stöckler-Ipsiroglu, S., & ... & van Karnebeek, C. D. (2021). Treatable inherited metabolic disorders causing intellectual disability: 2021 review and digital app. *Orphanet journal of rare diseases*, *16*, DOI: <https://doi.org/10.1186/s13023-021-01727-2>.
- HUI**, R. T., Tsui, B., & Tavitiyaman, P. (2021). Disability employment in the hotel industry: Evidence from the employees' perspective. *Journal of human resources in hospitality & tourism*, *20(1)*, 127-145. DOI: <https://doi.org/10.1080/15332845.2020.1763757>.
- IBITOYE**, H. O. (2021). Environmental And Psychological Factors As Determinants Of Hearing-Related Quality Of Life among Secondary School Adolescents With Hearing Impairment In Oyo State, Nigeria . (*Doctoral dissertation*).
- İBRAHİM**, N. A. (2021). A Statistical Analysis Of The Disability Problem And Its Social Impacts. *International Journal of Entrepreneurship*, *25*, 1-14.
- İDEM**, C. (2021). Doğu Anadolu Karasu Havzası'nda Türk hakimiyetinin siyasal, iktisadi ve coğrafi bileşenleri (x1.-x1v. Yüzyıllar) . (*Master's thesis, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- İLBAŒ**, M. O. (2007). Destinasyon pazarlamasında marka imajı ve seyahat acentalarında bir araştırma. *Doctoral Thesis*.
- IODİCE**, G., & Bifulco, F. (2024). Engelli Müze Ziyaretçilerinin Yolculuğunu Yönetmek: Sınıfının En İyisi Bazı Yaklaşımlar. *Kapsayıcı Müzenin Uluslararası Dergisi* , *17 (2)*, 131.

- İPEK**, M. (2023). COVID-19 salgını ile sosyal devleti yeniden değerlendirmek. (*Master's thesis, Bursa Uludag University (Turkey)*).
- İSBİR**, E. G. (2018). Engellilerin Anayasal Haklarını Kullanmalarını Zorlaştıran Sebepler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *4(1)*, 1-30.
- IVANOVA**, D., & Middlemiss, L. (2021). Characterizing the energy use of disabled people in the European Union towards inclusion in the energy transition. *Nature Energy*, *6(12)*, 1188-1197. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41560-021-00932-4>.
- IZQUIERDO**, M., Merchant, R. A., Morley, J. E., Anker, S. D., Aprahamian, I., Arai, H., & ... & Singh, M. F. (2021). International exercise recommendations in older adults (ICFSR): expert consensus guidelines. *The journal of nutrition, health & aging*, *25(7)*, 824-853. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12603-021-1665-8>.
- JAHANGİR**, S., Bailey, A., Hasan, M. M., & Hossain, S. (2024). Inequalities in accessing public transportation and social exclusion among older adults and people with disabilities in Bangladesh: A scoping review. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, *26*, 101138. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.trip.2024.101138>.
- JAMİN**, A., Gbadamosi, G., & Stoyanova-Bozhkova, S. (2024). The ecosystem of disability inclusion in hospitality and tourism organisations: an integrative review and research agenda. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, *36(13)*, 38-56.
- JANİS**, I. (2022). Strategies for establishing dependability between two qualitative intrinsic case studies: A reflexive thematic analysis. *Field Methods*, *34(3)*, 240-255.

- JANSEN, S., Vissers, L. E., & de Vries, B. B. (2023). The genetics of intellectual disability. *Brain Sciences*, *13*(2), 231. DOI: <https://doi.org/10.3390/brainsci13020231>.
- JOCHMARİNG, J., & York, J. (2023). Inclusion opportunities of work 4.0? Employment realities of people with disabilities in Germany. *Scandinavian journal of disability research*, *25*(1), DOI: <https://doi.org/10.16993/sjdr.896>.
- KAHVECİ, A. (2016). Sürdürülebilir turizm çerçevesinde engelsiz turizm potansiyelinin incelenmesi: Taraklı örneği. (*Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü*), DOI: <https://doi.org/10.26450/jshsr.2754>.
- KAHYAOĞLU, Z. T. (2021). Kent markalaşmasında yerel yönetimlerin rolü: izmit belediyesi örneği. (*Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- KALAYCI, S., & Çetin, D. (2021). Türkiye’De Ruhsal Engelli İstihdamına Bir Bakış. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, *8*(75), 2478-2488.
- KALDIK, B. (2024). Engelli Bireylerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma. *Journal of Society & Social Work*, *35*(3), Doi: [10.33417/tsh.1366165](https://doi.org/10.33417/tsh.1366165).
- KALEVA, A. I., Smith, M. E., & Engamba, S. A. (2024). Hearing loss and its management in the community. *InnovAiT*, *17*557380241305312. DOI: <https://doi.org/10.1177/17557380241305312>.
- KALKAN, F. (2022). Kültür Turizmine Katılan Turistlerin Seyahat Motivasyonlarının Tekrar Ziyaret Etme Niyetine Etkisi: ŞEb-i Arûs Örneği . (*Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)*).

- KAMARUDİN, H.** (2021). Physical access for disabled people's inclusion in the city centre: The case of Kuala Lumpur . *Doctoral dissertation, University of Birmingham.*
- KAMYABI, M., & Alipour, H.** (2022). An investigation of the challenges faced by the disabled population and the implications for accessible tourism: Evidence from a mediterranean destination. *Sustainability, 14(8)*, DOI:<https://doi.org/10.3390/su14084702>.
- KANAY, D.** (2022). Deneyim, anlatı ve kendilik açısından seyahatin felsefesi. *(Doctoral dissertation, Maltepe University (Turkey)).*
- KAPAR, M. A., & Koçak, F.** (2019). Anadolu'da bir istiklal ateşi: Karamanoğulları Beyliği-Moğol mücadeleleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, (65)*, 245-264. DOI:<https://doi.org/10.14222/Turkiyat4107>.
- KAPLAN, H. B.** (2024). Friglerde Ölü Gömme Geleneklerinin Zaman İçindeki Değişimi ve Dini İnanışları Arasındaki İlişki. *Dinler Tarihi, 1(2)*, 365-384.
- KAPSALIS, E., Jaeger, N., & Hale, J.** (2024). Disabled-by-design: effects of inaccessible urban public spaces on users of mobility assistive devices—a systematic review. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology, 19(3)*, 604-622. DOI:<https://doi.org/10.1080/17483107.2022.2111723>.
- KARABULUT, T., & Kaynak, İ. H.** (2016). İnanç Turizmi Bağlamında Kentsel Turizm Ve Kültürel Turizm: Konya Örneği. *Selçuk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi, (35)*, 185-191.
- KARACA, K. Ç.** (2024). Simülasyon teorisi kapsamında etnik restoranlarda algı yönetiminin müşteri deneyimi üzerindeki etkisi . *(Doctoral dissertation, Balıkesir University (Turkey)).*
- KARAKAŞ, Ü.** (2021). Çift Taraflı Sensörinöral Tipte Hafif Dereceli İşitme Kayıplı Ve Tek Taraflı İşitme Kayıplı Yetişkinlerde Sosyal Yaşam Kalitesinin

İncelenmesi . *(Master's thesis, Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü).*

KARAKEDİ BEYDOĞAN, G. (2024). Vulnerabilities And Strength Of People With Pre-Existing (Visual And Physical) Disabilities In The Face Of Crises/Disasters . *(Master's thesis, Middle East Technical University).*

KARAMAN, A., Yaman, Z., & Şalvarcı, S. (2021). Gastronomi, Doğal ve Kültürel Açından Çekiciliklerin Destinasyon Markalaşması Lapsamında İncelenmesi: Beyşehir Örneği. *Kapak Düzeni, 421.*

KARAVELİOĞLU, B. (2024). Dünya'da ve Türkiye'de Sportif Rekreasyona Bakış Açısı: Bir Derleme Çalışması. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi, 5(2), 164-191.*

KARTEPE, T. (2021). Osmanlı Şehirleşmesinde Mimari Düzenler ve Bursa Örneği. *(Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).*

KASNI, N. W., & Budiarta, I. W. (2021). The multimodal forms of tourism promotional discourse in the age COVID-19. *International journal of linguistics, literature and culture, 7(6), 422-440.* DOI: <https://doi.org/10.21744/ijllc.v7n6.1945>.

KASTENHOLZ, E., Eusébio, C., & Figueiredo, E. (2015). Contributions of tourism to social inclusion of persons with disability. *Disability & Society, 30(8), 1259-1281.* DOI: <https://doi.org/10.1080/09687599.2015.1075868>.

KAYA, A. G., & Parlak, S. E. (2024). Özel Bakım Kuruluşlarında Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Sosyal Hizmet Uzmanının Uygulama Kılavuzu: Bütüncül Bir Rehber, 203.*

KEMEN, J., Schäffer-Gemein, S., & Grünewald, J. &. (2021). Heat perception and coping strategies: a structured interview-based study of elderly people in

Cologne, Germany. *International journal of environmental research and public health*, **18(14)**, 7495. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph18147495>.

KERVANKIRAN, İ., & Eryılmaz, A. G. (2017). İnanç Turizmine Yönelik Ziyaretçi Algılarının Demografik Farklılıklar Açısından İncelenmesi: Konya Mevlana Müzesi Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (59), 276-296.

KESİM, M. M., & Yılmaz, İ. (2024). Engelli bireylerin turizmde yaşadıkları sorunlar: Çevrimiçi platformlardaki şikâyetler üzerinden bir değerlendirme. (Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi), DOI: <https://doi.org/10.51525/johti.1563322>.

KESKİN, M. (2013). Yerel yönetimlerin engellilerin yaşadığı fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldırmaya yönelik sosyal politika uygulamaları: İ. BB örneği . (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

KHAN, S., Nazir, S., & Khan, H. (2021). Görme engelli ve görme engelli kişiler için navigasyon yardımcılarının analizi: Sistematik bir inceleme. *IEEE erişimi*, **9**, 26712-26734.

KİBRİA, S., Quraishi, A. H., & Chowdhury, N. A. (2024). Digital Technology Trends in the Hospitality Industry: Application on Bangladesh Perspective. *International Journal Of Engineering Research And Development*, 1-8.

KILIÇ, M. (2020). İşitme kayıplı çocukların dil gelişimlerinin desteklenmesine yönelik aile gereksinimlerinin belirlenmesi. (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).

KILIÇ, S. N. (2024). Türkiye’de Üçüncü Yaş Turizmine Yönelik Girişimcilik Fırsatları Ve Zorluklar. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (42), 155-172.

KILIÇOĞLU, H., Akçadağ, V., & Güçlü, S. &. (2024). Orta ve ağır düzeyde zihinsel engelli bireylerin eğitim ve istihdam durumlarına ilişkin yapılan çalışmaların incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi, 4(2)*, 522-533.

KİM, S., & Adu-Ampong, E. A. (2025). Disabilities, functionings and capabilities: the capability approach in accessible tourism. *Current Issues in Tourism, 28(2)*, 272-286.

KİNG, N., & Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research.* Sage.

KOLCU, B., & Öztürk, S. (2023). Türkiye'de eko turizm uygulamaları ve ekonomiye katkıları. (*Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*).

KONYANIN SESİ. (2025, 02 25). Konyanın Sesi: <https://www.konyaninsesi.com.tr/yerel/konyadaki-muzeleri-oyle-bir-gezdireyor-ki-onun-gibi-yapan-baskasi-yok-72623.html> adresinden alındı

KOPTU, S. (2019). An assessment of boundary and category changes in Turkish National Parks . (*Master's thesis, Middle East Technical University*).

KOUREMENOS, D., Ntalianis, K., & Mastorakis, N. E. (2025). Bridging Accessibility, Innovation, and Multimodal AI for Inclusive Tourism Education. *WSEAS Transactions on Advances in Engineering Education, 22*, 33-40. DOI: <https://doi.org/10.37394/232010.2025.22.4>.

KUCKARTZ, U., & Rädiker, S. (2019). *Introduction: analyzing qualitative data with software. In Analyzing qualitative data with MAXQDA: Text, audio, and video (pp. 1-11).* Cham: Springer International Publishing.

KULSOOM, B., & Karim, N. (2022). Sound: Production, perception, hearing loss and treatment options. *The Journal of the Pakistan Medical Association, 72(4)*, 725-732.

KÜÇÜKDAĞ, Y., Arabacı, C., & Yenice, M. S. (2020). Tarihî Süreç İçinde Konya Şehrinin Fiziki Gelişimi. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, (5)*, 1-38.

- KVALE, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage.
- KYRIAKAKI, A., & Kleinaki, M. (2022). Planning A Sustainable Tourism Destination Focusing On Tourists'Expectations, Perceptions And Experiences. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, *40(1)*, 225-231. Doi:<https://doi.org/10.30892/gtg.40127-823>.
- LAİLİYAH, N., Sanjaya, A., & Wulansari, W. (2024). Communication Without Borders: Integrating Sign Language in Restaurants for Maximum Inclusivity. *ASA Jurnal Penelitian Pendidikan dan Pembelajaran*, *1(1)*, 71-80.
- LAM, K. L., Chan, C. S., & Peters, M. (2020). Understanding technological contributions to accessible tourism from the perspective of destination design for visually impaired visitors in Hong Kong. *Journal of Destination Marketing & Management*, *17*, 100434.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100434>.
- LANDER, D. M., & Roup, C. M. (2024). The role of hearing difficulty: Cognitive-communication and speech-in-noise deficits in adults following mild traumatic brain injury. *Perspectives of the ASHA Special Interest Groups*, *9(6)*, 1646-1658.DOI:https://doi.org/10.1044/2024_PERSP-24-00068.
- LAY, K., Crocker, M., Engel, L., Ratcliffe, J., & Milte, R. &. (2024). Exploring older people's understanding of the QOL-ACC, a new preference-based quality-of-life measure, for quality assessment and economic evaluation in aged care: the impact of cognitive impairment and dementia. *Health and Quality of Life Outcomes*, *22(1)*, 4.DOI:<https://doi.org/10.1186/s12955-023-02222-x>.
- LEE, J. H., Kim, Y. M., Rhiu, I., & Yun, M. H. (2021). A persona-based approach for identifying accessibility issues in elderly and disabled users' interaction with home appliances. *Applied Sciences*, *11(1)*, 368.DOI:<https://doi.org/10.3390/app11010368>.

- LEE, P., Hunter, W. C., & Chung, N. (2020). Smart tourism city: Developments and transformations. *Sustainability*, *12(10)*, 3958. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12103958>.
- LEE, S., & Reddie, M. &. (2021). Designing for independence for people with visual impairments. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, *5(CSCWI)*, 1-19. DOI: <https://doi.org/10.1145/3449223>.
- LEINO-ARJAS, P., Seitsamo, J., & Nygård, C. H. (2021). Process of work disability: from determinants of sickness absence trajectories to disability retirement in a long-term follow-up of municipal employees. *International journal of environmental research and public health*, *18(5)*, 2614. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph18052614>.
- LEIRAS, A., & Caamaño-Franco, I. (2024). Search strategies in accessible tourism, barrier-free tourism, disabled tourism and easy access tourism literature. *Tourism Review*, *79(4)*, 981-999. Doi: <https://doi.org/10.1108/TR-04-2023-0241>.
- LEIRAS, A., Magano, J., & Caamaño-Franco, I. (2025). Redefining Accessible Tourism: A Novel Stakeholder-Based Approach. *El Periplo Sustentable*, *(48)*, 28-55. DOI: <https://doi.org/10.36677/elperiplo.v0i48.24615>.
- LEKIĆ, S. (2024). The Impact Of Digital Technologies On The Cultural Rights Of D/Deaf And Hard-Of-Hearing People. *Eudaimonia-Journal for Legal, Political and Social Theory and Philosophy*, *8(1)*, 55-83.
- LÍ, J., Guo, K., Qiu, J., Xue, S., & Pi, L. L. (2025). Epidemiological status, development trends, and risk factors of disability-adjusted life years due to diabetic kidney disease: A systematic analysis of Global Burden of Disease Study 2021. *Chinese Medical Journal*, *10*, 1097. DOI: <https://doi.org/10.1097/CM9.00000000000003428>.

- LİMANLI, E. (2023). Marka deneyimi yaratma sürecinde hikâye anlatıcılığının rolü. *(Master's thesis, Izmir Katip Celebi University (Turkey))*.
- LİN, J., Xu, X., Li, C., & Kendrick, T. &. (2024). Multiple developmental disabilities among American children: prevalence and secular trends 2016–2022. *Public Health*, *237*, 22-29. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2024.08.027>.
- MACKELPRANG, R. W., Salsgiver, R. O., & Parrey, R. C. (2021). *Disability: A diversity model approach in human service practice*. **United states of america: Oxford University Press**.
- MAHMOUD, A. B., Fuxman, L., Asaad, Y., & Solakis, K. (2024). Exploring new realms or losing touch? Assessing public beliefs about tourism in the metaverse—a big-data approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, DOI: <https://doi.org/10.1108/IJCHM-09-2023-1515>.
- MAISEL, J. L., Smith, E., & Steinfeld, E. (2008). Increasing home access: **Designing for visitability**. *AARP Public Policy Institute*, *14*, 1-34.
- MAISON, D., Jaworska, D., & Adamczyk, D. &. (2021). The challenges arising from the COVID-19 pandemic and the way people deal with them. A qualitative longitudinal study. *PloS one*, *16(10)*, e0258133. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258133>.
- MALTERUD, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2016). Sample size in qualitative interview studies: guided by information power. *Qualitative health research*, *26(13)*, 1753-1760.
- MARSHALL, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. **Sage publications**.
- MAXWELL, J. A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach (3rd ed.)*. **Sage**.

- MAYRING, P.** (2014). *Qualitative content analysis: Theoretical foundation, basic procedures and software solutions.* **Klagenfurt.**
- MBUDE-SHALE, B. N.** (2013). Exploring the correlation between language medium and academic achievement: A comparative study of the language of learning and teaching (LoLT) and mathematics results in the 2010 grade 12 National Senior Certificate Examinations in the Eastern Cape. *Doctoral dissertation, Rhodes University.*
- MCKERCHER, B., & Darcy, S.** (2018). Re-conceptualizing barriers to travel by people with disabilities. *Tourism management perspectives, 26,* 59-66. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2018.01.003>.
- MEFFUL, J. E.** (2024). Disability And Theatrical Non-Inclusivity: An Exploratory Study Of Cape Coast School For The Deaf And Blind. *(Doctoral dissertation, University of Cape Coast).*
- MENGI, A.** (2024). Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Engellilerin Seçimlere Bağımsız Katılımını Engelleyen Yasal Ayrımcılığın İncelenmesi. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, 7(12),* 67-91. DOI: <https://doi.org/10.59162/tihek.1389444>.
- MERMER, Ü. A.** (2020). Devlet hastaneleri poliklinikleri ve yakın çevrelerinin görme engelli bireyler için erişilebilirlik, ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik kapsamında incelenmesi (Gaziantep örneği) . *(Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).*
- MESHUR, H. F.** (2013). Accessibility for people with disabilities in urban spaces: a case study of Ankara. *ArchNet-IJAR: International Journal of Architectural Research, 7(2),* 43.
- MEŞHUR, H. F.** (2011). Ortopedik Engellilerin İstihdamında Tele Çalışmaya İlişkin Tutumlar Açısından Bir Uygulama. *Akdeniz İİBF Dergisi, 11(22),* 72-118.

- MİCHOPOULOU**, E., Darcy, S., Ambrose, I., & Buhalis, D. (2015). Accessible tourism futures: the world we dream to live in and the opportunities we hope to have. *Journal of Tourism Futures*, *1(3)*, 179-188. DOI: <https://doi.org/10.1108/JTF-08-2015-0043>.
- MİJAILOVIĆ**, R. M., Pešić, D., & Petrović, Đ. (2024). Exploring transportation equity issues for persons with disabilities: The impact of gender on mobility and accessibility indicators. *Journal of Transport & Health*, *36*, 101801. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jth.2024.101801>.
- MİL**, Z. (2014). Konaklama işletmelerinde teknoloji kullanımının müşteri tatminine etkileri . (*Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- MİLES**, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook*. Sage.
- MİLLETLER**, B. (2009). Engelli Hakları Sözleşmesi. *Engelli Hakları Sözleşmesi*.
- MİTHEN**, J., Aitken, Z., Ziersch, A., & Kavanagh, A. M. (2015). Inequalities in social capital and health between people with and without disabilities. *Social Science & Medicine*, *126*, 26-35. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.12.009>.
- MİTRA**, M., Long-Bellil, L., Moura, I., & Miles, A. &. (2022). Advancing Health Equity And Reducing Health Disparities For People With Disabilities In The United States: Study examines health equity and health disparities for people with disabilities in the United States. *Health Affairs*, *41(10)*, 1379-1386. DOI: <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2022.00499>.
- MŁODYSTACH**, Ł., Orczyk, M., & Tomaszewski, F. (2023). Evaluation of public transport in Poland from the perspective of the deaf and hard of hearing people towards the improvement of mobility. *Archives of transport*, *66(2)*, 61-76.

- MOHAMMED, S. S.** (2025). How do visually impaired tourists travel? Exploring challenges and difficulties that visually disabled people face during traveling using qualitative method. *Journal of Global Tourism Research*, *10(1)*, 69-80. DOI: https://doi.org/10.37020/jgtr.10.1_69.
- MOHAPATRA, S.,** Maiya, G. A., Nayak, U. U., Benny, L., Watson, J., Kinjawadekar, A., & Nandineni, R. D. (2024). Centering social justice and equity in research on accessibility to public buildings for individuals with mobility disabilities: A scoping review. *F1000Research*, *13*, 930. DOI: <https://doi.org/10.12688/f1000research.153797.2>.
- MORİS, M.,** Alakhras, H., Eid, N., & Higazy, M. (2021). The models of disability impact on attitudes towards accessible tourism. *Journal of the Faculty of Tourism and Hotels-University of Sadat City*, *5(1/2)*, 59-75.
- MORWANE, R. E., & Dada, S. &** (2021). Barriers to and facilitators of employment of persons with disabilities in low-and middle-income countries: A scoping review. *African Journal of Disability*, *10*, 833. DOI: <https://doi.org/10.4102/ajod.v10i0.833>.
- MUBARAK, F., & Suomi, R.** (2022). Elderly forgotten? Digital exclusion in the information age and the rising grey digital divide. *Inquiry: The Journal Of Health Care Organization, Provision, And Financing*, *59*, 00469580221096272. DOI: <https://doi.org/10.1177/00469580221096272>.
- MUSTAFA, Ş. E.** (2023). 8. Bölüm Engellilik Ve Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Engellilere Yönelik Sosyal Yardımlar. *Türkiye’de Engelliler ve Sosyal Politikalar*, 219.
- MÜLLER, K.,** Engel, C., Loitsch, C., Stiefelhagen, R., & Weber, G. (2022). Traveling more independently: a study on the diverse needs and challenges of people with visual or mobility impairments in unfamiliar indoor environments. *ACM Transactions on Accessible Computing (TACCESS)*, *15(2)*, DOI: <https://doi.org/10.1145/3514255>.

- NANJAN CHANDRAN, S., Tiwari, A., Lustosa, A., Demir, B., Bowers, B., & Albuquerque, R. .. (2021). Revised estimates of leprosy disability weights for assessing the global burden of disease: A systematic review and individual patient data meta-analysis. *PLoS neglected tropical diseases*, *15*(3), e0009209.DOI:<https://doi.org/10.1371/journal.pntd.0009209>.
- NASABEH, S. S., & Meliá, S. (2024). Enhancing quality of life for the hearing-impaired: a holistic approach through the MoSIoT framework. *Universal Access in the Information Society*, 1-23.DOI:<https://doi.org/10.1007/s10209-024-01142-x>.
- NATHAN, M. (2024). Estimated Prevalence of Deafness or Serious Hearing Difficulties Self-Reported by Arizona Residents Aged 65 Years and Older in 2021 . (*Doctoral dissertation, The University of Arizona*).
- NEVEN, A., & Ectors, W. (2023). “I am dependent on others to get there”: Mobility barriers and solutions for societal participation by persons with disabilities. *Travel behaviour and society*, *30*, 302-311.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.tbs.2022.10.009>.
- NGUYEN, A. (2022). *Digital inclusion: Social inclusion in the digital age. In Handbook of Social Inclusion: Research and Practices in Health and Social Sciences.* Springer International Publishing.DOI:https://doi.org/10.1007/978-3-030-89594-5_14.
- NICOLINI, E., Mami, A., Giampino, A., & Amato, V. &. (2025). Adaptive Incremental Approaches to Enhance Tourism Services in Minor Centers: A Case Study on Naro, Italy. *Sustainability*, *17*(1), 338.DOI:<https://doi.org/10.3390/su17010338>.
- NIGG, J. J. (2019). Stakeholder collaboration: The case of accessible tourism. (*Doctoral dissertation, The University of Innsbruck*).

- NİGG**, J. J., Plaikner, A., Peters, M., & Haid, M. (2024). Leisure constraints towards accessible tourism: self-characteristics of people with disability along tourism value chains. *Current Issues in Tourism*, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.1080/13683500.2024.2394965>.
- NOBLE**, H., & Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, *18*(2), 34–35.
- NOWELL**, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International journal of qualitative methods*, *16*(1), 1609406917733847.
- NTOA**, S., Margetis, G., Adami, I., Balafa, K., Antona, M., & Stephanidis, C. (2024). *Digital accessibility for users with disabilities. In Designing for Usability, Inclusion and Sustainability in Human-Computer Interaction. Boca Raton: CRC Press.* DOI: <https://doi.org/10.1201/9781003495147-13>.
- O'CONNOR**, C., & Joffe, H. (2020). Intercoder reliability in qualitative research: Debates and practical guidelines. *International journal of qualitative methods*, *19*, 1609406919899220.
- OBEAGU**, E. I., & OguRIO, N. A. (2024). Psychosocial Impact of Aplastic Anemia Diagnosis in HIV Patients: A Narrative Review. *Elite Journal of Public Health*, *2*(7), 35-46.
- OLCAY**, A., Giritlioğlu, İ., & Parlak, Ö. (2014). ENAT European Network for Accessible Tourism-Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı İle Türkiye’Nin Erişilebilir Turizme Yönelik Otel İşletmelerini Kapsayan Düzenlemeleri Ve Bu Düzenlemelerin Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 127-144.
- OLTULULAR**, F. İ. (2018). Medikal turizm girişimciliğinde mevcut durum ve sorunların tespitine yönelik bir araştırma: İzmir örneği . (*Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*).

- ORTÍZ, O., Rusu, C., Rusu, V., Matus, N., & Ito, A. (2024).** Tourist experience considering cultural factors: a systematic literature review. *Sustainability, 16(22)*, 10042. Doi:<https://doi.org/10.3390/su162210042>.
- OTHMAN, A., Al Mutawaa, A., Al Tamimi, A., & Al Mansouri, M. (2023).** Assessing the readiness of government and semi-government institutions in Qatar for inclusive and sustainable ICT accessibility: Introducing the MARSAD tool. *Sustainability, 15(4)*, 3853. DOI:<https://doi.org/10.3390/su15043853>.
- OZDEMİR, M. E. (2023).** Turist Rehberleri Açısından Sessiz Turizmde Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 6(2)*, 242-261.
- ÖKSÜZOĞLU, O. (2024).** Music in Mevlevi Rituals in the Mevlevi Tekke (Lodge) in Nuremberg/Germany. *Musicologist, 8(1)*, 55-74.
- ÖLMEZ, E. (2023).** Türkiye'ye Gelen Sağlık Turistlerinin Kalite Beklentisi: Kuşadası Örneği . (Master's thesis, *Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü*).
- ÖNAL, M. (2020).** Sürdürülebilir Kalkınmada Yenilenebilir Enerjinin Önemi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Business Journal, 1(1)*, 78-97.
- ÖNAL, Ö., Güblü, M., Akyol, M., & Kışioğlu, A. &. (2024).** Algılanan sosyal destek ve sosyal dışlanmanın engelli bireylerin yaşam kalitesine etkisi: Bir moderasyon analizi. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Psikolojisi Araştırmaları , 5 (1)*, 1-11.
- ÖNDÜL, G. (2015).** Engelli bireylerin konaklama işletmesi odaklı turizm algıları ve engelli turizmi pazarına ilişkin öneriler: Antalya ili örneği . (Master's thesis, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- ÖNER, G. (2022).** Kapsayıcı Eğitim Yaklaşımıyla Sosyal Bilgiler Öğretimi: Bir Eylem Araştırması . (Doctoral dissertation, *Anadolu University (Turkey)*).

- ÖZCAN, E., Güçhan Topcu, Z., & Arasli, H. (2021). Determinants of travel participation and experiences of wheelchair users traveling to the bodrum region: A qualitative study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18(5)*, 2218.
- ÖZCEYLAN, E., Erbaş, M., & Çetinkaya, C. &. (2021). Analysis of potential high-speed rail routes: A case of GIS-based multicriteria evaluation in Turkey. *Journal of Urban Planning and Development*, *147(2)*, 04021012.DOİ:[https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)UP.1943-5444.0000674](https://doi.org/10.1061/(ASCE)UP.1943-5444.0000674).
- ÖZÇATAL, E. Ö., & Aşkın, U. (2022). Görme Engelli İşgücü Açısından Çalışmanın Anlamı Ve İşlevleri: Nitel Bir Araştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *12(3)*, 75-105.DOİ:<https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1143275>.
- ÖZÇOBAN, E. (2018). Kültür Turizmi Kapsamında Yabancı Ziyaretçilerin İslam Algısı: Şeb-İ Arus Örneği. *Toplum Bilimleri Dergisi*.
- ÖZEREN, M. (2019). Turizm paydaşlarının bakış açılarıyla engelli turizmi: Konya örneği . (Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 19-20.
- ÖZGÜR, E. M., & Kılınç, N. (2022). Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklara İlişkin Kuramsal Çerçevelerin Gözden Geçirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, *20(1)*, 310-337.DOİ:<https://doi.org/10.33688/aucbd.1078870>.
- ÖZMEN, S. S., & Özmen, S. (2024). İstanbul'Un Fethinde Kullanılan Osmanlı/Türk Savaş Toplarının Önemi Ve Etkileri. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, (Prof. Dr. Eşref Buharali Özel Sayısı)*, 219-242.DOİ:<https://doi.org/10.53718/gttad.1553676>.
- ÖZMEN, Y. (2024). Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin'in hayatı ve eserleri (1930-1986) . (Master's thesis, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- ÖZTÜRK, A., & Horasan, B. Y.** (2020). Dünyada Karstik Jeopark Turizmi Ve Jeopark Öneri Alanı: Karapınar (Konya-Türkiye). *Konya Journal of Engineering Sciences, 8(4)*, 876-888.DOI:<https://doi.org/10.36306/konjes.580825>.
- ÖZYALÇIN, Y. B.** (2024). Avrupa Erişilebilir Şehir Ödülü Alan Şehirlerin Eylem ve Politikaları Örnekliğinde Kapsamlı ve Erişilebilir Şehir Modelleri: Kocaeli İçin Öneriler. *Şura Akademi, (5)*, 99-116.
- ÖZYILMAZ, H.** (2022). Toplu Konut Yerleşimlerinin Engelsiz Tasarım Bağlamında Değerlendirilmesi: Diyarbakır Şilbe Örneği. *Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 11(1)*, 29-68.DOI:<https://doi.org/10.55007/dufed.981547>.
- PAIVA, T., Felgueira, T., Alves, C., & Costa, A.** (2025). Strategies for Building Accessible and Inclusive Rural Tourism Ecosystems in Cross-Border Regions: The Case of Rural and Border Territory. *Tourism and Hospitality, 6(1)*, 23.DOI:<https://doi.org/10.3390/tourhosp6010023>.
- PALINKAS, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N., & Hoagwood, K.** (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and policy in mental health and mental health services research, 42(5)*, 533-544.
- PARASCHÍ, E. P.** (2020). Accessibility, tourism and social welfare: Covid19 and a new quality-of-life tourism model for the Greek islands. *International Journal of Cultural and Digital Tourism, 6(Special Issue)*, 10-21.
- PASQUINELLÌ, C., & Trunfio, M.** (2021). *Sustainability-oriented Innovation in Smart Tourism. Tourism on the Verge. Springer.*
- PATEL, D. R., Greydanus, D. E., Calles Jr, J. L., & Pratt, H. D.** (2010). Developmental disabilities across the lifespan. *Disease-a-month, 56(6)*, 305-397.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.disamonth.2010.02.001>.

- PATTON, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publisher.
- PAUL, S., Nahar, A., & Bhagawati, M. &. (2022). A review on recent advances of cerebral palsy. *Oxidative medicine and cellular longevity*, 2022(1), 2622310.DOI:<https://doi.org/10.1155/2022/2622310>.
- PEHLIVANOĞLU, B. (2019). Pehlivanoğlu, B. (2019). Hotel Adaptation for Travelers with Disabilities (TWD): A Design Oriented Analysis. *Online Journal of Art and Design*, 7(5), 130-43.
- PERANGİN-ANGİN, R., Tavakoli, R., & Kusumo, C. (2024). *Inclusive tourism: the experiences and expectations of Indonesian wheelchair tourists in nature tourism. In Critical Inclusive Tourism. London: Routledge*.DOI:<https://doi.org/10.4324/9781003474029>.
- PERSSON, H., Åhman, H., Yngling, A. A., & Gulliksen, J. (2015). Universal design, inclusive design, accessible design, design for all: different concepts— one goal? On the concept of accessibility—historical, methodological and philosophical aspects. *Universal access in the information society*, 14, 505-526.DOI:<https://doi.org/10.1007/s10209-014-0358-z>.
- PINALS, D. A., Hovermale, L., & Mauch, D. &. (2022). Persons with intellectual and developmental disabilities in the mental health system: part 1. Clinical considerations. *Psychiatric Services*, 73(3), 313-320.DOI:<https://doi.org/10.1176/appi.ps.201900504>.
- PİRRA, M., Kalakou, S., Carboni, A., Costa, M., Diana, M., & Lynce, A. R. (2021). A preliminary analysis on gender aspects in transport systems and mobility services: Presentation of a survey design. *Sustainability*, 13(5), 2676.DOI:<https://doi.org/10.3390/su13052676>.
- PLACZEK, H., Cruz, S., Chapdelaine, M., Carl, M., Levin, S., & Hsu, C. (2021). Intersecting systemic and personal barriers to accessing social services:

qualitative interviews in northern California. *BMC public health*, *21(1)*, 1933.DOI:<https://doi.org/10.1186/s12889-021-11981-5>.

POLAT, E., & Kılıç, K. (2024). Geç Osmanli Ve Erken Cumhuriyet Dönemi Aksaray İlinin Eğitim Sistemi Ve Eğitim Yapilari (1703-1950). *Culture and Civilization*, *(6)*, 13-20.DOI:<https://doi.org/10.62425/culture.1420940>.

POLKINGHORNE, D. E. (2005). Language and meaning: Data collection in qualitative research. *Journal of counseling psychology*, *52(2)*, 137.

POPOVIĆ, D., Slivar, I., & Gonan Božac, M. (2022). Accessible tourism and formal planning: Current state of Istria County in Croatia. *Administrative sciences*, *12(4)*, 181.DOI:<https://doi.org/10.3390/admsci12040181>.

POSTERARO, N. (2021). Active international healthcare mobility and urban accessibility: the essential role of the Italian cities and urban planning in the development of foreign healthcare tourism. *Federalism. It*, 1-24.

POTCOVARU, C. G., Salmen, T., Bîgu, D., Săndulescu, M. I., Filip, P. V., & Diaconu, L. S. (2024). Assessing the Effectiveness of Rehabilitation Interventions through the World Health Organization Disability Assessment Schedule 2.0 on Disability—A Systematic Review. *Journal of Clinical Medicine*, *13(5)*, 1252.DOI:<https://doi.org/10.3390/jcm13051252>.

POULSEN, N. S., & Kraglund, L. R. (2025). Physical training of wheelchair users with neuromuscular disorders: A systematic review. *Journal of neuromuscular diseases*, 22143602241313114.DOI:<https://doi.org/10.1177/22143602241313114>.

PRIYANTO, R., Hurriyati, R., Gaffar, V., & Furqon, C. (2025). The Role of Psychological Factors in Travel Constraints Effect on Leisure Travel Participation of People with Disabilities. *Journal of Tourism and Services*, *16(30)*, 49-72.DOI:<https://doi.org/10.29036/1xbgfz28>.

- PRÜTZ, F. &** (2022). Health of people with impairments and disabilities in Germany–Selected indicators from GEDA 2014/2015-EHIS. *Journal of Health Monitoring*, *7(1)*, 26.
- QORİB, M.** (2024). Analysis Of Differentiated Instruction As A Learning Solution In Student Diversity In Inclusive And Moderate Education. *International Journal Reglement & Society (IJRS)*, *5(1)*, 43-55.
- RADANLIËV, P., De Roure, D., Novitzky, P., & Sluganovic, I.** (2024). Accessibility and inclusiveness of new information and communication technologies for disabled users and content creators in the Metaverse. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, *19(5)*, 1849-1863. DOI:<https://doi.org/10.1080/17483107.2023.2241882>.
- RADDER, L., & Han, X.** (2015). An examination of the museum experience based on Pine and Gilmore's experience economy realms. *Journal of Applied Business Research*, *31(2)*, 455. DOI:<https://doi.org/10.19030/jabr.v31i2.9129>.
- RAJAGOPAL V, A., Piramanayagam, S., & Patwardhan, V.** (2025). Leisure travel behaviour of people with locomotor disability in a developing country: An Interpretive Phenomenological Analysis (IPA). *Cogent Social Sciences*, *11(1)*, 2559866. Doi:<https://doi.org/10.1080/23311886.2025.2559866>.
- RAO, Y., & Lai, I. K.** (2025). Understanding how tourists with disabilities' perceptions of residents' emotional solidarity influence their behavioural intention: the mediating role of perceived fairness. *Journal of Sustainable Tourism*, *33(3)*, 500-519. DOI:<https://doi.org/10.1080/09669582.2024.2354308>.
- RAPLEY, T.** (2018). *Doing conversation, discourse and document analysis*. Sage.
- RASHEED, A. F.** (2025). Please visit again: investigating the role of awe experiences, leisure satisfaction, and perceived safety in theme park retention strategies. *Leisure/Loisir*, 1-28. Doi:<https://doi.org/10.1080/14927713.2025.2551522>.

- RAUT**, P. M., Raut, M. S., Salunke, K. Y., & Jaiswal, N. &. (2023). Review on Assistive Technology and Mobility Impairment. *Journal of Pharma and Ayurved Research*, *3(1)*.
- REAVIS**, K. M., & DeBacker, J. R. (2024). Infectious Agents and Auditory Dysfunction. In Health and Hearing (pp. 149-197). *In Health and Hearing*, (pp. 149-197).DOI:https://doi.org/10.1142/9789811265006_0004.
- REINDRAWATI**, D. Y., Noviyanti, U. D., & Young, T. (2022). Tourism experiences of people with disabilities: Voices from Indonesia. *Sustainability*, *14(20)*, 13310.DOI:<https://doi.org/10.3390/su142013310>.
- REIS**, T., Lansingh, V., Ramke, J., Silva, J. C., & Resnikoff, S. &. (2021). Cataract as a cause of blindness and vision impairment in Latin America: progress made and challenges beyond 2020. *American Journal of Ophthalmology*, *225*, 1-10.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.ajo.2020.12.022>.
- REYNA**, V. F., & Brainerd, C. J. (2023). Numeracy, gist, literal thinking and the value of nothing in decision making. *Nature Reviews Psychology*, *2(7)*, 421-439.DOI:<https://doi.org/10.1038/s44159-023-00188-7>.
- RIBEIRO**, F. R., Silva, A., Barbosa, F., Silva, A. P., & Metrôlho, J. C. (2018). Mobile applications for accessible tourism: overview, challenges and a proposed platform. *Information Technology & Tourism*, *19*, 29-59.DOI:<https://doi.org/10.1007/s40558-018-0110-2>.
- RICHARDS**, V., Pritchard, A., & Morgan, N. (2010). Envisioning tourism and visual impairment. *Annals of Tourism Research*, *37(4)*, 1097-1116.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.04.011>.
- RICKLY**, J. M., Halpern, N., Hansen, M., & Welsman, J. (2021). Travelling with a guide dog: Experiences of people with vision impairment. *Sustainability*, *13(5)*, 2840.DOI:<https://doi.org/10.3390/su13052840>.

- ROBERTS, R. E.** (2020). Qualitative Interview Questions: Guidance for Novice Researchers. *Qualitative report*, *25(9)*.
- ROULSTON, K.** (2021). *Interviewing: A guide to theory and practice*. Sage Publications.
- ROZANİS, M., & Grosplik, R. &** (2024). Between gaze and taste: Senses, imaginaries, and the sustainability of culinary heritage in Greek tourist-oriented tavernes. *Tourism Management Perspectives*, *53*, 101288.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.tmp.2024.101288>.
- RUBİN, H. J., & Rubin, I. S.** (2011). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Sage.
- SARAÇOĞLU, B.** (2012). Toplu taşıma sistemlerinin entegrasyonunda aktarma merkezleri: İstanbul tarihi kıyı bölgeleri örneği . (*Doctoral dissertation, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*).
- SATO, M., Thorne, S. L., Michel, M., & Alexopoulou, T. &** (2025). Language, people, classrooms, world: Blending disparate theories for united language education practices. *The Modern Language Journal*, *109(S1)*, 15-38.DOI:<https://doi.org/10.1111/modl.12976>.
- SAVİN-BADEN, M., & Major, C. H.** (2023). *Qualitative research: The essential guide to theory and practice*. Routledge.
- SAYGILI, T., Yalçın, S. O., & Özşarı, H.** (2021). Advanced Age and Disabled Health Tourism Concept, Problems and Solution Suggestions. *International Journal of Health Management and Tourism*, *6(2)*, 492-514.DOI:<https://doi.org/10.31201/ijhmt.918595>.
- SCHEYVENS, R., & Biddulph, R.** (2018). Inclusive tourism development. *Tourism Geographies*, *20(4)*, 589-609.DOI:<https://doi.org/10.1080/14616688.2017.1381985>.

- SCHREIER, M.** (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Sage.
- SEIDMAN, I.** (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. Teachers college press.
- SEIDMAN, I.** (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. Teachers college press.
- SEMERCİ, F., & Özkafa, A.** (2020). Anadolu Selçuklu Medreselerinde Mekân ve Cephe Kalitesinin Analizi: Konya Medreseleri Örneği. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 58-90. DOI: <https://doi.org/10.20486/imad.693366>.
- SENYUREK, G., Kavas, M. V., & Ulman, Y. I.** (2021). Lived experiences of people living with HIV: a descriptive qualitative analysis of their perceptions of themselves, their social spheres, healthcare professionals and the challenges they face daily. *BMC Public Health* 21, 904. Doi: <https://doi.org/10.1186/s12889-021-10881-y>.
- SERT, A. N.** (2025). Aksaray İlinin Gastronomi Potansiyelinin Swot Analizi İle Değerlendirilmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(1), 426-443. DOI: <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.25.02.2563>.
- SERT, A. N.** (2025). Temalı Otellerin Çevrim İçi Müşteri Yorumlarının İçerik Analiziyle İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 1377-1393.
- SEVİM, B.** (2024). Engellilere Yönelik Dijital Turizm Uygulamaları. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 4(2), 244-255.
- SHAİKH, J.** (2023). Prototype Of Grid In Urban History Of Sindh, Pakistan. *Archaeology*, 3(1), 69-84.
- SHAKESPEARE, T.** (2006). The social model of disability. *The disability studies reader*, 2(3), 197-204.

- SILVERMAN, R. M., & Patterson, K. (2021). *Qualitative research methods for community development*. **Routledge**.
- SIMPLICAN, S. C., Leader, G., Kosciulek, J., & Leahy, M. (2015). Defining social inclusion of people with intellectual and developmental disabilities: An ecological model of social networks and community participation. *Research in developmental disabilities*, **38**, 18-29. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.10.008>.
- SINGLETON, P. A., & Wang, L. (2014). Safety and security in discretionary travel decision making: Focus on active travel mode and destination choice. *Transportation Research Record*, **2430(1)**, 47-58. DOI: <https://doi.org/10.3141/2430-06>.
- SKOCPOL, T., & Somers, M. (1980). The uses of comparative history in macrosocial inquiry. *Comparative Studies in Society and History*, **22(2)**, 174–197. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0010417500009282>.
- SLIWA, K. (2015). Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 301 acute and chronic diseases and injuries in 188 countries, 1990–2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *The Lancet*, 743-800.
- SMITH, R. K. (2022). *International human rights law*. **United Kingdom: Oxford University Press**.
- SMITH, R. W. (1987). Leisure of disable tourists: Barriers to participation. *Annals of tourism Research*, **14(3)**, 376-389. DOI: [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(87\)90109-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(87)90109-5).
- SMITH, V. L., & Eadington, W. R. (1992). *Tourism alternatives: Potentials and problems in the development of tourism*. philadelphia: **University of Pennsylvania press**. DOI: <https://doi.org/10.9783/9781512807462>.

- SOLİMAN, M., Al-Shanfari, L. S., & Gulvady, S. (2023). Sensory marketing and accessible tourism: An AI-generated article. *Robonomics: The Journal of the Automated Economy*, 4, 53-53.
- SOLMAZ, S. A., & Yenişehirlioğlu, E. (2020). Turizm öğrencilerinin engelli bireylere ve engelli turizmüne bakış açılarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 476-487. DOI: <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.324>.
- SONUÇ, N. (2016). Sürdürülebilir turizm kapsamında sosyal turizm-İzmir örneği . *Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)*.
- SOUZA, J. P., Day, L. T., Rezende-Gomes, A. C., Zhang, J., Mori, R., & Baguiya, A. .. (2024). A global analysis of the determinants of maternal health and transitions in maternal mortality. *The Lancet Global Health*, 12(2), e306-e316. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(23\)00468-0](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(23)00468-0).
- SÖZEN, H. (2024). Engellilik Perspektifinde İskandinav Ülkeleri: Danimarka Ve İsveç'Te Engellilere Yönelik Yasal Düzenlemelerin Karşılaştırılması. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 7(12), 93-131. DOI: <https://doi.org/10.59162/tihek.1349580>.
- STAR, J., Ringaert, L., & Larcombe, L. (2025). Qualitative Methods Case Study: Using MAXQDA in Indigenous HIV Journey Mapping Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 24, 16094069251356667.
- STJERNBORG, V. (2019). Accessibility for all in public transport and the overlooked (social) dimension—a case study of Stockholm. *Sustainability*, 11(18), 4902. DOI: <https://doi.org/10.3390/su11184902>.
- STONE, M. J., Soulard, J., Migacz, S., & Wolf, E. (2018). Elements of memorable food, drink, and culinary tourism experiences. *Journal of Travel Research*, 57(8), 1121-1132. Doi: <https://doi.org/10.1177/0047287517729758>.

- STREİMİKİENE, D., Svagzdiene, B., Jasinskas, E., & Simanavicius, A. (2021).** Sustainable tourism development and competitiveness: The systematic literature review. *Sustainable development*, **29(1)**, 259-271.DOİ:<https://doi.org/10.1002/sd.2133>.
- ŠTRUCELJ, M., Horvat, I., & Trošt Bobić, T. (2024).** Combined exercise training program leads to different effects on power, muscular endurance and balance of institutionalized persons with intellectual disabilities. *Kinesiology*, **56(2)**, 249-259.DOİ:<https://doi.org/10.26582/k.56.2.7>.
- SWANEPOEL, L. (2020).** Disability awareness of frontline staff in selected hotels in the Cape Winelands . (*Doctoral dissertation, Cape Peninsula University of Technology*).
- ŞAHİN, H., & Çiftçiyıldız, K. (2024).** Engelsiz Kent Tasarımlarının Mevzuat Bakımından Değerlendirilmesi. *Şura Akademi, (5 Erişilebilirlik)*, 37-50.
- ŞALVARCI, S., & Gök, H. S. (2024).** Examination of perceptions towards Mevlana Museum within the scope of faith tourism with metaphor analysis. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **16(4)**, 627-652.DOİ:https://doi.org/10.17932/IAU.IAUSB.2021.021/iausbd_v16i4007.
- ŞEKER, B. Y. (2022).** Görme ve İşitme Engelli Öğrencilerin Açık ve Uzaktan Eğitimde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. (*Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)*).
- ŞEN, H. Ç. (2024).** Konaklama İşleviyle yeniden İşlevlendirilen Anadolu kervansaraylarının mekansal analizi . (*Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)*).
- ŞENCAN, G. (2022).** Projects To Increase The Access Of Hearing-Impaired Individuals To Museums In Türkiye And Abroad. *Unimuseum*, **5(2)**, 64-74.

ŞEREMETLİ, B. E. (2023). Turlarda grup uyumunun sağlanmasında turist rehberlerinin uyguladıkları etkinlikleri belirlemeye yönelik bir araştırma . *(Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)*.

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI. (2021, 04 21). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: <https://mobil.ktb.gov.tr/App/platform/2/Detail/56> adresinden alındı

TABANLI, S. M., & Sunay, M. M. (2025). Engelli Bireylerin Toplumsal Yaşama Katılımının Sosyolojik Analizi: Sorunlar, Engeller Ve İlişkisel Pazarlama Yaklaşımı İle Çözüm Önerileri. *The International New Issues in Social Sciences, 13(1)*, 69-100.

TALARİ, K., Pathak, H., Jain, N., & Ravindran, V. (2025). Access to rheumatologic care in tropical regions: Barriers and solutions. *Best Practice & Research Clinical Rheumatology, 102052*.DOI:<https://doi.org/10.1016/j.berh.2025.102052>.

TANNENBAUM-BARUCHİ, C., Feder-Bubis, P., & Aharonson-Daniel, L. (2025). Communication barriers to optimal access to emergency rooms according to deaf and hard-of-hearing patients and health care workers: A mixed-methods study. *Academic Emergency Medicine, 32(3)*, 246-259.DOİ:<https://doi.org/10.1111/acem.15037>.

TECĂU, A. S., Brătucu, G., Tescaşiu, B., Chiţu, I. B., Constantin, C. P., & Foris, D. (2019). Responsible tourism—integrating families with disabled children in tourist destinations. *Sustainability, 11(16)*, 4420.DOİ:<https://doi.org/10.3390/su11164420>.

TEKİN, Ö. (2017). Ekoturizm açısından Konya ili doğa yürüyüşü rotaları üzerine bir araştırma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(3)*, 377-400.

TELLİOĞLU, S. (2018). Engelli turizm pazarlaması: Alanya araştırması. *doctoral tehesis*.

- TEMİZ, T.** (2019). Konya örneğinde coğrafi işaretli ürünlerin gastronomi turizmi açısından önemi . (*Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- THEODOROU, P., & Meliones, A.** (2023). Gaining insight for the design, development, deployment and distribution of assistive navigation systems for blind and visually impaired people through a detailed user requirements elicitation. *Universal Access in the Information Society, 22(3)*, 841-867.DOİ:<https://doi.org/10.1007/s10209-022-00885-9>.
- THEOFANOUS, G., Thrassou, A., & Uzunboylu, N.** (2024). Digital inclusivity: Advancing accessible tourism via sustainable e-commerce and marketing strategies. *Sustainability, 16(4)*, 1680.DOİ:<https://doi.org/10.3390/su16041680>.
- TİMMER, B. H., Bennett, R. J., Montano, J., Hickson, L., Weinstein, B., & Wild, J.** .. (2024). Social-emotional well-being and adult hearing loss: clinical recommendations. *International Journal of Audiology, 63(6)*, 381-392.DOİ:<https://doi.org/10.1080/14992027.2023.2190864>.
- TİSDELL, E. J., Merriam, S. B., & Stuckey-Peyrot, H. L.** (2025). *Qualitative research: A guide to design and implementation. John Wiley & Sons.*
- TİYEK, R., Eryiğit, B. H., & Baş, E.** (2016). Engellilerin erişilebilirlik sorunu ve tse standartlari çerçevesinde bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(2)*, 225-261.DOİ:<https://doi.org/10.21180/kuiibf.20161218256>.
- TLİLİ, A., Altınay, F., Altınay, Z., & Zhang, Y.** (2021). Envisioning the future of technology integration for accessible hospitality and tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management, 33(12)*, 4460-4482.
- TOKER, B., & Kaçmaz, Y.** (2015). Engelli Bireylerin Turizm Deneyimlerine Yönelik Bir Araştırma: Alanya Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Enstitüsü *Dergisi*, *17(2)*, 235-257. DOI: <https://doi.org/10.16953/deusbed.82688>.

TOKGÖZ, N. S. (2023). *Etkileşim Destek Programı: Engelliliğe Dayalı Ayrımcılığa Karşı Bir Akran Desteği Modeli. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.*

TOMETZOVÁ, D., Jesenský, M., Molokáč, M., & Kornecká, E. (2024). Nostalgic Geotourism as a New Form of Landscape Presentation: An Application to the Carpathian Mountains. *Land, 13(8)*, 1258.

TOPSAKAL, Y. (2018). Akıllı Turizm Kapsamında Engelli Dostu Mobil Hizmetler: Türkiye 4.0 İçin Öneriler. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness, 1(1)*, 1-13.

TORTOP, Ö. (2010). Avrupa Birliği hayat boyu öğrenme temel yeterlik alanları: Türkiye durumu . (*Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*).

TOSUN, O. (2019). Avrupa Birliği eğitim politikalarında dezavantajlı gruplar . (*Master's thesis, Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey)*).

TOZAN, B. (2022). Engelli dostu otellerde restoran atmosferinin tekrar ziyaret etme niyetine etkisi . (*Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*).

TRACY, S. J. (2010). Qualitative quality: Eight “big-tent” criteria for excellent qualitative research. *Qualitative inquiry, 16(10)*, 837-851.

TRACY, S. J. (2024). *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact. John Wiley & Sons.*

TUFAİL, T., Ain, H. B., Mahwish, N. S., Ijaz, A., & Ikram, A. .. (2025). Intake of High-Calorie Diet and Phytonutrients: A New Paradigm to Treat Cerebral Palsy in Children. *eFood, 6(1)*, e70042. DOI: <https://doi.org/10.1002/efd2.70042>.

- TUMBER, H., & Waisbord, S. R. (2021).** *The Routledge companion to media disinformation and populism (pp. 13-26).* Routledge, Taylor & Francis Group.
- TUNCA, S. (2024).** 4-8 Yaş Grubu Koklear İmplantlı Çocuklarda Dil Gelişimi İle Günlük Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki . (*Master's thesis, Kapadokya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü*).
- TURANCI, E., & Eşiyok, E. (2021).** Sağlık ve kültür ilişkisi bağlamında popüler sağlık dergilerinde sağlığın sunumu. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 96-114. DOI: <https://doi.org/10.47998/ikad.903290>.
- TÜRK, A. E., & Yılmaz, İ. (2023).** Menü kartları ile dijital menülerin karşılaştırmalı incelenmesi (Comparative examination of menu cards and digital menus). *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 11(2), 1433-1461.
- TÜRKAN, A. (2024).** The Mevlevi Order and Its Religious Practices. *Edinost in dialog: revija za ekumensko teologijo in medreligijski dialog*, 79(2), 203-239. DOI: <https://doi.org/10.34291/Edinost/79/02/Turkan>.
- TÜRKMEN, A. (2018).** Otel ortak alanlarının engelli kullanıcılara yönelik kurgulanması . (*Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)*).
- UĞRAŞ, Ö. (2020).** Arkeolojik veriler ışığında Antikçağdan günümüze Gaziantep'te yemek kültürü . (*Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*).
- ULUSAN, Y., & Batman, O. (2010).** Alternatif turizm çeşitlerinin Konya turizmine etkisi üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 243-260.
- UMARELLA, F. H., Listiani, E., Mulyana, A., & Endri, E. (2022).** Interpersonal communication between sign language interpreters as tour guides and deaf tourists in Indonesia. *Journal of Environmental Management & Tourism*, 13(6), 1637-1645.

- URGANCI, S. (2019). Türkiye'de Sosyal Devlet İlkesi ve Engellilere Yönelik Yayıncılık . *(Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey))*.
- URİELY, N. (2005). The tourist experience: Conceptual developments. *Annals of Tourism research*, **32(1)**, 199-216. Doi:<https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.07.008>.
- USLU, N. (2022). Tunç Çağında Batı Anadolu'daki Luvi toplulukları . *(Master's thesis, Kirsehir Ahi Evran University (Turkey))*.
- USTA, E. (2022). Koronavirüs salgınının otel işletmelerine etkisi . *(Master's thesis)*.
- USUL, D. (2021). Orta Çağ'Da Tebriz. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, **(18)**, 82-106.DOİ:<https://doi.org/10.46400/uygur.1024024>.
- UYGUN, E. (2010). Fiziksel engelli fertlere sahip ailelerin tatil kararlarına fiziksel engelli fertlerin etkisi . *(Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü)*.
- UYGUN, M. Ö. (2022). Yalnız yaşayan yaşlı kadınların gündelik hayat deneyimleri ve başa çıkma stratejileri: çorum ili örneği. *(Master's thesis, İzmir Katip Celebi University (Turkey))*.
- UZUN, M. (2019). Yerli halkın turizm algılarının demografik değişkenler bağlamında incelenmesi . *(Master's thesis, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)*.
- ÜLKER, G. (2024). 6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu Kapsamında Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, **28(2)**, 515-565.DOİ:<https://doi.org/10.60002/ebyuhfd.1530279>.
- ÜNÜVAR, Ş., & Yıldırım, Ö. Ü. (2021). Erişilebilir Turizm. Ş. Ünüvar, & Ö. Ü. Yıldırım içinde, *Erişilebilir Turizm* (s. 62). Ankara/Yenimahalle: Atlas Akademik Basım Yayın.

- VAHEDİ, Z., Quinn, T., & Cavuoto, L. (2025). Assessing hotel inclusivity: a case study evaluation of universal design for older adults and wheelchair users. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 1-12. DOI: <https://doi.org/10.1080/17483107.2025.2481440>.
- VAİSMORADI, M., Turunen, H., & Bondas, T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing & health sciences*, 15(3), 398-405.
- VARGA, A., & Falus, O. (2025). Equal Opportunities or Hidden Inequalities-Disabled Students' Ethical and Legal Challenges in Higher Education in the EU and Hungary. *Contemp. Readings L. & Soc. Just.*, 17, 467.
- VAROL, F., Aksu, H. S., & Öksüz, M. (2024). Uyarlanabilir ve Kapsayıcı Rekreasyon: Erişilebilir Turizmde Nitel Bir Durum Çalışması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 35(2), 187-204.
- VASHİST, P., Senjam, S. S., Gupta, V., Gupta, N. S., B. R., W., & M., .. &. (2022). Blindness and visual impairment and their causes in India: Results of a nationally representative survey. *PLoS One*, 17(7), e0271736. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0271736>.
- VEAL, A. J. (2021). Human Rights and Citizenship Rights for Leisure, Sport. *Tourism and Culture*.
- VERMA, R. R., Konkimalla, A., Thakar, A., Sikka, K., Singh, A. C., & Khanna, T. (2021). Prevalence of hearing loss in India. *National Medical Journal of India*, 34(4), DOI: https://doi.org/10.25259/NMJI_66_21.
- VİSNES Øksenholt, K., & Aarhaug, J. (2018). Public transport and people with impairments—exploring non-use of public transport through the case of Oslo, Norway. *Disability & Society*, 33(8), 1280-1302. DOI: <https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1481015>.

- WALL-REINIUS**, S., Kling, K. G., & Ioannides, D. (2023). Access to nature for persons with disabilities: Perspectives and practices of Swedish tourism providers. *Tourism Planning & Development*, *20(3)*, 336-354. DOI: <https://doi.org/10.1080/21568316.2022.2160489>.
- WALTZ**, M., & Schippers, A. (2021). Politically disabled: barriers and facilitating factors affecting people with disabilities in political life within the European Union. *Disability & Society*, *36(4)*, 517-540. DOI: <https://doi.org/10.1080/09687599.2020.1751075>.
- WANASOORIYA**, W. M., Thilakawardhana, B. G., De Silva, P. H., Menikhitiya, M. M., & Rathnayake, S. (2023). Understanding and Supporting People with Hearing and Speech Impairments. *International Research Journal of Innovations in Engineering and Technology*, *7(11)*, 113.
- WEI**, S., Li, J. Z., & Li, Y. &. (2025). Ferroptosis in eye diseases: a systematic review. *Eye*, *39(1)*, 18-27. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41433-024-03371-z>.
- WEILER**, B., & Yu, X. (2007). Dimensions of cultural mediation in guiding Chinese tour groups: Implications for interpretation. *Tourism Recreation Research*, *32(3)*, 13-22. DOI: <https://doi.org/10.1080/02508281.2007.11081535>.
- WELLS**, K. (2003). The impact of the framework employment directive on UK disability discrimination law. *Industrial Law Journal*, *32(4)*, 253-273. DOI: <https://doi.org/10.1093/ilj/32.4.253>.
- WIDELSKA**, K., & Murphy, J. (2023). *Disability at a glance 2023: catalysts of change: disability inclusion in business in Asia and the Pacific*. **Escap**.
- WOOLF**, N. H., & Silver, C. (2017). *Qualitative analysis using MAXQDA: The five-level QDA method*. **Routledge**.

- WU, R., Gao, L., Lee, H., Xu, J., & Pan, Y. (2024). A study of the key factors influencing young users' continued use of the digital twin-enhanced Metaverse museum. *Electronics, 13(12)*, 2303.
- XIA, T. (2024). Comparison of chronic disease control strategies at different ages. *Theoretical and Natural Science, 47*, 26-31. DOI: <https://doi.org/10.54254/2753-8818/47/2024PJ0112>.
- YAVUZ, N. (2019). Engelli hakları ve engellilerin kente erişebilirliğinin kentli hakları perspektifinden değerlendirilmesi . *(Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey))*.
- YAYLA, Ş. Ş., & Dinçer, D. F. (2021). Sürdürülebilir Turizm Projelerinin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü. *Doctoral thesis*.
- YETİŞ, Z. (2025). Destinasyon Markalaşmasında Transmedya Hikayeciliği Stratejisi: Konya Örneği . *(Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey))*.
- YILDIRIM, N. (2021). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Oyunla Öğretim Süreci Öz Yeterlikleri . *(Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey))*.
- YILGIN, A. (2021). Rekreasyon Alanı Kullanımına İlişkin Katılım Engellerinin ve Motivasyonun Yaşam Becerisine Olan Etkisinin İncelenmesi . *Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)*.
- YILMAZ, Z. (2020). Mistik pazarlamanın tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkisi: Eğitim düzeyine ve cinsiyete göre karşılaştırma. *(Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü)*.
- YULIA, I., & Dogboyou, D. (2024). Unique Branding of Deaf Coffee: Opening a New Window to Introduce Deaf Friends Culture and BISINDO Sign Language. *Jurnal Riset Komunikasi (JURKOM), 7(2)*, 218-234.

- YURTSAL, A., & Terzioğlu, E. (2025). Toplum 5.0 Çağında Kurumsal Dijitalleşme: Teknoloji ve İnsan Uyumu ile Yeni Nesil Dönüşüm. *İmtiyaz Sahibi*, 39.
- ZAJADACZ, A. (2015). Evolution of models of disability as a basis for further policy changes in accessible tourism. *Journal of Tourism Futures*, 1(3), 189-202.DOİ:<https://doi.org/10.1108/JTF-04-2015-0015>.
- ZALLİO, M., & Clarkson, P. J. (2021). Inclusion, diversity, equity and accessibility in the built environment: A study of architectural design practice. *Building and Environment*, 206, 108352.DOİ:<https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2021.108352>.
- ZEHİR, E., & Türksoy, S. S. (2025). Acessibilidade De Museus E Sítios Arqueológicos Para Visitantes Com Deficiência: O Caso Do Centro Da Cidade De Izmir: perspectivas dos funcionários de sites no centro de Izmir. *Revista Rosa dos Ventos-Turismo e Hospitalidade*, 17(1), e170102-e170102.DOİ:<https://doi.org/10.18226/21789061.v17ip170102>.
- ZENGİN, H. A., & Bulgan, G. (2024). Denizli'deki Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinin Engelliler İçin Uygunluk Düzeyinin Belirlenmesi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 490-518.
- ZEQİRİ, A., Ben Youssef, A., & Maherzi Zahar, T. (2025). The Role of digital tourism platforms in advancing sustainable development goals in the Industry 4.0 era. *Sustainability*, 17(8), 3482.DOİ:<https://doi.org/10.3390/su17083482>.
- ZHANG, R., Zhang, Z., Peng, Y., Zhai, S., & Zhou, J. &. (2022). The multi-subject cooperation mechanism of home care for the disabled elderly in Beijing: a qualitative research. *BMC Primary Care*, 23(1), 186.DOİ:<https://doi.org/10.1186/s12875-022-01777-w>.
- ZHANG, X., Lu, H., & Holt, J. B. (2011). Modeling spatial accessibility to parks: a national study. *International journal of health geographics*, 10, 1-14.DOİ:<https://doi.org/10.1186/1476-072X-10-31>.

ZHAO, X., An, X., Yang, C., Sun, W., & Ji, H. &. (2023). The crucial role and mechanism of insulin resistance in metabolic disease. *Frontiers in endocrinology*, **14**, 1149239. DOI:<https://doi.org/10.3389/fendo.2023.1149239>.

ZMİT, M., & Lesbat, H. (2025). Teaching Arabic to Hearing-Impaired Learners in Light of Language Acquisition and Communication Theories–A Linguistic Approach–. *Pegem Journal of Education and Instruction*, **15(4)**, 460-468.

ТАШ, И., & Сумейра, А. Х. (2021). Türk Zihninin Ve Türk Tasavvufunun Kültürel Kaynakları: Yesevizm. *Аль-Фараби* , **75 (3)**.

EK-1 Gönüllü Katılım Formu

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK
KURULUNA SUNULACAK

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

**(Bireylerden veri toplamaya dayalı her türlü araştırmada alınacaktır. Katılımcı
Bilgisi Olmadan Doldurulmalıdır)**

Bu çalışma, *İşitme Engellilerin Turistik Deneyimlerine İlişkin Bir Araştırma: Konya Örneği* başlıklı bir araştırma çalışmasıdır. Çalışma, Filiz Arslan tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile işitme engelli bireylerin turizmde karşılaştıkları engellerin ortaya konması sağlanacak, ayrıca erişilebilir turizmin gelişimine ışık tutulacaktır. Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.

- Çalışmanın amacı doğrultusunda, Mülakat (*araştırmanın türü/türleri*) yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsmınızı yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz.

Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Bilgilendirilmiş Onam Formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm rehberlik bölümünden Filiz Arslan'a yöneltebilirsiniz.

Dr. Öğr. Üyesi, İbrahim Hakkı Kaynak / Filiz Arslan (Yüksek Lisans Öğrencisi)

İmza:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.
(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-2 Görüşme formu

GÖRÜŞME FORMU

Sayın katılımcı, bu görüşme “İşitme Engellilerin Turistik Deneyimlerine İlişkin Bir Araştırma: Konya Örneği” adlı araştırma kapsamında gerçekleştirilmektedir. Araştırma, işitme engelli bireylerin turizm deneyimlerini inceleyerek Konya'nın erişilebilirliğini değerlendirmeyi ve çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Görüşme tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Görüşmede vereceğiniz cevaplar tamamen kendi istediğiniz doğrultusunda olacaktır. Görüşme içeriği metin haline getirilip araştırma için uygun şekilde araştırmaya sonuçlarına dahil edilecektir. Tüm bu süreçler araştırmacılar tarafından yürütülecek, kişisel bilgiler ve doğrudan verilen cevaplar herhangi bir üçüncül tarafla paylaşılmayacaktır. Sorulara vereceğiniz cevapların kısa ve anlaşılır olması sonuçların sağlığı açısından önemlidir. Talep etmeniz durumunda araştırma sonuçları ve yapılacak yayınlar sizlerle de paylaşılacaktır.

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Hakkı Kaynak

Filiz ARSLAN (Yüksek lisans Öğrencisi)

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Konya Büyükşehir Belediyesi

Kişisel ve Diğer İlgili Bilgiler

Yaşınız	
Cinsiyetiniz	

Görüşme Soruları (yazılı ya da sözlü olarak ifade edebilirsiniz)

1. İşitme engelinizle ilgili olarak (doğuştan mı, sonradan mı oluştu?), kısaca bilgi verebilir misiniz?
2. Konya'yı turistik bir destinasyon olarak nasıl değerlendiriyorsunuz? Şehrin tarihi, kültürel ve dini özelliklerine ne ölçüde değinildiğini düşünüyorsunuz? Ziyaret ettiğiniz mekânlar ve katıldığınız etkinlikler, şehrin turistik çekiciliğini yeterince yansıtıyor

mu? Bu çekicilikte en dikkat çeken ya da eksik bulduğunuz noktalar neler? Deneyimlerinizi akıcı ve net bir şekilde paylaşabilir misiniz?

3. Seyahatiniz sırasında karşılaştığınız sorunlar var mıydı? Konya’da rehberlik hizmetleri, bilgi panoları ve altyapı gibi erişilebilirlik unsurlarıyla alakalı bir sorunla karşılaştınız mı? Şehir içi ulaşım sistemi (tramvay, otobüs, taksi vb.) engelli bireyler için sunulan özel düzenlemeler (görsel ekranlar, yazılı veya ses yerine alternatif bilgilendirme araçları) yeterli miydi? Bu düzenlemeleri daha önce başka bir şehirde karşılaştığınız uygulamalarla kıyaslayarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

4. Konya’daki turistik mekânlarda işitme engelli bireyler için sunulan rehberlik hizmetleri (örneğin işaretli rehberler, yazılı açıklamalar, görsel bilgilendirme araçları) nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu hizmetler, beklentilerinize ne ölçüde yanıt verdi ve daha önce ziyaret edilen şehirlerdeki uygulamalarla kıyaslandığında Konya’nın performansı nasıldı? Ayrıca, performansın boyutu ne kadar yardımcı olduğunu düşündünüz ve hangi eksikliklerle karşılaştınız?

5. Konya’da konakladığınız otel veya diğer konaklama yerlerinde engelli bireyler için sunulan hizmetler (örneğin görsel alarmlar, yazılı bilgilendirme veya işaret dili desteği) yeterli miydi? Otel personelinin işitme engelli bireylerle iletişim kurma çabalarını nasıl buldunuz? Bu konaklama deneyiminizi daha önce başka şehirlerde yaşadığınız benzer deneyimlerle karşılaştırarak, Konya’daki hizmetleri güçlü ve zayıf bir şekilde nasıl değerlendirirsiniz?

6. Konya’da yemek yerken, işitme engelli bireyler için sunulan düzenlemeleri (örneğin görsel menüler, yazılı açıklamalar veya işaretlenmiş dili bilen çalışanlar) yeterli buldunuz mu? Bu düzenlemeler, beklentilerinize ne ölçüde yanıt verdi ve Konya’daki bu deneyiminizi daha önce başka şehirlerde yaşadığınız gastronomik hizmetlerle karşılaştırdığımızda hangi yönlerden farklı ya da benzer buldunuz?

Not: Sorular haricinde eklemek istediklerinizi aşağıdaki boşluğa yapabilirsiniz.

Katılımınız ve katkılarınız için teşekkürler.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :13/12/2024 Toplantı Sayısı:23 Karar No :2024/916
Araştırmannın Başlığı	İŞİTME ENGELLİLERİN TURİSTİK DENEYİMLERİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: KONYA ÖRNEĞİ.
Sorumlu Araştırmacı	Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hakkı KAYNAK
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrenci: Filiz SEVİNÇ
Etik Kurul Kararı	22277 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından “Uygun” olduğuna karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR
13/12/2024